

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
ΜΠΣ Ποινικές και Εγκληματολογικές προσεγγίσεις της διαφθοράς, του οικονομικού και
του οργανωμένου εγκλήματος (ΠΕΔ)

Διπλωματική Εργασία

**"Μάρτυρες του στέμματος και μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος: Εννοιολογικός
προσδιορισμός των θεσμών και της συμβολής τους στην καταπολέμηση της
διαφθοράς"**



Μαρία Διμέλλη
(ΑΜ 507966)

Επιβλέπων καθηγητής: Βασίλειος Πετρόπουλος
Αθήνα, Ιούλιος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή/της φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο/η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του/της συγγραφέα/δημιουργού. Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Πετρόπουλο για την στήριξη και την καθοδήγηση καθόλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

Ευχαριστώ την Ευαγγελία, τη Δέσποινα, τον Τάσο και τον Γιώργο για την αμέριστη συμπαράσταση τους.

Περίληψη

Οι αξιόποινες πράξεις που διενεργούνται υπό το ευρύ φάσμα της διαφθοράς συνήθως διαπράττονται κρυφά με αποτέλεσμα η αποκάλυψή τους και ακόμα περισσότερο η παραπομπή τους στη δικαιοσύνη να καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη, αν όχι αδύνατη, χωρίς τη βοήθεια ατόμων που έχουν ενημερωθεί για αυτές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους ή εμπλέκονται σε αυτές.

Η εν λόγω μελέτη εστιάζει στην ανάλυση δύο ειδικών κατηγοριών μαρτύρων που εμφανίζονται ως σημαντικό εργαλείο για την πρόληψη διεφθαρμένων πρακτικών στο πλαίσιο της ποινικής νομοθεσίας: των «μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος» και των «μαρτύρων του στέμματος». Οι εν λόγω μάρτυρες, αν και κληρονομούν την ιδιότητα του μάρτυρα κατά την κλήση τους να καταθέσουν ενώπιον της δικαιοσύνης, υπερβαίνουν την παραδοσιακή λειτουργία του αποδεικτικού μέσου. Η βασική τους αποστολή συνίσταται στη συνεισφορά τους στην αποκάλυψη και την καταπολέμηση εγκληματικών ενεργειών, καθιστώντας τους ουσιώδεις για την ποινική δικαιοσύνη και την αντεγκληματική πολιτική.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η διαφθορά, ο θεσμός των προστατευόμενων μαρτύρων, τα μέτρα προστασίας του άρθρου 218 ΚΠΔ που λαμβάνονται υπέρ αυτών καθώς και η αξιολόγησή τους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας αναλύεται η διάσταση του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος, γνωστού επίσης ως «whistleblower». Αναφέρονται οι προϋποθέσεις και η διαδικασία επίτευξης της σχετικής ιδιότητας βάσει του άρθρου 47 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (Κ.Π.Δ.), καθώς και η νομική προστασία που παρέχεται στους εν λόγω μάρτυρες. Προστίθενται επίσης σχόλια σχετικά με την Οδηγία (ΕΕ) 2019/1937 με το Ν.4990/2022 και την νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), η οποία επηρεάζει άμεσα το εθνικό πλαίσιο προστασίας των συγκεκριμένων μαρτύρων και τέλος γίνεται διάκριση των «whistleblowers» από άλλες συναφείς έννοιες.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η έννοια του μάρτυρα του στέμματος και τα ευνοϊκά μέτρα που λαμβάνουν, παρατίθεται η ανάλυση των ευνοϊκών μέτρων των άρθρων 263Α ΠΚ, 187Γ ΠΚ και 27 του ν. 4139/2013 περί ναρκωτικών και γίνεται ανάλυση του θεσμού της «έμπρακτης μεταμέλειας» .

Λέξεις κλειδιά

μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος, μάρτυρας του στέμματος, προστατευόμενος μάρτυρας, αντεγκληματική πολιτική, προστασία μαρτύρων, έννομη τάξη, έμπρακτη μεταμέλεια

Abstract

Criminal acts carried out under the broad spectrum of corruption are usually committed covertly, making their disclosure and even more so their prosecution extremely difficult, if not impossible, without the help of people who have been informed of them in the course of their duties. They are or are involved in them.

This study focuses on the analysis of two special categories of witnesses that appear as an important tool for the prevention of corrupt practices in the context of criminal law: "public interest witnesses" and "Crown witnesses". These witnesses, although they inherit the status of a witness when they are called to testify before justice, go beyond the traditional function of the evidentiary medium. Their main mission is to contribute to the detection and combating of criminal activity, making them essential to criminal justice and anti-crime policy.

The first chapter analyzes corruption, the institution of protected witnesses, the protection measures of Article 218 of the Criminal Code taken in their favor as well as their evaluation.

The second chapter of the thesis analyzes the dimension of the public interest witness, also known as "whistleblower". The conditions and the procedure for obtaining the relevant status based on article 47 of the Code of Criminal Procedure (C.P.D.) are mentioned, as well as the legal protection provided to the witnesses in question. Comments are also added regarding Directive (EU) 2019/1937 with Law 4990/2022 and the jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECtHR), which directly affects the national framework for the protection of specific witnesses and finally a distinction is made between "whistleblowers" from other related meanings.

The third chapter examines the concept of the crown witness and the favorable measures they receive, the analysis of the favorable measures of articles 263A PK, 187C PK and 27 of Law 4139/2013 on drugs is listed and an analysis is made of the institution of "actual remorse".

Keywords

whistleblower, crown witness, protected witness, anti-crime policy, witness protection, legal order, practical repentance

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ -ΑΡΘΡΟ 218ΚΠΟΙΝΔ	14
1.1.Ο θεσμός των μαρτύρων στο ελληνικό δικονομικό σύστημα.....	14
1.2. Κατηγορίες των υπό προστασία μαρτύρων.	16
1.4. Τα μέτρα προστασίας και η εφαρμογή τους στην πράξη.....	21
1.5. Αξιολόγηση των μέτρων προστασίας των προστατευόμενων μαρτύρων στην ποινική δίκη.	22
2. ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ (WHISTLEBLOWERS)	26
2.1. Εννοιολογική Προσέγγιση	26
2.2. Η Έννοια του Δημοσίου Συμφέροντος.	29
2.3. Η θεσμοθέτηση των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος στην ελληνική έννομη τάξη.	31
2.4.Η ευρωπαϊκή οπτική σχετικά με τους Μάρτυρες Δημοσίου Συμφέροντος και οι νομολογιακές τάσεις του ΕΔΔΑ	32
2.5. Η προστασία των whistleblowers στην Αμερικανική νομοθεσία.	34
2.6. Η προστασία των whistleblowers στο Διεθνές Δίκαιο-Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/ 1937 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.....	36
2.7. Άρθρο 47 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας	38
2.7.1. Συμβατότητα των ρυθμίσεων του ελληνικού δικαίου (άρθρο 47 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) με τη νομολογία του ΕΔΔΑ.....	42
2.8. Ο Νόμος 4990/2022 για την προστασία προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις ενωσιακού δικαίου.	44
2.8.1.Αναλυτική Επισκόπηση των Ρυθμίσεων του Ν. 4990/2022	44
2.8.2.Εσωτερικές Αναφορές	47
2.8.3.Ο ρόλος του υπεύθυνου παραλαβής και παρακολούθησης αναφορών (ΥΠΠΑ).	47
2.8.4.Εξωτερικές Αναφορές.....	48
2.8.5.Εμπιστευτικότητα & Προστασία Προσωπικών Δεδομένων	49
2.8.6.Συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ	50
2.8.7.Δημόσιες Αποκαλύψεις & Μέτρα Προστασίας	51
2.8.8.Ενδιάμεσο συμπέρασμα.....	52
2.9. Διάκριση Whistleblowers και συναφών εννοιών.....	52
2.9.1. Διάκριση μεταξύ gatekeeper και whistleblowers.....	52
2.9.2. Διαφορά μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος και μάρτυρα του στέμματος.....	53
2.10. Η νομολογία του ΕΔΔΑ για την προστασία των μαρτύρων συμφέροντος.....	56
3. ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΤΟΥ ΣΤΕΜΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΥΝΟΪΚΑ ΜΕΤΡΑ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ (263Α ΠΚ ΚΑΙ 187 Γ ΠΚ)	58

3.1. Ευνοϊκές ρυθμίσεις (187Γ ΠΚ).....	60
3.2. Άρθρο 263 Α του Ποινικού Κώδικα (Μέτρα επιείκειας).....	63
3.3.Τα ευνοϊκά μέτρα του άρθρου 27 του Ν. 4139/2013.....	65
3.3.1. Οι Έννομες Συνέπειες της «Έμπρακτης Μεταμέλειας»	68
3.3.2. Η χρησιμότητα και αποτελεσματικότητα του θεσμού της «Έμπρακτης Μεταμέλειας».....	69
3.3.3.Προβλήματα της «Έμπρακτης Μεταμέλειας»	70
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	71
5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	73

Συντομογραφίες

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Κ.Ν.Ν.	Κώδικας Νόμων για τα Ναρκωτικά
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ν.	Νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
Ν.Π.Δ.Δ.	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά
Σ	Σύνταγμα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Διαφθορά αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο με πολλαπλές διαστάσεις ,οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές (Ανδρουλάκης Ι. , 2016).

Το φαινόμενο της Διαφθοράς ως μορφή εγκληματικότητας αποτελεί στις μέρες μας πανδημία και έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις στα σύγχρονα κράτη. Είναι αυτή όμως η πραγματικότητα ή στο συμπέρασμα αυτό θέλουν να μας οδηγήσουν οι διαμορφωτές της κοινής γνώμης ήτοι οι πολιτικοί, οι δημοσιογράφοι οι κοινωνιολόγοι και οι νομικοί. Ο Weigend., επισημαίνει ότι τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία δεν στηρίζουν την υπόθεση πως τα φαινόμενα της διαφθοράς έχουν αυξηθεί δραματικά τα τελευταία χρόνια ή έστω τις τελευταίες δεκαετίες. Παρατηρεί μάλιστα ότι ακριβώς για τον λόγο αυτό η Οργάνωση “Transparency International”, η οποία δραστηριοποιείται διεθνώς κατά της διαφθοράς, στηρίζει τα στοιχεία της σε δημοσκοπήσεις (Weigend, 1998, σ. 758).

Ο ορισμός της διαφθοράς είναι δύσκολο να οριοθετηθεί κα να περιορισθεί νοηματικά μέσω αδικημάτων όπως η δωροδοκία, το οργανωμένο έγκλημα και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (Δημόπουλος, 2005, σ. 185). Θα μπορούσε να οριστεί

«ως παρακμή των σταθερών ηθικών αρχών μιας κοινωνίας, ως καρκίνωμα της κοινωνίας, ως τροχοπέδη στην ανάπτυξη, ως μια συμπεριφορά που παραβιάζει και υπονομεύει τους κανόνες του συστήματος της πολιτικής τάξης, ως προσβολή του δηmosίου συμφέροντος μέσω της διαφθοράς της πολιτικής εξουσίας, ως κατάχρηση της δημόσιας θέσης του διοικητικού στελέχους για ιδιωτικό κέρδος, και ως "δωροδοκία καθώς και κάθε άλλη συμπεριφορά προσώπων, στα οποία έχει δοθεί εμπιστοσύνη προκειμένου να ασκούν αρμοδιότητες του δηmosίου ή ιδιωτικού τομέα και τα οποία παραβιάζουν τα καθήκοντά τους εκείνα, τα οποία προκύπτουν από το status που διαθέτουν (ως δημόσιοι λειτουργοί, ιδιωτικοί υπάλληλοι, ανεξάρτητοι φορείς) και που σκοπεύουν με αυτό τον τρόπο να αποκτήσουν πλεονεκτήματα κάθε είδους για τον εαυτό τους ή για άλλους" (Δημόπουλος, 2005, σσ. 197-8),

όπου και αναφέρει την άποψη του Ιταλού Υπουργού Δικαιοσύνης για την έννοια της διαφθοράς, στην 19η συνάντηση των Υπουργών Δικαιοσύνης του Συμβουλίου της Ευρώπης που πραγματοποιήθηκε στη Βαλέτα της Μάλτας την 14-15 Ιουνίου του έτους 1994. (Carvajal, 1999).

Η διαφθορά υφίσταται ήδη από την αρχαιότητα, από τότε δηλαδή που δημιουργήθηκαν οι πρώτες μορφές οργανωμένης κοινωνίας και απαντάται σε ιστορικά κείμενα της κλασσικής αρχαιότητας απλά σήμερα γίνεται πιο αισθητή καθώς λόγω της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας αλλά και της διακρατικής δράσης του οργανωμένου εγκλήματος η διαφθορά έχει λάβει διεθνείς διαστάσεις (Καϊάφα-Γκμπάντι & Παπακυριάκου, 2019), (Χατζηκώστας, 2010).

Η διαφθορά διαφέρει από τα κάθε άλλο έγκλημα καθώς αποτελεί «μια αλλοίωση της εντροπίας ενός συστήματος και των εννόμων αγαθών που το απαρτίζουν» ενώ το κοινό έγκλημα «συνιστά μια εξωτερική παρέμβαση σε ένα ατομικό αγαθό».

Ο δράστης του εγκλήματος της διαφθοράς επιδιώκει παράνομο περιουσιακό όφελος σε βάρος αλλότριας περιουσίας και για το σκοπό αυτό μετέρχεται πιο ύπουλα και αφανή μέσα σε αντίθεση με τον κακοποιό που μετέρχεται βίαια μέσα προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός του. Συγκεκριμένα για την επίτευξη του στόχου του έρχεται σε επαφή με δημόσιους λειτουργούς που είναι θεματοφύλακες για την προστασία και τη διασφάλιση του δημοσίου συμφέροντος και ανταλλάγματα ή υπόσχεση ανταλλαγμάτων τους πείθει να παραβούν τα καθήκοντα τους με αποτέλεσμα να προβαίνουν σε έκδοση εκτελεστών διοικητικών πράξεων που αν και δεν πάσχουν από εξωτερική νομιμότητα παρόλα αυτά στερούνται εσωτερικής νομιμότητας (Τσουδερού, 1999, σ. 15).

Το φαινόμενο της διαφθοράς συνδέεται ιστορικά με τις γραφειοκρατικές δομές εξουσίας και διοίκησης (Φυτράκης, 2009) (Καϊάφα-Γκμπάντι & Παπακυριάκου, 2019, σσ. 59-62). Στενή δε είναι η σύνδεση του με το οικονομικό έγκλημα καθώς η μεγιστοποίηση του πλούτου με αθέμιτα μέσα επιτυγχάνεται συνήθως με τη δωροδοκία των δημοσίων λειτουργών.

Στη σύγχρονη μάλιστα εποχή λόγω της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και την διακρατική εξάπλωση του οργανωμένου εγκλήματος το φαινόμενο της διαφθοράς έχει λάβει παγκόσμιες διαστάσεις. (Μπιτζιλέκης, 2009). (Πανούσης, 2006) (Τσήτουρα, 2000). Πάντως η εμπειρική τεκμηρίωση της εξάπλωσης της διαφθοράς είναι περιορισμένη, ιδίως στο διεθνές επίπεδο (Weigend, 1998). Το στοιχείο αυτό πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, ιδιαίτερα όταν διεθνείς προσπάθειες διεύρυνσης της ποινικοποίησης επικαλούνται τη διόγκωση του φαινομένου. (Καϊάφα-Γκμπάντι & Παπακυριάκου, 2019).

Στην Διαφθορά αποδίδονται πολλά από τα σύγχρονα προβλήματα όπως η φτώχεια, η μετανάστευση, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και κυρίως η αποδόμηση του δημοκρατικού Θεσμού και του κράτους δικαίου (Carr, 2007).

Στη Διαφθορά για την πραγμάτωση του εγκλήματος εν αντιθέσει με άλλα εγκλήματα, απαιτούνται δυο συνένοχοι δύο «αντισυμβαλλόμενοι». Στο έγκλημα της διαφθοράς έχουμε αναγκαστικά δύο ενόχους καθώς αποτελεί διμερές έγκλημα καθώς αυτό το έγκλημα με σκοπό να ωφεληθούν και οι δύο συνένοχοι με αποτέλεσμα και οι δύο πλευρές είναι ένοχες. (Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου, 2013).

Η διαφθορά αν και πρωτοπαρουσιάστηκε σαν πρόβλημα από την αρχαιότητα όταν ανατέθηκαν λειτουργίες και εξουσίες στα δημόσια πρόσωπα στο πλαίσιο της πολιτείας δηλαδή στο πλαίσιο των συντεταγμένων κοινωνιών, παρόλα αυτά η διαφθορά ως αντικοινωνική ενέργεια μέχρι σήμερα δεν αντιμετωπίζεται ως νομικό και κυρίως ως ποινικό πρόβλημα, αλλά αντιμετωπίζονται ως έγκλημα εδώ και πολλά χρόνια διάφορες πλευρές του φαινομένου όπως η δωροδοκία, η δωροληψία η απιστία και λοιπά.

Το φαινόμενο αυτό οφείλεται στην φιλελεύθερη (ατομοκεντρική) παράδοση του ποινικού δικαίου σύμφωνα με την οποία δεν τιμωρείται το φαινόμενο αλλά η πράξη που αποδίδεται σε συγκεκριμένο δράστη μιας συγκεκριμένης εγκληματικής δραστηριότητας (Δημόπουλος, 2022).

Ως διαφθορά νοείται κάθε μορφή εγκληματικής συμπεριφοράς, κατά την οποία το πρόσωπο που ασκεί δημόσια εξουσία καταχράται ή εκμεταλλεύεται τη θέση και το αξίωμα του, προκειμένου να εξασφαλίσει αθέμιτα πλεονεκτήματα για τον εαυτό του ή για τρίτους. (Μαντζούφας, 2009), (Δημόπουλος, 2022)

Οι αξιόποινες πράξεις που διενεργούνται υπό το ευρύ φάσμα της διαφθοράς συνήθως διαπράττονται κρυφά με αποτέλεσμα η αποκάλυψή τους και ακόμα περισσότερο η παραπομπή τους στη δικαιοσύνη να καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη, αν όχι αδύνατη, χωρίς τη βοήθεια ατόμων που έχουν ενημερωθεί για αυτές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Με την παρούσα εργασία γίνεται προσέγγιση σε δύο ιδιαίτερες κατηγορίες μαρτύρων αυτή του «μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος» και αυτή του «μάρτυρα του στέμματος» καθώς και στα μέτρα προστασίας των μαρτύρων και των ευεργετημάτων που λαμβάνουν προκειμένου με τη συνεργασία τους να συντελέσουν στην εξιχνίαση των εγκλημάτων που τελούνται στο πλαίσιο της διαφθοράς και κατέχουν σημαντική θέση στην αντεγκληματική πολιτική κάθε χώρας.

1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ -ΑΡΘΡΟ 218ΚΠΟΙΝΑ

1.1.Ο θεσμός των μαρτύρων στο ελληνικό δικονομικό σύστημα

Ένα από τα βασικότερα αποδεικτικά μέσα που διατίθενται στην ποινική δίκη για την αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας και που συντελούν στην τελική κρίση του ποινικού δικαστηρίου είναι οι μάρτυρες οι οποίοι αποτελούν το πλέον παραδοσιακό αποδεικτικό μέσο.

Σύμφωνα με το άρθρο 224 ΚΠΔ ο μάρτυρας πρέπει να αποκαλύπτει πώς έλαβε γνώση των πραγματικών περιστατικών που καταθέτει. Στην περίπτωση έμμεσης μαρτυρίας πρέπει να κατονομάσει την πηγή του αλλιώς η κατάθεσή του δεν λαμβάνεται υπόψη (παρ.2, όπως προστέθηκε η παρ. 2 με το άρθρο 2 παρ. 9 του Ν. 2408/19956).

Μάρτυρας είναι το πρόσωπο που καλείται ενώπιον του ανακριτή ή του δικαστηρίου προκειμένου να καταθέσει γεγονότα που υπέπεσαν στην αντίληψη του με κάποιο τρόπο και που σχετίζονται με μια συγκεκριμένη υπόθεση που ερευνάται ή εκδικάζεται. (Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 7η έκδοση, 2020), (Ανδρουλάκης Ν. , Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δίκης, 5η έκδοση, 2020), (Κωνσταντινίδης Α. , 1991), (Δαλακούρας , Ποινική Δικονομία, 2019), (Τριανταφύλλου, 2014).

Η ανάγκη προσέλευσης των μαρτύρων προσδίδει στη μαρτυρική απόδειξη δημόσιο και υποχρεωτικό χαρακτήρα σύμφωνα με το άρθρο 209 κώδικα ποινικής δικονομίας. Εξάλλου ο έλεγχος της αξιοπιστίας τους από τον κατηγορούμενο είναι βασική διάσταση του δικαιώματος του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη (Διονυσοπούλου, 2017).

Οι μάρτυρες αποτελούν το κλασικό αποδεικτικό μέσο στην ποινική μας διαδικασία και τον ακρογωνιαίο λίθο της ποινικής δίωξης. Ωστόσο ,όπως και ο κατηγορούμενος, ο μάρτυρας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αντικείμενο ποινικής διαδικασίας, αλλά ως υποκείμενο, και ως εκ τούτου πρέπει να είναι απαλλαγμένος από την επιρροή του κατηγορουμένου, όσον αφορά την κατάθεσή του.

Ο ενδεχόμενος εκφοβισμός των μαρτύρων μπορεί να επηρεάσει το περιεχόμενο της επικείμενης κατάθεσης και για το λόγο αυτό είναι απαραίτητο να προστατευθούν οι μάρτυρες τόσο στο στάδιο της προδικασίας όσο και στο στάδιο της δίκης.

Η θέση του μάρτυρα είναι ιδιαίτερα σημαντική το πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος καθώς οι δομές του οργανωμένου εγκλήματος επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη ελαχιστοποιώντας τον κίνδυνο δίωξης.

Επίσης η διάπραξη εγκληματικών πράξεων και η μετα-εγκληματική φάση του οργανωμένου εγκλήματος διέπεται από τις αρχές της διοίκησης των Logistics (Εφοδιαστική), η αναχίτηση των μαρτύρων που είναι πρόθυμοι να καταθέσουν, μειώνει σημαντικά την πιθανότητα εξιχνίασης των εν λόγω εγκλημάτων.

Χαρακτηριστική είναι η ρήση *«ένας μάρτυρας που είναι πρόθυμος να καταθέσει αποτελεί για τους δράστες του οργανωμένου εγκλήματος έναν εξαιρετικά οχληρό παράγοντα ο οποίος με την*

συμπεριφορά του μπορεί να πλήξει το ζωτικό νεύρο της οργάνωσης». (Βαθιώτης, 2001, σ. 1045).

Η προστασία των μαρτύρων εκφράστηκε για πρώτη φορά εν μέρει με τον Ν. 1916/1990, το άρθρο 8 του οποίου προβλέπει «ειδική και αναγκαία προστασία» η οποία αναφέρεται στους μάρτυρες που εξετάζονται τόσο στην ανάκριση όσο και στην ακροαματική διαδικασία εγκλημάτων που σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα, χωρίς όμως να υπάρχει πρόβλεψη για τα μέλη της οικογενείας τους. Ο νόμος 1916/1990 καταργήθηκε με το νόμο 2172/1993 και το θέμα της προστασίας μαρτύρων εισήχθη εν μέρει ξανά στο νόμο 2713/1999 για την Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας, στο άρθρο 5 (Δαλακούρας, 2005).

Το άρθρο 5 του εν λόγω νόμου προβλέπει την παροχή της αναγκαίας αστυνομικής προστασίας στους μάρτυρες, κατόπιν αιτήματος των εισαγγελικών αρχών, στα κάτωθι εγκλήματα:

«στα εγκλήματα σχετικά με προσβολές του πολιτεύματος (άρθρα 134-137ΑΠΚ), με τα υπομνήματα (άρθρα 216-222ΠΚ), με την υπηρεσία (άρθρα 235-246 και 252-263ΑΠΚ), με την προσωπική ελευθερία (άρθρα 322-324ΠΚ), με την γενετήσια ελευθερία (άρθρα 336-353ΠΚ), με την ιδιοκτησία (άρθρα 372-384ΠΚ), με τα περιουσιακά δικαιώματα (άρθρα 385-399ΠΚ), καθώς και σε εγκλήματα σχετικά με τα ναρκωτικά, τα όπλα, τις αρχαιότητες, τα παίγνια και τη λαθρεμπορία». (Βαθιώτης, 2001, σ. 1045).

Τα μέτρα για την προστασία των μαρτύρων λαμβάνονται στην τέλεση των παρακάτω αξιοποιώνων πράξεων α) της συγκρότησης ή συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση της παρ. 1 του άρθρου 187 ΠΚ ή σε τρομοκρατική οργάνωση της παρ. 2 του ίδιου άρθρου και για συναφείς πράξεις, β) της εμπορίας ανθρώπων (άρ. 323Α και 348 παρ. 2 (Καραγιάννης, 2021, σ. 160).

Η σύλληψη της έννοιας του προστατευόμενου μάρτυρα βασίζεται στην αντιμετώπιση της βαριάς οργανωμένης εγκληματικότητας. Το συγκεκριμένο άρθρο έχει διαφορετικό πεδίο εφαρμογής από τη διάταξη του άρθρου 47 του κώδικα ποινικής δικονομίας.

Στην παράγραφο 3 και 4 του άρθρου 218 οι οποίες έχουν εκτοπίσει τη διάταξη του άρθρου 9 του νόμου 2928/ 2001 υπάρχει πρόβλεψη δυνητικής παροχής προστασίας από ενδεχόμενες πράξεις εκφοβισμού ή αντεκδίκησης στους μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος σύμφωνα με το άρθρο 47, αλλά και σε οποιοδήποτε πρόσωπο συντελεί στην αποκάλυψη των αξιοποιώνων πράξεων διαφθοράς όπως η δωροδοκία ή δωροληψία ή εάν προκύψει ανάγκη και στους οικείους των προσώπων αυτών.

“Η έννοια του «οικείου» στην ισχύουσα διάταξη ερμηνεύεται με βάση τον διευρυσμένο ορισμό του άρθρου 13 περ. β’ του νέου ΠΚ, ο οποίος καλύπτει πλέον και τους «συμβιούντες, με σταθερή συμβίωση ή με σύμφωνο συμβίωσης», με τον μάρτυρα και τους συγγενείς του. Το άρθρο 218 § 1 του νέου ΚΠΔ είναι, έτσι, πιο κοντά (χωρίς πάντως να συμπίπτει τελείως με αυτήν) στην διατύπωση του άρθρου 24 § 1 της Σύμβασης του Παλέρμο και σ’ εκείνες των Συστάσεων R (97) 13 και Rec (2005) 9 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, που αναφέρονται

στην παροχή προστασίας «σε συγγενείς και άλλα πρόσωπα, που βρίσκονται κοντά τους» (*other persons close to them, people close to them*), (Μανωλεδάκης, 2002, σ. 180).

Προϋπόθεση για να υπαχθεί ένας μάρτυρας στο συγκεκριμένο άρθρο είναι η συμβολή τους στην αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς εξαιτίας της οποίας πιθανολογούνται πράξεις εκφοβισμού ή αντεκδίκησης εις βάρος του. Ως προϋπόθεση δεν τίθεται η έλλειψη ιδιοτελούς κινήτρου και η εμπλοκή του τις αξιόποινες πράξεις.

Συνεπώς ένας μάρτυρας μπορεί να θεωρείται μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος όπως ορίζεται στο άρθρο 47 αλλά να μην είναι προστατευόμενος κατά το άρθρο 218 σε περίπτωση που δεν απειλείται με πράξεις εκφοβισμού ή αντεκδίκησης. Όπως επίσης συμβαίνει και το αντίθετο ένας μάρτυρας να είναι προστατευόμενος σύμφωνα με το άρθρο 218 αλλά όχι μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος όταν έχει ίδιο όφελος ή είναι προσωπικά εμπλεκόμενος στην υπόθεση (Κωνσταντινίδης, 2019).

1.2. Κατηγορίες των υπό προστασία μαρτύρων.

Ο φόβος των μαρτύρων για την κατάθεσή τους σε μια ποινική υπόθεση μπορεί να αποτελέσει ένα εμπόδιο για την αναζήτηση της αλήθειας, καθώς η απώλεια της μαρτυρίας ή η παράθεση ψευδών πληροφοριών επηρεάζει τη λειτουργία της ποινικής δικαιοσύνης και μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένες αποφάσεις. Επομένως, οι επιθέσεις κατά των μαρτύρων αποτελούν μια σοβαρή απειλή κατά του δικαστικού συστήματος.

Μετά την υπογραφή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το οργανωμένο έγκλημα στο Παλέρμο της Ιταλίας (Δεκέμβριος 2000), η χώρα μας υποχρεώθηκε (άρθρα 24 και 25), να διασφαλίσει στις ποινικές διαδικασίες που αφορούν θέματα που καλύπτονται από τη Σύμβαση, τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των μαρτύρων από αντίποινα ή απειλές στις οποίες μπορεί να υποβληθούν οι μάρτυρες που καταθέτουν σε ποινικές διαδικασίες σχετικά με θέματα που καλύπτονται από τη Σύμβαση.

Η προστασία των μαρτύρων, ειδικά σε περιπτώσεις εγκληματικών οργανώσεων, είναι μια πρακτική που εφαρμόζεται σε πολλές ευρωπαϊκές νομικές τάξεις, συμπεριλαμβανομένης και της ελληνικής. Αρχικά, στο ελληνικό Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, αυτή η πρακτική ρυθμίζεται από το νόμο 2928/2001 για το οργανωμένο έγκλημα-

Ο θεσμός των προστατευόμενων μαρτύρων προβλέπεται στο άρθρο 9 του νόμου 2128 /2001 στο οποίο υπάρχει η ρητή αναφορά για την δυνατότητα των μαρτύρων καταθέσεις υπό το καθεστώς της ανωνυμίας χωρίς αυτοπρόσωπη παρουσία στο ακροατήριο αλλά εξ αποστάσεως προκειμένου να καταθέσουν σημαντικά γεγονότα σε υποθέσεις εγκληματικών οργανώσεων κλπ. (Δαλακούρας, 2005)

Στο άρθρο 9 περιλαμβάνονται επίσης δύο κατηγορίες μαρτύρων. Εκείνοι που είτε άμεσα είτε έμμεσα έχουν γνώση για το έγκλημα υπό έρευνα, είτε είναι πρώην συνεργάτες των κατηγορουμένων, είτε άτομα που στρατολογήθηκαν με σκοπό τη συμβολή στην εξιχνίαση του εγκλήματος. Μια άλλη εξαιρετικά σημαντική κατηγορία αφορά τους μάρτυρες-θύματα.

Με το νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ενσωματώθηκε στο νόμο 29 28/ 2001 η ΚΥΑ με αριθμό 42926οικ/2018 που αφορά τη διαδικασία υλοποίησης των μέτρων που αφορούν την προστασία των μαρτύρων¹.

Σύμφωνα με τη θεωρία και τη νομοθεσία διακρίνονται τρία διαφορετικά είδη προστασίας μαρτύρων:

i) Το πρώτο από αυτά - το οποίο κατέχει την πιο κυρίαρχη θέση - είναι η προστασία των μαρτύρων κατηγορίας από τυχόν επιρροή από τον κατηγορούμενο ή άτομα που ανήκουν στον κύκλο συμφερόντων του.

ii) Το δεύτερο είδος αφορά την προστασία των μαρτύρων από προσβολές, ειδικότερα εκείνες που επηρεάζουν την τιμή και την προσωπικότητα τους.

iii) Τέλος, το τρίτο είδος αφορά περιπτώσεις όπου οι μάρτυρες χρειάζονται προστασία από επιπρόσθετες πιέσεις λόγω της υποχρεωτικής τους συμμετοχής στη διαδικασία δίκης μαζί με τον κατηγορούμενο.

Από το περιεχόμενο του άρθρου 9 προκύπτουν αυτονόητα οι δύο κύριες κατηγορίες προστατευόμενων μαρτύρων: Από τη μία πλευρά, η κατηγορία των βασικών μαρτύρων, οι οποίοι στην πορεία τους αποκτούν από τυχαία ή τυχαία γνώση για τις δραστηριότητες της εγκληματικής οργάνωσης και τις συγκεκριμένες πράξεις που εξετάζονται ή δικάζονται. Και από την άλλη πλευρά, η κατηγορία των ατόμων που αποκτούν γνώση της εγκληματικής οργάνωσης και των ειδικών της δραστηριοτήτων, ως συμμετοχοί. Σε αυτή την κατηγορία συγκαταλέγονται τόσο οι λεγόμενοι «Täterzeugen» στη γερμανική ορολογία, δηλαδή οι συνεργάτες των κατηγορουμένων μαρτύρων που εγκατέλειψαν εθελοντικά ή αναγκαστικά την οργάνωση και είναι πρόθυμοι να παράσχουν τις αναγκαίες πληροφορίες, καθώς και οι περιπτώσεις των ονομαζόμενων «έμπιστων προσώπων» (Vertrauens - Personen) και των «κεκαλυμμένα δρώντων αστυνομικών» (Verdeckte Ermittler). Η τελευταία κατηγορία δηλαδή οι «κεκαλυμμένοι δρώντες αστυνομικοί» συναντώνται στις ειδικές ανακριτικές πράξεις της αστυνομικής διεύθυνσης και της συγκαλυμμένης έρευνας των άρθρων 254 και 255 αντίστοιχα ως ανώνυμοι μάρτυρες. (Σοφός, 2018).

¹ «Τα μέτρα αυτά προστασίας αναφέρονται στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου και μπορούν να ληφθούν κατά την τέλεση των αξιοποιούνων πράξεων α) της συγκρότησης ή συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση της παρ. 1 του άρθρου 187 ΠΚ ή σε τρομοκρατική οργάνωση της παρ. 2 του ίδιου άρθρου και για συναφείς πράξεις, β) της εμπορίας ανθρώπων (άρ. 323Α και 348 παρ. 2... ΚΠΔ) και παράνομης διακίνησης μεταναστών (άρ. 29 και 30 ν. 4251/2014), ακόμη και στην περίπτωση που οι πράξεις αυτές δεν τελέστηκαν στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος κατ' άρθρο 187 ΠΚ, γ) της δωροδοκίας και δωροληψίας πολιτικών προσώπων, υπαλλήλου ή δικαστή (άρ. 159, 159Α, 235-237Α ΠΚ), ακόμη και αν δεν τελέστηκαν στο πλαίσιο της εγκληματικής οργάνωσης και δ) της παράβασης των νόμων, περί ναρκωτικών (4139/2013), προστασίας περιβάλλοντος (1650/1986) και αθλητικής βίας (4049/2012)» (Καραγιάννης, 2021, σ. 160).

Ως μια πρόσθετη κατηγορία προστατευόμενων ατόμων, η οποία αναφέρεται στο άρθρο 9 αν και δεν καλούνται να καταθέσουν, είναι η κατηγορία των συγγενών των ατόμων που υπάγονται στις δύο προηγούμενες κατηγορίες μαρτύρων.

Τέλος, μια ειδική κατηγορία προστατευόμενων μαρτύρων σύμφωνα με τον Ν.2928/2001, είναι οι μάρτυρες-θύματα της εγκληματικής δραστηριότητας που εξετάζεται ή δικάζεται, δηλαδή οι γνωστοί ως "Opferzeugen" στη γερμανική ορολογία.

Η κατηγορία των βασικών μαρτύρων που αποκτούν τυχαία γνώση, φαίνεται να απαιτεί τη λήψη μέτρων σύμφωνα με το άρθρο 9 παράγραφος 2, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο εκφοβισμός κυρίως και μόνο δευτερευόντως η αποτροπή της εκδίκησης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι αυτά τα άτομα είναι πιο ευάλωτα στον εκφοβισμό, ο οποίος στοχεύει στην αποτροπή της κατάθεσης επιβαρυντικών στοιχείων για τα μέλη της οργάνωσης, λειτουργώντας προληπτικά έναντι της εκδίκησης που αποτελεί μετέπειτα ενέργεια. Αντίθετα, η κατηγορία των ατόμων που αποκτούν εσωτερική γνώση, απαιτεί μέτρα για την αποτροπή της εκδίκησης κυρίως, και μόνο δευτερευόντως για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού.

Στο πλαίσιο της έννοιας των "οικείων" των προστατευόμενων προσώπων, πρέπει να συμπεριληφθούν τα τρίτα πρόσωπα που συνδέονται στενά με τους εν λόγω μάρτυρες, χωρίς απαραίτητα να έχουν τη νομική ιδιότητα της συζύγου ή του αρραβωνιαστικού, όπως για παράδειγμα αυτός που συμβιώνει μαζί τους ή οι συγκάτοικοί τους. Επιπλέον, η προστασία των οικείων των μαρτύρων δεν εξαρτάται και δεν πρέπει να εξαρτάται από την ύπαρξη συγκεκριμένου κινδύνου για τους κληθέντες μάρτυρες, καθώς η λογική προστασίας τους βασίζεται στο ρόλο τους ως "μοχλού εκφοβιστικής πίεσης" (Δαλακούρας, 2005).

Με εκδίκηση ενδέχεται να απειλούνται κυρίως οι μάρτυρες της δεύτερης κατηγορίας, δηλαδή τόσο εκείνοι αποσκήρτησαν από το εσωτερικό της εγκληματικής οργάνωσης παρόλο που μέχρι τότε συνεργάζονταν με τρόπο φυσικό όσο και εκείνοι που συνεργάζονταν φαινομενικά με την οργάνωση. Απειλή της εκδίκησης οφείλεται στην αλλαγή στρατοπέδου αλλά και στην διάρρηξη της σχέσης εμπιστοσύνης που είχε δημιουργηθεί με τους πρώην συνεργάτες τους.

Αντίθετα οι ουσιώδεις μάρτυρες που προέκυψαν κατά τρόπο συμπτωματικό απειλούνται κυρίως από τους κατηγορούμενους προκειμένου να τους αποτρέψουν να καταθέσουν επιβαρυντικά σε βάρος του στοιχείου.

Ιδιαίτερος, οι μάρτυρες οι οποίοι κατέχουν την ιδιότητα του μάρτυρα συμπτωματικά, απειλούνται εάν παρέχουν αληθείς καταθέσεις με επιβαρυντικά στοιχεία. Επομένως, η απόκρυψη της ταυτότητάς τους αποτελεί ανώφελη πράξη, ενώ η απαλλαγή τους από την υποχρέωση της μαρτυρίας ή η αποδοχή ψευδών καταθέσεων επιδέχεται νομικής αποδοχής. Σε ό,τι αφορά τους πρώην συνεργάτες των κατηγορουμένων, εάν γνωρίζεται μόνο το όνομα του μάρτυρα, τότε η χρήση διαφορετικής ταυτότητας αποτελεί επαρκή προστασία, ενώ στην περίπτωση γνώσης του κατηγορουμένου για τον μάρτυρα, αυτός θα προστατεύεται είτε με μη προσωπική εμφάνιση για κατάθεση είτε με τρόπο που αποτρέπει την αναγνώρισή του, με τη χρήση κάλυψης προσώπου, παραμόρφωσης φωνής κ.λπ.

Σύμφωνα με το Βαθιώτη, θέματα ερμηνείας δύνανται να προκληθούν από τους αναφερόμενους στην παράγραφο 1, οικείους των μαρτύρων οι οποίοι λόγω της ενδεχόμενης μη κλήσεως τους να καταθέσουν ως μάρτυρες δεν τυγχάνουν προστασίας μαρτύρων. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ο νομοθέτης δεν περιλαμβάνει τρίτα πρόσωπα που ενδέχεται επίσης να κινδυνεύσουν από εκδίκηση ή εκφοβισμό, όπως ένας στενός φίλος ή ο φιλοξενών τον κατηγορούμενο. Ο κίνδυνος μπορεί να υποτίθεται σε περιπτώσεις παρακολούθησης της κατοικίας ή του μάρτυρα, αποστολής δεμάτων, καταστροφής των χώρων κατοικίας του ή εργασίας του, και ακόμη και σωματικής κακοποίησης. Ωστόσο, το κρίσιμο στοιχείο αποτελεί ο κίνδυνος να οδηγήσει σε σοβαρή απειλή της υπόστασης του ατόμου, της περιουσίας του ή των εννόμων αγαθών του, και όχι απλώς να αποτελεί ενόχληση, όπως για παράδειγμα με αναπάντητες τηλεφωνικές κλήσεις (Βαθιώτης, 2001).

1.3. Μέτρα προστασίας των υπό προστασία μαρτύρων.

Τα μέτρα προστασίας κατατάσσονται ανάλογα με το χαρακτήρα τους σε αστυνομικά οικονομικά και διοικητικά.

«1. Αστυνομικό μέτρο είναι η φύλαξη του μάρτυρα καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας από εκπαιδευόμενο προσωπικό της αστυνομίας.

2. Δικονομικά μέτρα αποτελούν η κατάθεση με χρήση ηλεκτρονικών μέσων ηχητικής και οπτικής ή μόνο ηχητικής μετάδοσης, η μη αναγραφή στην έκθεση εξέτασης του προστατευόμενου μάρτυρα του ονόματος, του τόπου γέννησης κατοικίας και εργασίας του καθώς και του επαγγέλματος και της ηλικίας του.

Τα εν λόγω μέτρα προκαλούν τα περισσότερα προβλήματα αφού δυναμώνουν το δικαίωμα υπεράσπισης του κατηγορουμένου να διερευνά το υπόβαθρο της γνώσης του μάρτυρα και να υποβάλλει τις αντιρρήσεις του για την αξιοπιστία του και τη γνώση από αυτόν της αλήθειας αλλά παράλληλα θίγουν για το προβλεπόμενο στο άρθρο 6 παράγραφος 3 της ΕΣΔΑ δικαίωμα του κατηγορουμένου της κατά την παράσταση εξέτασης με τους μάρτυρες κατηγορίας αλλά και της ευρύτερης αρχής της αμεσότητας της ποινικής διαδικασίας.

3. Διοικητικά μέτρα αποτελούν η μεταβολή του στοιχείου της ταυτότητας του μάρτυρα και η μετάταξη ή μετάθεση η απόσπαση του μάρτυρα που έχει την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου για αόριστο χρονικό διάστημα με δυνατότητα ανάκλησης της». (Δαλακούρας, 2005, σ. 1168).

Τα ως άνω μέτρα λαμβάνονται από τους αρμόδιους υπουργούς κατόπιν εισήγησης του αρμόδιου εισαγγελέα πλημμελειοδικών και η διάρκειά τους μπορεί να είναι και μετά το τέλος της ποινικής διαδικασίας προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της αποτελεσματικότερης προστασίας. Ιδιαίτερα το μέτρο για τη μεταβολή των στοιχείων ταυτότητας του μάρτυρα, ουσιαστικά συνιστά εξαφάνιση το απειλούμενο πρόσωπο και δημιουργία ενός άλλου και για το λόγο αυτό το συγκεκριμένο μέτρο θα πρέπει να λαμβάνεται με εξαιρετική φειδώ καθώς

υπάρχουν συνέπειες τόσο αστικού αλλά και ποινικού δικαίου όπως παραδείγματος χάρη η διατήρηση παλαιού ποινικού μητρώου. (Δαλακούρας, 2005)

Επιπρόσθετα προστατευτικά μέτρα για τους δημοσίους υπαλλήλους προβλέπονται στον Υπαλληλικό Κώδικα. Συγκεκριμένα, το άρθρο 26 παρ. 4 του Υπαλληλικού Κώδικα, δεν επιτρέπει την απόλυση και την επιβολή οποιουδήποτε δυσμενούς μέτρου στον χώρο εργασίας του υπαλλήλου που έχει χαρακτηριστεί ως μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος κατά το άρθρο 47 ΚΠΔ όσο διαρκεί η δικαστική διερεύνηση της υπόθεσης. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 110 παρ. 6 του Υπαλληλικού Κώδικα, σε ενδεχόμενο ασκήσεως ποινικής δίωξης κατά υπαλλήλου που συντέλεσε ουσιαστικά με τις πληροφορίες που παρείχε στην αποκάλυψη και δίωξη εγκλημάτων διαφθοράς, το διοικητικό όργανο είναι υποχρεωμένο να αποδείξει ότι η δίωξη που άσκησε δεν οφείλεται στην παραπάνω ουσιώδη συνεισφορά του υπαλλήλου².

Ταυτόχρονα, στο άρθρο 125 παρ.4 του Υπαλληλικού Κώδικα, ορίζεται η προστασία της ανωνυμίας των υπαλλήλων οι οποίοι δε σχετίζονται με την τέλεση των αξιόποινων πράξεων των άρθρων 159, 159Α, 235, 236, 237 και 237Α του Ποινικού Κώδικα οι οποίοι μην αποβλέποντας σε ίδιο όφελος, αλλά συντελούν με την παροχή πληροφοριών στην αποκάλυψη εγκλημάτων, ακόμη και στην περίπτωση που δεν έχουν χαρακτηριστεί ως μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος κατά το άρθρο 47 ΚΠΔ.

Η απαρίθμηση των ως άνω μέτρων δεν θεωρείται περιοριστική αφού αυτό θα υπερέβαινε το πνεύμα του νομοθέτη για την προστασία των μαρτύρων.

Τα μέτρα αυτά λαμβάνονται με τη σύμφωνη γνώμη του μάρτυρα και διακόπτονται σε περίπτωση που εκείνος το ζητήσει εγγράφως. Ο προστατευόμενος μάρτυρας πάντως δεν απαλλάσσεται από το καθήκον εμφάνισης και μαρτυρίας του άρθρου 209ΚΠΔ (Βαθιώτης, 2001).

Σύμφωνα με την σχετική επισήμανση της Εισηγητικής Εκθέσεως στο Σχέδιο Νόμου,

«τα προβλεπόμενα μέτρα προστασίας για τους μάρτυρες κλιμακώνονται ανάλογα με την εκτίμηση του κινδύνου που αντιμετωπίζουν, αρχίζοντας από την κατ' εξαίρεση μετάθεση ή μετάταξη ή απόσπαση των δημοσίων υπαλλήλων, τη φύλαξή τους από κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό της αστυνομίας, τη μη αναγραφή των στοιχείων που προσδιορίζουν την ταυτότητά τους και φθάνουν μέχρι την εξέταση με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων μετάδοσής της και τη μεταβολή των στοιχείων ταυτότητάς τους». (άρθρου 209ΚΠΔ)

² Βλ. άρθρο 110 παρ. 6 του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ (Υπαλληλικού Κώδικα): «Αν σε υποθέσεις σχετικές με τις αξιόποινες πράξεις των άρθρων 159, 159Α, 235, 236, 237 και 237Α του Ποινικού Κώδικα ασκείται πειθαρχική δίωξη εναντίον υπαλλήλου ο οποίος, με τις πληροφορίες που παρέσχε στις διωκτικές αρχές, συνέβαλε ουσιωδώς στην αποκάλυψη και δίωξη τους, για τη συνέχιση της διαδικασίας το πειθαρχικό όργανο οφείλει να αποδείξει ότι η δίωξη που άσκησε δεν οφείλεται στην προαναφερθείσα ουσιώδη συμβολή του υπαλλήλου.» (άρθρο 110 παρ. 6 του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ).

1.4. Τα μέτρα προστασίας και η εφαρμογή τους στην πράξη.

Ο αρμόδιος εισαγγελέας πλημμελειοδικών διαδραματίζει καίριο ρόλο στην υπαγωγή ενός ατόμου στο πρόγραμμα προστασίας μαρτύρων. Σύμφωνα με το άρθρο 218 § 4 του ΚΠΔ, είναι αυτός που εκδίδει διαταγές για την εφαρμογή μέτρων, όπως η προστασία τους, η μαρτυρική κατάθεση μέσω ηλεκτρονικών μέσων μετάδοσης και η μη αναφορά προσωπικών στοιχείων του μάρτυρα στην έκθεση. Αυτός επίσης προτείνει στους αρμόδιους Υπουργούς τη λήψη μέτρων όπως η μεταβολή των στοιχείων ταυτότητας ή η μετάθεση δημοσίων υπαλλήλων.

Σύμφωνα με την ΚΥΑ 42926/2018, η υπαγωγή ενός ατόμου σε πρόγραμμα προστασίας γίνεται μετά από έλεγχο της συνδρομής των νόμιμων και ουσιαστικών προϋποθέσεων και αιτιολογημένου αιτήματος της Υπηρεσίας Προστασίας Μαρτύρων. Αυτή η υπηρεσία, είτε κατ' εντολήν είτε κατόπιν αιτήσεως άλλης αρχής ή υπηρεσίας, υποβάλλει προτάσεις και ετοιμάζει σχέδιο για την έκδοση κοινής υπουργικής απόφασης για την λήψη μέτρων προστασίας, όπου αυτό απαιτείται.

Ωστόσο, αυτά δεν αναιρούν τον κεντρικό ρόλο του εισαγγελέα, ο οποίος κρίνει εάν η συνεισφορά ενός ατόμου στην αποκάλυψη εγκλήματος και την τιμωρία των υπαιτίων είναι αρκετά ουσιώδης για να δικαιολογηθεί η προστασία του. Επίσης, από μόνος του ή με αίτηση του ανακριτή, μπορεί να διατάξει ή να εισηγηθεί μέτρα, εξηγώντας την ανάγκη τους. Είναι επίσης υπεύθυνος για την επιλογή του πλέον κατάλληλου μέτρου με βάση την αρχή της αναλογικότητας. Συνήθως, η απόφαση αυτή λαμβάνεται σε στενή συνεργασία με τις αστυνομικές αρχές, οι οποίες έχουν πιο άμεση κατανόηση των επιχειρησιακών προκλήσεων και των κινδύνων.

Τα μέτρα προστασίας πραγματοποιούνται και διατηρούνται σε ισχύ για το χρονικό διάστημα που είναι υπαρκτός ο κίνδυνος εξ αιτίας του οποίου αυτά τέθηκαν σε ισχύ και επαναξιολογούνται σε τακτά χρονικά διαστήματα μετά από αιτιολογημένη γνώμη της Υπηρεσίας Προστασίας Μαρτύρων από την διαταχθείσα αρχή (άρθρο 9 παρ.1,3 ΚΥΑ).

Η μυστικότητα αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό όλων των προβλεπόμενων στο άρθρο 218 § 4 του ΚΠΔ μέτρων προστασίας. Η τήρηση αυστηρών κανόνων εχεμύθειας κατά την εφαρμογή τους είναι ουσιώδης για την επιτυχία τους, καθώς χωρίς αυτήν ο μάρτυρας παραμένει εκτεθειμένος σε πράξεις εκδίκησης ή εκφοβισμού.

Σύμφωνα με την ΚΥΑ 42926/2018, το προσωπικό της Υπηρεσίας Προστασίας Μαρτύρων και οι συνεργαζόμενοι δεσμεύονται από καθήκον εχεμύθειας, ενώ όλες οι πληροφορίες παραμένουν σε απόρρητο αρχείο. Το άρθρο 218 § 4 του ΚΠΔ επίσης προβλέπει τη μη δημοσίευση της Υπουργικής Απόφασης για τη μεταβολή των στοιχείων ταυτότητας ή τη μετάθεση δημόσιου υπαλλήλου, προκειμένου να διασφαλιστεί η μυστικότητα της πράξης.

Για ορισμένα μέτρα, όπως η φύλαξη του μάρτυρα από την Αστυνομία, η μεταβολή των στοιχείων ταυτότητας ή η μετάθεση δημόσιου υπαλλήλου, η τήρηση των κανόνων εχεμύθειας δεν προκαλεί προβλήματα. Ωστόσο, για άλλα μέτρα, όπως η μη αναφορά

προσωπικών στοιχείων του μάρτυρα ή η κατάθεσή του με χρήση ηλεκτρονικών μέσων μετάδοσης, η εχεμύθεια μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στη διασφάλιση των θεμελιωδών αρχών της ποινικής διαδικασίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις, μιλάμε για το φαινόμενο του "κοινωνικά ψιμυθιωμένου" ή ακόμη και "κουκουλοφόρου" μάρτυρα (Ανδρουλάκης Ι. , 2020).

1.5. Αξιολόγηση των μέτρων προστασίας των προστατευόμενων μαρτύρων στην ποινική δίκη.

Τα ζητήματα της κατάθεσης μαρτύρων που παρέχουν ουσιαστικές πληροφορίες στις διωκτικές αρχές, αντιμετωπίζονται στο άρθρο 9 του ν. 2928/2001. Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου επεκτάθηκε στη διερεύνηση τρομοκρατικών πράξεων, εμπορίας ανθρώπων, παράνομης διακίνησης μεταναστών, διαφθοράς, βίαιων εγκλημάτων σε αθλητικές εκδηλώσεις, ντόπινγκ, εγκλημάτων ναρκωτικών και περιβαλλοντικών εγκλημάτων.(Αρ. 27 παρ. 4 του ν. 4139/2013, αρ. 4 παρ. 2 και 12 παρ. 2 του ν. 4049/2012, αρ. 9 παρ. 3 του ν. 4042/2012 (μόνο κατά την προδικασία), αρ. 8 του ν. 3727/2008, αρ. 125 παρ. 4 του ν. 3528/2007, αρ. 42 παρ. 6 του ν. 3251/2004, αρ. 51 παρ. 5 του ν. 2935/2001, αρ. 132 παρ. 6 του ν. 2725/1999, αρ. 5 παρ. 5 του ν. 2713/1999).

Ως προστασία του μάρτυρα προβλέπεται η κατάθεση με χρήση ηλεκτρονικών μέσων ηχητικής και οπτικής ή μόνο ηχητικής μετάδοσης, και η μη αναγραφή των προσωπικών του στοιχείων στην έκθεση εξέτασης. Αν η ταυτότητα του μάρτυρα δεν αποκαλυφθεί, η κατάθεσή του δεν είναι αρκετή για την καταδίκη του κατηγορουμένου.

Η σπάνια εφαρμογή της διάταξης στην πράξη απαιτεί την αξιολόγηση της συμφωνίας της νομοθεσίας με τη νομολογία του ΕΔΔΑ για τους ανώνυμους μάρτυρες. Το ΕΔΔΑ, μετά την υπόθεση Al-Khawaja, θεωρεί επαρκή αντισταθμιστικά μέτρα εκείνα που επιτρέπουν στον κατηγορούμενο να υποβάλλει ερωτήσεις μέσω σύνδεσης ήχου και δίνουν τη δυνατότητα στο δικαστήριο να παρατηρεί τη συμπεριφορά του κατηγορουμένου και την αξιοπιστία του μάρτυρα.

Η ισχύουσα ρύθμιση προσφέρει υψηλότερο επίπεδο προστασίας του δικαιώματος αντιπαράθεσης σε σχέση με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, καθώς απαγορεύει την αποδεικτική αξιοποίηση της κατάθεσης ανώνυμου μάρτυρα, αν η ταυτότητά του δεν αποκαλύφθηκε και αποτελεί το μοναδικό αποδεικτικό μέσο για την καταδίκη του κατηγορουμένου. Παρά ταύτα, είναι δυνατές βελτιώσεις σε επιμέρους ζητήματα.

Η απόφαση του δικαστηρίου για την αποκάλυψη ή μη των στοιχείων του μάρτυρα πρέπει να είναι αιτιολογημένη. Το δικαστήριο μπορεί να αρκестεί στην κρίση του Εισαγγελέα, εκτός αν υπάρχουν διαφορετικοί ισχυρισμοί από τον κατηγορούμενο. Τα αντισταθμιστικά μέτρα για την ανωνυμία του μάρτυρα περιλαμβάνουν την κατάθεση σε άλλο χώρο με οπτική και ακουστική επαφή μόνο με το δικαστήριο και αλλοιωμένη φωνή του μάρτυρα. Ωστόσο, αν η μαρτυρία του ανώνυμου μάρτυρα αποτελεί το μοναδικό αποδεικτικό μέσο για την καταδίκη, η δίκη θεωρείται μη δίκαιη και επιφέρει απόλυτη ακυρότητα (Διονυσοπούλου, 2017).

Προκειμένου να ληφθεί το μέτρο της τήρησης της ανωνυμίας του μάρτυρα στην ακροαματική διαδικασία θα πρέπει να συντρέχει «σπουδαίος λόγος» βάσει του οποίου θα επιτρέπεται μια τόσο δραστική επέμβαση τόσο σε θεμελιώδεις αρχές της ποινικής δίκης όσο και στα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου. Τέτοιος λόγος σύμφωνα με την ΕΔΔΑ αποτελεί η διαφύλαξη της επιχειρησιακής δυνατότητας των αστυνομικών αρχών να χρησιμοποιήσουν στο μέλλον τους ίδιους μυστικούς αστυνομικούς προκειμένου να επιφέρουν περαιτέρω πλήγματα στην οργανωμένη εγκληματικότητα. Σύμφωνα όμως με το δικό μας δίκαιο το οποίο ακολουθεί τη Σύμβαση του Παλέρμο η αναφορά στην «προστασία από πιθανή εκδίκηση ή εκφοβισμό» αποτελεί τη μόνη επιδίωξη του νόμιμου σκοπού που είναι ικανός να επιτρέψει την ανωνυμία του μάρτυρα.

Ο κίνδυνος εκδίκησης ή εκφοβισμού θα πρέπει να είναι πραγματικός και να μην βασίζεται απλά σε φοβίες ή προκαταλήψεις στον μάρτυρα ή στην προτίμησή του να αποφύγει τη δημοσιότητα. Για αυτό το λόγο το μέτρο της ψευδωνυμίας θα πρέπει να εφαρμόζεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Προκειμένου να επιτραπεί η ψευδωνυμία, κρίσιμη είναι η επαρκής αιτιολόγηση τόσο στην εισαγγελική διάταξη όσο και στη δικαστική απόφαση. Ο ψευδώνυμος μάρτυρας μπορεί να κλητεύεται μέσω της υπηρεσίας προστασίας μαρτύρων να καλείται στο ακροατήριο «με το όνομα που αναφέρεται στην έκθεση εξέτασής του» και να καταθέτει χωρίς να είναι εκτεθειμένος σε δημοσιότητα.

Οι δικαστές που λαμβάνουν τη μαρτυρία θα πρέπει να μεριμνούν για την ταυτοποίηση του προσώπου που καταθέτει με εκείνο που τελεί υπό προστασία μέσω αντίστοιχης δήλωση της εκπροσώπου της υπηρεσίας προστασίας μαρτύρων και για τον τρόπο που υποβάλλουν ερωτήσεις ώστε να μην κινδυνεύει να αποκαλυφθεί η ταυτότητα του μάρτυρα και των οικείων του. Το πρακτικό θα αναγιγνώσκεται δημόσια στο ακροατήριο με ποινή ακυρότητας της διαδικασίας. Ο κατηγορούμενος και ο συνήγορός του κατά την εξέταση των μαρτύρων θα μπορούν να υποβάλουν ερωτήσεις μόνο με τη χρήση ηχητικών μέσων με μηχανική παραμόρφωση της φωνής του μάρτυρα. Εφόσον έχουν τηρηθεί όλοι οι όροι που προβλέπει ο νόμος και έχει παρασχεθεί στην υπεράσπιση επαρκής δυνατότητα να απευθύνει ερωτήσεις και να αντικρούσει τους ισχυρισμούς του ψευδώνυμου μάρτυρα κατηγορίας στο ακροατήριο η χρήση της μαρτυρίας του είναι επιτρεπτή ακόμη κι αν συνιστά το αποφασιστικό αποδεικτικό στοιχείο για την καταδίκη του κατηγορουμένου.

Μεγάλη σημασία διατηρεί η ακροτελεύτια διάταξη του άρθρου 218 παράγραφος 6 του κώδικα ποινικής δικονομίας σύμφωνα με την οποία αν δεν έχουν αποκαλυφθεί τα στοιχεία ταυτότητας του μάρτυρα μόνη η κατάθεσή του δεν είναι αρκετή για την καταδίκη του κατηγορουμένου (Ανδρουλάκης Ι. , 2020)

Η αποτελεσματική προστασία των μαρτύρων αν και αποτελεί βάση ευνομούμενης κοινωνίας ωστόσο προξενεί δυσανάλογη βλάβη θεμελιωδών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και πρέπει να συνοδεύεται από τις ανάλογες εγγυήσεις για την αποφυγή πιθανών καταχρήσεων.

Συγκεκριμένα τίθενται ερωτήματα για την τήρηση της αρχής της δίκαιης δίκης, καθώς και των επιμέρους εκφάνσεων αυτής, ιδιαίτερα όσον αφορά τα δικαιώματα του κατηγορουμένου. Η μη

εμφάνιση του μάρτυρα στο ακροατήριο ή η ανωνυμία του, καθώς και η μυστικότητα των στοιχείων ταυτότητάς του, μπορεί να δυσχεράνει την δυνατότητα της υπεράσπισης να εξετάσει πλήρως τις γνώσεις του μάρτυρα για την υπόθεση και να ελέγξει την αξιοπιστία του. Αυτό μπορεί να παρεμποδίσει τη διερεύνηση της αλήθειας και να περιορίσει το δικαίωμα του κατηγορουμένου σε μια δίκαιη δίκη. (Κωνσταντινίδης Α. , 2016) και (Δαλακούρας, 2005).

Η εξέταση του μάρτυρα είναι ένα θεμελιώδες δικαίωμα που διασφαλίζει τη δυνατότητα του κατηγορουμένου να αντιδράσει στις κατηγορίες και τα στοιχεία που παρουσιάζονται εναντίον του.

Συγκεκριμένα, το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει το δικαίωμα του κατηγορουμένου να εξετάσει ή να ζητήσει την εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας, καθώς και την πρόσκληση και εξέταση των μαρτύρων υπεράσπισης με τους ίδιους όρους. Επιπλέον, το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει τη δυνατότητα του κατηγορουμένου να αμφισβητεί τη μαρτυρική κατάθεση και όχι μόνο να υποβάλλει ερωτήσεις. Οι δύο αυτές συνιστώσες απαρτίζουν το δικαίωμα αντιπαράθεσης στην ποινική δίκη.

Συνεπώς η απόκρυψη της ταυτότητας του μάρτυρα μπορεί να δυσχεράνει σημαντικά την άσκηση του δικαιώματος αντιπαράθεσης του κατηγορουμένου. Αν ο κατηγορούμενος δεν έχει γνώση της ταυτότητας του μάρτυρα, τότε είναι δυσκολότερο γι' αυτόν να εγείρει αμφιβολίες για την αξιοπιστία της μαρτυρίας του ή να προετοιμάσει αποτελεσματικά την υπεράσπισή του.

Επιπλέον, η μυστικότητα των στοιχείων της ταυτότητας του μάρτυρα μπορεί να παραβιάζει την αρχή της αμεσότητας στη δικαστική διαδικασία. Η έλλειψη άμεσης επικοινωνίας με τον μάρτυρα και την απουσία προσωπικών αποδεικτικών μέσων μπορεί να δυσχεράνει τη διαδικασία υπεράσπισης του κατηγορουμένου (Διονυσοπούλου 2017, 103 επ.).

Παρ' όλα αυτά, παρατηρείται ότι η δυνατότητα της υπεράσπισης να χρησιμοποιήσει άλλα μέσα, όπως η ανάγνωση της μαρτυρίας στο ακροατήριο ή η χρήση άλλων προσωπικών αποδεικτικών μέσων, προσφέρει μια εναλλακτική λύση. Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι τα δικαιώματα της υπεράσπισης αποδυναμώνονται εντελώς, αλλά ότι χρειάζεται προσεκτική εξέταση και ισορροπία μεταξύ της προστασίας των μαρτύρων και των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου σε μια δίκαιη διαδικασία (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2015).

Ζήτημα τίθεται με την προστασία των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου κατά την προδικασία, ιδιαίτερα κατά τη διαδικασία της κλήσης του σε απολογία από τον ανακριτή. Η μη αποκάλυψη των στοιχείων ταυτότητας των προστατευόμενων μαρτύρων μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου σε ακρόαση, όπως προβλέπεται από το άρθρο 20 παράγραφος 1 του Συντάγματος.

Για να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα, έχουν τεθεί εγγυήσεις που προβλέπουν τη δυνατότητα αποκάλυψης των στοιχείων του μάρτυρα, εάν αυτό ζητηθεί, καθώς και τη διασφάλιση ότι η κατάθεση του μάρτυρα μόνο δεν είναι αρκετή για την καταδίκη του κατηγορουμένου. Αυτά τα μέτρα λειτουργούν ως αντίβαρο στα προβλήματα που μπορεί να προκύψουν από τη χρήση ανωνύμων μαρτύρων και τη μη αποκάλυψη των στοιχείων τους.

Συνεπώς οι δικαστικές αποφάσεις θα πρέπει να λαμβάνονται με βάση τις αρχές της δίκαιης δίκης, αποφεύγοντας την κατάχρηση των ανώνυμων μαρτύρων που μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου (Δαλακούρας, 2005, σ. 324), (Δαλακούρας & Κωνσταντινίδης, 2014, σ. 317).

Σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 7 του άρθρου 9 του νόμου 4254 /2014 τρεις είναι οι κατηγορίες των προσώπων που μπορούν να τεθούν υπό προστασία:

A) οι μάρτυρες του δημοσίου συμφέροντος

B) οι ιδιώτες σύμφωνα με το άρθρο 253 β του κώδικα ποινικής δικονομίας και

Γ) οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο που συντελεί στην αποκάλυψη των αξιόποινων πράξεων που προβλέπονται στα άρθρα 159, 159 Α, 235 ,236 237 και 237 Α Π.Κ. (Κωνσταντινίδης, 2019, σ. 241)

2. ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ (WHISTLEBLOWERS)

2.1. Εννοιολογική Προσέγγιση

Τον ουσιαστικότερο ρόλο στην αποκάλυψη της διαφθοράς και την απονομή της δικαιοσύνης τον έχουν διεθνώς οι whistleblowers δηλαδή οι πολίτες που προβαίνουν σε αποκαλύψεις για τις καταχρηστικές πρακτικές ονομάζονται και παίζουν σημαντικό ρόλο στην πάταξη της διαφθοράς καθώς συντελούν στην έναρξη ερευνών που οδηγούν εντέλει σε διώξεις. Οι αποκαλύψεις όμως αυτές ενδέχεται να έχουν ένα σημαντικό κόστος για τους whistleblowers καθώς μπορούν να προκαλέσουν σε αυτούς σημαντικούς κινδύνους όπως είναι η απώλεια της εργασίας τους η εμπλοκή τους σε δικαστικούς αγώνες μέχρι ακόμα και η απειλή της ζωής τους.

Στα ελληνικά όρος “whistleblowing” στοιχειοθετείται ως «η παροχή πληροφοριών σχετικά με κάποιο τελούμενο ή ενδεχόμενο αδίκημα ή καταχρηστική πρακτική» (Banisar , 2011).

Ανάμεσα στους ορισμούς που κατά καιρούς έχουν δοθεί στον όρο “whistleblowing” περιλαμβάνονται και οι ακόλουθοι: «Η ηθελημένη μη υποχρεωτική πράξη αποκάλυψης που καταγράφεται στα δημόσια αρχεία και διενεργείται από πρόσωπο το οποίο είχε ή έχει προνομιακή πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με σημαντικής βαρύτητας παρανομίες ή άλλες καταχρηστικές πρακτικές πραγματικές, πιθανές ή αναμενόμενες εντός οργανισμού, οι οποίες γνωστοποιούνται σε κάποιο εξωτερικό φορέα, προκειμένου εκείνος να δράσει κατασταλτικά.» (Jubb , 1999)

«Οι επιλογές που είναι διαθέσιμες σε έναν εργαζόμενο, προκειμένου να εγείρει ανησυχία σχετικά με καταχρηστικές πρακτικές στο χώρο εργασίας του.» (Calland & Dehn , 2004, σ. 9).

Ο πιο διαδεδομένος ορισμός στην ακαδημαϊκή κοινότητα είναι αυτός των Near και Miceli σύμφωνα με τον οποίον “Whistleblowing” είναι η αποκάλυψη παράνομων ανήθικων ή αθέμιτων πρακτικών από πρώην ή εν ενεργεία μέλη ενός οργανισμού σε πρόσωπα ή οργανισμούς που μπορούν να αναλάβουν δράση. Αλλά και αυτός ο ορισμός αμφισβητείται καθόσον δεν περιλαμβάνει πληροφοριοδότες που συνδέονται με τον οργανισμό με άλλου είδους σχέσεις χωρίς να υπήρξαν ποτέ μέλη του (Near, J. & Miceli, 1985, p. 4).

Η προστασία του whistleblowers αποτελεί βασική προϋπόθεση κυρίως των οικονομικών εγκλημάτων. Σύμφωνα με την Διεθνή Διαφάνεια η δυναμική του whistleblowing δεν έχει πεδίο εφαρμογής στον Ευρωπαϊκό χώρο παρόλο που σε αρκετές διεθνείς και περιφερειακές συνθήκες προβλέπονται διατάξεις για το whistleblowing. Η έλλειψη σχετικών εθνικών νομοθετημάτων και η αρνητική χροιά που προσδίδεται τους whistleblowers συντελούν στην αποτροπή του κινδύνου στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ακόμη και στο να σώζουν ζωές αρκεί να υπάρχουν εγγυήσεις για την Ελευθερία της συνείδησης και της έκφρασης τους.

Στην Ελλάδα δεν υπήρχε πριν το 2014 νομικό πλαίσιο σχετικά με την προστασία τους, παρά μόνο διάσπαρτες διατάξεις με αποτέλεσμα να τους παρέχεται περιορισμένη προστασία. Από την άλλη μεριά ο ιδιωτικός τομέας δείχνει περισσότερο δεκτικός στο να υιοθετεί πρακτικές whistleblowing καθώς στις περισσότερες επιχειρήσεις προβλέπονται εσωτερικές διαδικασίες αναφοράς καταγγελίας (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, 2013).

Σκάνδαλα που εκδηλώθηκαν τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας τόσο στο δημόσιο όσο και τον ιδιωτικό τομέα, παρέμειναν στο σκοτάδι για αρκετά χρόνια παρότι ήταν ευρέως γνωστά σε μεγάλο κύκλο ανθρώπων καθώς κανένας από τους γνωρίζοντες δεν προέβαινε σε αναφορά των παράνομων πράξεων στις αρμόδιες αρχές υπό το φόβο αντιποίνων, παρότι προβλέπεται σχετική υποχρέωση από την ελληνική έννομη τάξη (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, 2013, σ. 2).

Τα αίτια της αποτυχίας της ελληνικής πολιτείας να αντιμετωπίσει επαρκώς και αποτελεσματικά τη διαδεδομένη διαφθορά στη χώρα μας δεν περιορίζονται μόνο στις δυσλειτουργίες της ποινικής δικαιοσύνης. Η πρόκληση του προβλήματος προέρχεται επίσης από την υφιστάμενη παγιωμένη νοοτροπία που ανέχεται τη διαφθορά. Εντούτοις, η έκταση της διαφθοράς, η οποία φαίνεται να μην έχει συναντήσει αντίστοιχη αντίδραση σε άλλους τομείς εγκληματικότητας, δεν είναι απλώς κοινωνικά αποσιωπητική, αλλά και πολιτικά ανησυχητική. Το χάσμα μεταξύ της διαφθοράς και της ανικανότητας να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά αποτελεί ανησυχητική ένδειξη της μη λειτουργίας του κράτους δικαίου, καθώς οι κανόνες του δεν εφαρμόζονται αντικειμενικά και με ισονομία.

Συνήθως, το πρώτο άτομο που αντιλαμβάνεται την απειλή της κακοδιοίκησης, της κακοδιαχείρισης και της διαφθοράς σε έναν δημόσιο ή ιδιωτικό οργανισμό είναι άτομα που εργάζονται ή συνεργάζονται με αυτόν.. Επομένως, ενώ οι εργαζόμενοι έχουν την προνομιακή θέση να εκφράσουν ανησυχίες σχετικά με πιθανές παρατυπίες που βλάπτουν τον οργανισμό, είναι αυτοί που κινδυνεύουν περισσότερο να υποστούν συνέπειες, ειδικά όταν αποκαλύπτουν ευαίσθητες πληροφορίες.

Ο κίνδυνος της διαφθοράς είναι εξαιρετικά υψηλός σε περιβάλλοντα όπου η διαδικασία αναφοράς κακοδιοίκησης δεν υποστηρίζεται ή προστατεύεται. Οι εργαζόμενοι του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα έχουν πρόσβαση σε ακριβή πληροφόρηση σχετικά με τις πρακτικές των χώρων εργασίας τους και συνήθως είναι οι πρώτοι που αναγνωρίζουν την κακή πρακτική.

Υπό αυτήν την έννοια, είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική διαχείριση κινδύνου να διασφαλίζεται στους εργαζομένους ότι, όταν αποκαλύπτουν παρατυπίες στους εργοδότες τους με καλή πίστη, δε θα υποστούν αρνητικές συνέπειες. Αν αυτή η ασφάλεια δεν υπάρχει, τότε είναι πιθανόν οι εργαζόμενοι να παραμένουν σιωπηλοί. Αυτό εμποδίζει τον οργανισμό από το να αντιμετωπίσει εγκαίρως σοβαρά προβλήματα πριν προκαλέσουν πραγματική ζημία. Η απώλεια αυτής της ευκαιρίας μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες, όπως πρόστιμα, αποζημιώσεις, απώλεια φήμης, ελέγχους, απώλεια θέσεων εργασίας και ακόμη και απώλεια ανθρώπινων ζωών.

Η καταγγελία δυσλειτουργιών (Whistleblowing) αντιπροσωπεύει την πράξη ενός ατόμου που, πιστεύοντας ότι το δημόσιο συμφέρον υπερισχύει του συμφέροντος του οργανισμού στον

οποίο εργάζεται, παρέχει πληροφορίες για πιθανές δραστηριότητες διαφθοράς, απάτης ή επιβλαβούς συμπεριφοράς.

Αν και η καταγγελία δυσλειτουργιών αναγνωρίζεται ευρέως ως ένα μέσο καταπολέμησης της διαφθοράς, η πρακτική αυτή ενέχει συχνά κινδύνους για τα ίδια τα άτομα που αποκαλύπτουν τις παρατυπίες. Διεθνείς συνθήκες, όπως αυτές των Ηνωμένων Εθνών και του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη διαφθορά, καθώς και εθνικοί νόμοι σε πολλές χώρες, προστατεύουν τα άτομα που καταγγέλλουν τις παρατυπίες από πράξεις εκδίκησης, όταν ενεργούν με καλή πίστη.

Ωστόσο, πολλές φορές, οι καταγγέλλοντες κακές πρακτικές αντιμετωπίζουν αντίποινα όπως εκφοβισμό, ηθική παρενόχληση, απόλυση ή ακόμη και βίαιες συμπεριφορές από συναδέλφους ή ανώτερους τους με αποτέλεσμα να καθίστανται ευάλωτοι και να εμποδίζονται από το να κάνουν καταγγελίες στο μέλλον. Μάλιστα, σε πολλές χώρες, η διαβίβαση πληροφοριών μπορεί να χαρακτηριστεί ως προδοσία ή κατασκοπεία. Χωρίς αυτήν την προστασία, οι εργαζόμενοι που θέλουν να αποκαλύψουν εσωτερικές πληροφορίες είναι λιγότερο πιθανό να επικοινωνήσουν με τους αρμόδιους φορείς και να βοηθήσουν στην καταπολέμηση της διαφθοράς.

Σε μια σχετική έρευνα στις Ηνωμένες Πολιτείες, ανακαλύφθηκε ότι περισσότερο από το ένα τρίτο (34%) των δημόσιων υπαλλήλων που εντοπίζουν παρατυπίες αλλά επιλέγουν να μην τις αναφέρουν, φοβούνται πιθανές ενέργειες αντίποινα από τη Διοίκηση, ενώ περίπου το 30% φοβούνται πιθανές ενέργειες αντίποινα από τους συναδέλφους τους. (Στυλιανίδου, 2017)

Το κύριο ζήτημα δεν είναι η τιμωρία της διαφθοράς αυτής καθ' εαυτής, καθώς αυτό γίνεται με τις ισχύουσες διατάξεις του ποινικού δικαίου μόλις αποκαλυφθεί. Το πραγματικό ζήτημα είναι η αποκάλυψη της διαφθοράς. Ένα από τα πιο αποτελεσματικά μέτρα που μπορεί να ληφθούν είναι η ενημέρωση των αρμόδιων ελεγκτικών αρχών από τους υπαλλήλους της υπηρεσίας ή της εταιρείας που διαπιστώνουν τις εν λόγω πρακτικές (Ράικος, 2006, σ. 73).

Η έννοια του whistleblower ή «μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος» αποτελεί ένα νέο και αναπτυσσόμενο πεδίο στον τομέα του δικαίου. Ο όρος αυτός αναφέρεται σε άτομα που αποκαλύπτουν παράνομες, αθέμιτες ή διεφθαρμένες δραστηριότητες στον χώρο εργασίας τους, (Παναγοπούλου-Κουτνατζή, 2016, σ. 3) είτε αυτές αφορούν διαφθορά, παραβίαση νόμων ή απάτες στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα. (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, 2013, σσ. 2-3) Υπάρχει η αυτόβουλη δημοσίευση πληροφοριών με σκοπό την ευαισθητοποίηση, γνωστή ως "soft whistleblowing", καθώς και η παροχή πληροφοριών σε ελεγκτικές αρχές εκτός των κανονικών διαδικασιών, γνωστή ως "hard whistleblowing". Η ακριβής μετάφραση του όρου "whistleblower", ως "καταδότης" ή "πληροφοριοδότης", συχνά φέρει αρνητικές συναισθηματικές προεκτάσεις, γεγονός που δικαιολογεί την διαφοροποίηση της ελληνικής έννοιας του όρου έναντι της ακριβούς μετάφρασης.

Η θέση του whistleblower στο νομικό μας σύστημα δυσχεραίνεται από τη σύγκρουση μεταξύ της υποχρέωσης πίστης προς τον εργοδότη ή του επαγγελματικού απορρήτου και της ελευθερίας έκφρασης στον εργασιακό χώρο. Αυτή η έκφραση όμως δεν αποβλέπει σε

ιδιοτελή χρήση του δικαιώματος, αλλά προέρχεται από μια ηθικολογική στάση του ατόμου που, υπέρ του δημοσίου συμφέροντος, δεν διστάζει να ασκήσει το δικαίωμα της αποκάλυψης επιβλαβών για το κοινό καλό πληροφοριών, υπό τον φόβο της εκδίκησης από τον εργοδότη του.

Παρά την απουσία αυτόνομης διαδικασίας και προστασίας για τους υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα (Ηλιάδου, 2016, σσ. 82-83) η έννοια του whistleblower δεν διαφέρει ανάλογα με την εργασιακή τους θέση στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα. Η τάση ιδιωτικοποίησης της οικονομίας, σε συνδυασμό με την παράλληλη εκπλήρωση δημοσίων στόχων από επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση του δημόσιου συμφέροντος και στις δραστηριότητες του ιδιωτικού τομέα.

Η ελευθερία έκφρασης στον εργασιακό χώρο υπόκειται σε περιορισμούς από το επαγγελματικό ή υπηρεσιακό απόρρητο. Παρόλο που οι εργαζόμενοι έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν απόψεις και κριτική με όριο την άσκηση κακόβουλης κριτικής, όπως π.χ. κατοχυρώνεται στο αρ. 45 του Ν 3528/2007, αυτό το δικαίωμα περιορίζεται όταν αντιβαίνει στο απόρρητο πληροφοριών που αποκτούν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι οι εργαζόμενοι δεν έχουν κανένα δικαίωμα να αποκαλύπτουν επιβλαβείς πρακτικές ή πληροφορίες που αφορούν σε παράνομες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στον εργασιακό τους χώρο.

Είναι σημαντικό να υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ της προστασίας της ελευθερίας έκφρασης των εργαζομένων και της προστασίας των επιχειρήσεων από τη διαρροή εμπιστευτικών πληροφοριών. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις πρέπει να ορίζουν ποιες είναι οι συνθήκες κάτω από τις οποίες οι εργαζόμενοι μπορούν να καταγγέλλουν παράνομες ή ανήθικες δραστηριότητες χωρίς να φοβούνται αντίκρισμα από τον εργοδότη τους. Αυτές οι ρυθμίσεις μπορεί να περιλαμβάνουν διαδικασίες για την ανώνυμη υποβολή καταγγελιών και την εγγύηση της προστασίας των καταγγελλόντων από αντίκρισμα ή αντίπραξη. Αυτό είναι ένα σημαντικό στοιχείο για τη διασφάλιση ενός δίκαιου και διαφανούς εργασιακού περιβάλλοντος.

2.2. Η Έννοια του Δημοσίου Συμφέροντος.

Το δημόσιο συμφέρον αποτελεί βασική αρχή για την οργάνωση και λειτουργία της δημόσιας διοίκησης. Ουσιαστικά, καθοδηγεί τον τρόπο με τον οποίο η δημόσια διοίκηση και οι δημόσιες υπηρεσίες είναι δομημένες και λειτουργούν. Η αρχή της προστασίας του δημοσίου συμφέροντος επιβάλλει στα διοικητικά όργανα την υποχρέωση να επιλέγουν, ανάμεσα σε εξίσου νόμιμες λύσεις, εκείνη που εξυπηρετεί καλύτερα το δημόσιο συμφέρον κατά την άσκηση της διακριτικής τους ευχέρειας.

Το δημόσιο συμφέρον αφορά τα συμφέροντα των μελών της κοινωνίας, είτε συνολικά (γενικό δημόσιο συμφέρον) είτε μερικώς, και καθορίζεται με γενικά ή αφηρημένα κριτήρια, στοχεύοντας στην κάλυψη βασικών αναγκών. Η δημόσια τάξη και ασφάλεια, η δημόσια υγεία, η απονομή ποινικής δικαιοσύνης, η εθνική ασφάλεια και άμυνα είναι παραδείγματα αγαθών που εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον μιας κοινωνίας. Επιπλέον, το δημόσιο συμφέρον

χρησιμοποιείται για να δικαιολογήσει την επιβολή περιορισμών στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων.

Η έννοια του δημοσίου συμφέροντος θεμελιώνεται στο Σύνταγμα και αναφέρεται είτε ως δημόσιο συμφέρον (άρθρο 24 παρ. 1), είτε ως δημόσια ωφέλεια (άρθρο 17 παρ. 2), είτε ως προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της εθνικής οικονομίας (άρθρο 106 παρ. 2), είτε ως εθνικό συμφέρον (άρθρα 4 παρ. 3 και 28 παρ. 2). Το δημόσιο ή γενικό συμφέρον (άρθρα 24 παρ. 1 και 17 παρ. 1) είναι μια αόριστη νομική έννοια που εξειδικεύεται τόσο μέσω του Συντάγματος, όσο και από τον νόμο και τη δημόσια διοίκηση μέσω της έκδοσης κανονιστικών πράξεων στο πλαίσιο νομοθετικής εξουσιοδότησης ή της έκδοσης ατομικών πράξεων. Η δημόσια ωφέλεια που θεμελιώνεται στο άρθρο 17 παρ. 2 είναι ποιοτικά ανάλογη

Είναι σαφές ότι το δημόσιο συμφέρον αποκτά πρακτική σημασία μόνο όταν συγκεκριμενοποιείται. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται επίσης στο άρθρο 47 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπου τα άτομα που καταθέτουν για αξιόποινες πράξεις διαφθοράς μπορούν να χαρακτηριστούν ως «μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος».

“Η προστασία των «μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος» στην ελληνική έννομη τάξη αποτελεί την τελευταία γραμμή άμυνας για την προάσπιση του δημοσίου συμφέροντος. Μέσα από την προστασία αυτών των μαρτύρων, προωθείται μια κουλτούρα λογοδοσίας και ακεραιότητας τόσο σε δημόσιους όσο και σε ιδιωτικούς οργανισμούς. Παράλληλα, ενθαρρύνεται και επιβραβεύεται η αναφορά και καταγγελία παράνομων πράξεων, ιδίως σε περιπτώσεις απάτης και διαφθοράς που βλάπτουν το δημόσιο συμφέρον.

Η έννοια του δημοσίου συμφέροντος θεμελιώνεται στο Σύνταγμα και αναφέρεται είτε ως δημόσιο συμφέρον (άρθρο 24 παρ. 1 Σ) είτε ως δημόσια ωφέλεια (άρθρο 17 παρ. 2 Σ) είτε ακόμη και ως προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της εθνικής οικονομίας (άρθρο 106 παρ. 2 Σ) και ως εθνικό συμφέρον (άρθρα 4 παρ. 3 Σ και 28 παρ. 2). Το δημόσιο ή γενικό συμφέρον (άρθρο 24 παρ. 1 Σ και 17 παρ. 1 Σ) δεν είναι δυνατόν να οριστεί εκ των προτέρων, καθώς συνιστά μια αόριστη νομική έννοια που συγκεκριμενοποιείται τόσο μέσω του Συντάγματος, όσο και από τον νόμο και τη δημόσια διοίκηση μέσω της έκδοσης κανονιστικών πράξεων στο πλαίσιο νομοθετικής εξουσιοδότησης ή της έκδοσης ατομικών πράξεων. Ταυτόχρονα, η δημόσια ωφέλεια που θεμελιώνεται στο άρθρο 17 παρ. 2 Σ είναι ποιοτικά όμοια με το «γενικό συμφέρον» του άρθρου 17 παρ. 1 Σ”. (Χρυσόγονος, 2023, σσ. 86-87).

Με βάση τα ανωτέρω, καθίσταται σαφές ότι το δημόσιο συμφέρον αποκτά πρακτική σημασία μόνο μετά τη συγκεκριμενοποίησή του. Εμφανίζεται επίσης ως όρος στο άρθρο 47 ΚΠΔ, σύμφωνα με το οποίο τα άτομα που καταθέτουν για αξιόποινες πράξεις διαφθοράς μπορούν να χαρακτηριστούν ως «μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος».

Η προστασία των μαρτύρων αποτελεί την ακροτελεύτια λίθο άμυνας για την προστασία του δημοσίου συμφέροντος στην ελληνική έννομη τάξη, καθώς προάγεται τόσο στους δημόσιους όσο και στους ιδιωτικούς οργανισμούς μια νοοτροπία ακεραιότητας και λογοδοσίας και επιβραβεύεται η καταγγελία των παράνομων πράξεων που αφορούν κυρίως πράξεις απάτης

και διαφθοράς που βλάπτουν το δημόσιο συμφέρον. Από την άλλη πρέπει να διασφαλίζεται και το αναγκαίο δικαίωμα του κατηγορουμένου να τους εξετάζει ως μάρτυρες (Διονυσοπούλου 2017).

Η δημόσια διοίκηση, από την πλευρά της, έχει την ευθύνη να εφαρμόζει πολιτικές και μέτρα που ενισχύουν το δημόσιο συμφέρον, διασφαλίζοντας ότι οι πράξεις και οι αποφάσεις της ευθυγραμμίζονται με τους στόχους της κοινωνικής δικαιοσύνης, της δημόσιας τάξης και της συνολικής ευημερίας της κοινωνίας. Η έννοια του δημοσίου συμφέροντος παραμένει κεντρική στον νομικό και διοικητικό λόγο, υποδεικνύοντας τη διαρκή ανάγκη για ισορροπία μεταξύ ατομικών δικαιωμάτων και συλλογικών αναγκών (Χρυσόγονος, 2023).

2.3. Η θεσμοθέτηση των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος στην ελληνική έννομη τάξη.

Η προστασία των καταγγελλόντων διαφθορά στην ελληνική νομοθεσία δεν είναι κάτι νέο. Ήδη από τον νόμο 2928/2001 προβλέπεται η μείωση της ποινής και η προστασία των υπαλλήλων που συνεργάζονται με τη δικαστική εξουσία για την αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς στις οποίες συμμετείχαν. Αυτή η προστασία εκτείνεται στην ενεργητική και παθητική δωροδοκία, καθώς και σε εγκλήματα που σχετίζονται με την υπηρεσία (Βαθιώτης, 2001). Επιπλέον, στην περίπτωση που οι αποκαλύψεις αφορούν τη διάπραξη αυτών των αδικημάτων από μέλη της κυβέρνησης, ο νόμος επιτρέπει στο δικαστικό συμβούλιο να αναστείλει την άσκηση της ποινικής δίωξης. Η ολική απαλλαγή του υπαλλήλου από την ποινική του ευθύνη μπορεί να αμφισβητηθεί ως προς τη συμβατότητά της με τις αρχές του ποινικού δικαίου καθώς μπορεί να υπονομεύει τον αποτρεπτικό ρόλο του. (Ανδρουλάκης Ι. , 2016, σσ. 179-180).

Ωστόσο, παρά την προστασία των καταγγελλόντων, η βαρύτητα της διάταξης δεν είναι η ελευθερία έκφρασης του υπαλλήλου αλλά η προστασία του δημοσίου συμφέροντος. Σκοπός είναι η δημόσια διοίκηση να έχει ένα ενεργητικό κίνητρο για την αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς στον δημόσιο τομέα.

Πριν από τη νομοθετική ενσωμάτωση του όρου "μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος" με τον Νόμο 4254/2014, έγινε εμφανές ότι η προστασία των δημοσίων υπαλλήλων κατά τη δημοσίευση περιστατικών αδιαφάνειας κατά την υπηρεσία ήταν ανεπαρκής. Συνήθως, οι καταγγελίες διαφθοράς αντιμετωπίζονταν με πειθαρχικές κυρώσεις κατά του καταγγέλλοντος, αντί να ερευνηθεί η καταγγελία. Ακόμα και όταν οι καταγγελίες δημοσιοποιούνταν, οι δημόσιοι υπάλληλοι έβρισκαν αντιμέτωποι με ψυχολογική πίεση και εμπόδια στην επαγγελματική τους εξέλιξη. Το να καταγγείλει κάποιος μια καταδικαστέα ενέργεια συνήθως οδηγούσε σε απομόνωση, αντί να υποστηριχθεί για τον δημόσιο συμφέρον και την ελευθερία του λόγου. Συνεπώς, η ελευθερία έκφρασης και η δικαιολογημένη προσδοκία του κοινού για πληροφόρηση έπρεπε να υποστηριχθούν αντί να αντιμετωπίζονται με απειλή πειθαρχικών διαδικασιών.

Με τη θέσπιση του Νόμου 4254/2014, εισήχθη στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ΚΠΔ) το άρθρο 45B, το οποίο στο νέο ΚΠΔ αναφέρεται πλέον ως Άρθρο 47, χωρίς να υπάρχει διαφοροποίηση στο περιεχόμενο της διάταξης. Μέσω αυτής της διάταξης, δίνεται στον τοπικό Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών ή τον Εισαγγελέα Διαφθοράς η δυνατότητα να χαρακτηρίζουν

ως μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος τα άτομα που παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τη διαλεύκανση των αδικημάτων δωροδοκίας, δωροληψίας ή εμπορίας επιρροής, χωρίς να εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα σε αυτά, και χωρίς να προκύπτει άμεσο όφελος από την αποκάλυψή τους. Επιπλέον, με τις διατάξεις των Άρθρων 2 και 3 του ίδιου νόμου, παρέχεται η δυνατότητα στον εισαγγελέα να απέχει από την άσκηση ποινικής δίωξης κατά του μάρτυρα, σε περίπτωση υποβολής μήνυσης ή έγκλησης για συκοφαντική δυσφήμιση ή παραβίαση υπηρεσιακού απορρήτου.

Ωστόσο, η πλέον σημαντική διάταξη ασφαλείας είναι η θέσπιση του Άρθρου 26 του Νόμου 3528/2007 σύμφωνα με το οποίο, ο υπάλληλος που χαρακτηρίζεται ως μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος σύμφωνα με το Άρθρο 47 του ΚΠΔ δεν υφίσταται πειθαρχική δίωξη, απόλυση ή άλλη διακριτική μεταχείριση κατά τη διάρκεια της δικαστικής διερεύνησης της υπόθεσης. Επιπλέον, σε συνδυασμό με τη διάταξη του Άρθρου 9 του Νόμου 2918/2001, παρέχεται η δυνατότητα ανωνυμοποίησης του μάρτυρα και η μη αναγραφή των στοιχείων του κατά την προκαταρκτική εξέταση, προκειμένου να προστατευθεί από αντεκδικητικά μέτρα. Επιπλέον, με την προσθήκη της παραγράφου 6 στο Άρθρο 110 του Νόμου 3528/2007, εάν έχει κινηθεί πειθαρχική διαδικασία εναντίον του μάρτυρα που εμπίπτει στην διάταξη του Άρθρου 47 του ΚΠΔ, η διοίκηση οφείλει να αποδείξει ότι η κινηθείσα διαδικασία δεν οφείλεται σε αποκάλυψη πληροφοριών από τον υπάλληλο για τα ανωτέρω αδικήματα, με το βάρος της απόδειξης να αντιστρέφεται στην διοίκηση.

Για την εφαρμογή των νομικών διατάξεων, θεωρείται ως μέτρο εφαρμογής η ύπαρξη του αδικήματος της δωροδοκίας ή δωροληψίας ως αποκλειστικών μορφών της διαφθοράς στην ελληνική δημόσια διοίκηση. Συνεπώς, το γενικότερο φαινόμενο της διαφθοράς, με όλες τις κατακριτέες ηθικές ή κοινωνικές συμπεριφορές, όπως οι πελατειακές σχέσεις με μη χρηματικό αντικείμενο, ο νεποτισμός ή η παράβαση καθηκόντων, παραμένει εκτός του πεδίου εφαρμογής της συγκεκριμένης διάταξης. Επομένως, η καταγγελία ενός δημόσιου υπαλλήλου για οτιδήποτε άλλο εκτός από τα αυστηρά οριζόμενα στη διάταξη του άρθρου 47 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας δεν ενεργοποιεί την προστασία που προβλέπουν τα άρθρα 26 παράγραφος 4 και παράγραφος 6 του άρθρου 110 του Νόμου 3528/2007, αφήνοντας τον υπάλληλο εκτεθειμένο σε διαδικασία πειθαρχικής εξέτασης και σε αντίκρισμα από τους ιεραρχικά ανωτέρους του. Κατά συνέπεια, η μόνη επιλογή που απομένει στον υπάλληλο είναι η αίσθηση αναληθούς καθήκοντος καταγγελίας δυσλειτουργίας ή παρανομίας, χωρίς καμία εγγύηση ή προστασία για την εν λόγω ενέργεια. (Παναγοπούλου, 2016)

2.4. Η ευρωπαϊκή οπτική σχετικά με τους Μάρτυρες Δημοσίου Συμφέροντος και οι νομολογιακές τάσεις του ΕΔΔΑ

Η προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος στην Ευρωπαϊκή Ένωση χαρακτηρίζεται από κατακερματισμό μεταξύ των κρατών μελών και ανομοιομορφία στους διάφορους τομείς της πολιτικής, κάτι που οδήγησε στην πρόταση της Επιτροπής για τη θέσπιση κοινοτικής οδηγίας με στόχο την εναρμόνιση και ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου (European Commission, 2018). Οι επιπτώσεις των παραβάσεων του ενωσιακού δικαίου με διασυνοριακή διάσταση, όπως η περίπτωση των Panama Papers ή του Ερβέ Φαλσιανί, αποκαλύπτουν την ανάγκη για αποτελεσματικότερη προστασία (Σελ. 3 της Αιτιολογικής Έκθεσης της Πρότασης

Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των προσώπων που καταγγέλλουν παραβάσεις του δικαίου της Ένωσης.) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM/2018/218 final - 2018/0106 (COD), 2018). Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι από τα 28 κράτη-μέλη της Ένωσης, μόνο 5 έχουν θεσπίσει νομοθετικές διαδικασίες καταγγελίας δυσλειτουργιών και προστασίας των καταγγελλόντων (Στυλιανίδου, 2017, σ. 96).

Πολλές υποθέσεις whistleblowing, έχουν καταλήξει στο προσκήνιο του Δικαστηρίου με βάση την προστασία που παρέχει το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η προστασία αυτή δεν περιορίζεται μόνο σε σχέσεις εργασίας δημοσίου δικαίου, αλλά εκτείνεται επίσης στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών. Αν και το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης υπόκειται σε περιορισμούς σύμφωνα με το άρθρο 10 παράγραφος 2 της ΕΣΔΑ, η ερμηνεία του δεν διαφοροποιείται όταν πρόκειται για περιπτώσεις αποκάλυψης παραβάσεων. Εντούτοις, η εφαρμογή του δικαιώματος υπόκειται σε μια ειδική αξιολόγηση, λαμβάνοντας υπόψη τα αντίστοιχα συμφέροντα και αξίες, με βάση την αρχή της αναλογικότητας σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Με την απόφαση σταθμό *Guja* εναντίον Μολδαβίας (European Court of Human Rights, 2008) το δικαστήριο ασχολήθηκε με την περίπτωση απόλυσης ενός δικαστικού υπαλλήλου λόγω παραβίασης του υπηρεσιακού απορρήτου μέσω δημοσιοποίησης επιστολών από μέλη της κυβέρνησης προς τη δικαστική εξουσία, με στόχο τον επηρεασμό της δικαστικής διαδικασίας σε εκκρεμούσες υποθέσεις. Στην απόφασή της, το δικαστήριο επισήμανε ότι η επισήμανση παράνομης συμπεριφοράς από δημόσιο υπάλληλο ή λειτουργό απολαμβάνει προστασίας βάσει του άρθρου 10 παράγραφος 1 της ΕΣΔΑ, εφόσον αυτός είναι ο μόνος ή ένας από περιορισμένο αριθμό ατόμων που έχουν γνώση του γεγονότος και μπορούν να προστατεύσουν το δημόσιο συμφέρον, είτε προειδοποιώντας τον εργοδότη του είτε ενημερώνοντας το κοινό. Τελικά, η απόλυση του δημοσίου υπαλλήλου κρίθηκε ως παραβίαση του δικαιώματός του στην ελεύθερη έκφραση, σε αντίθεση με την αρχή της αναλογικότητας, ως μη απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία.

Ο προσφεύγων αποκαταστάθηκε στη θέση του ως επικεφαλής του τμήματος Τύπου του Γραφείου του Γενικού Εισαγγελέα μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΔΔΑ) το 2008. Ωστόσο, ακολούθησε μια σειρά από πιέσεις, συμπεριλαμβανομένων πιέσεων να παραιτηθεί, αποκλεισμού από τον χώρο εργασίας, μη παροχής υπηρεσιακής ταυτότητας και μη ανάθεσης οποιασδήποτε εργασίας. Συνεπώς, ο προσφεύγων απολύθηκε εκ νέου από την εργασία του με απόφαση του Γενικού Εισαγγελέα.

Ο προσφεύγων διεκδίκησε τα δικαιώματά του ανεπιτυχώς σε εγχώριο επίπεδο. Ως αποτέλεσμα, αναζήτησε εκ νέου την προστασία του ΕΔΔΑ, το οποίο εξέτασε την υπόθεση οκτώ χρόνια μετά την υποβολή της αίτησης.

Το Δικαστήριο, με μια ασυνήθιστη ερμηνευτική προσέγγιση, δεν εξέτασε καν το ζήτημα εάν ο περιορισμός της ελευθερίας έκφρασης επιβλήθηκε από νόμο και έγινε μετά από επέμβαση δημόσιας αρχής. Αντ' αυτού, αποφάσισε ότι η εκ νέου απόλυση του υπαλλήλου συνδέεται αιτιακά με τις αποκαλύψεις που έκανε το 2003. Θεώρησε ότι η απόλυση αποτελεί μέτρο αντεκδίκησης για την ίδια την πράξη έκφρασης της ελευθερίας, και ως εκ τούτου εξακολουθεί

να είναι μη αποδεκτή σε μια δημοκρατική κοινωνία (Guja v. Moldova GC 14277/04, 12/02/2008)

2.5. Η προστασία των whistleblowers στην Αμερικανική νομοθεσία.

Η προστασία των ατόμων που καταγγέλλουν περιπτώσεις διαφθοράς στην αμερικανική νομοθεσία δεν είναι κάτι που έχει εφαρμοστεί πρόσφατα. Ένα παράδοξο είναι ότι το πρώτο νομοθετικό μέτρο για την προστασία των ατόμων που καταγγέλλουν περιπτώσεις διαφθοράς και νεποτισμού έχει καθοριστεί πριν από τη θέσπιση του ίδιου του Αμερικανικού Συντάγματος. Αυτό συνέβη με τη θέσπιση προστασίας και την αναγνώριση του δικαιώματος για κάλυψη των δικαστικών εξόδων των καταγγελλόντων που αντιμετώπιζαν μηνύσεις για συκοφαντική δυσφήμιση, από το Ηπειρωτικό Κογκρέσο το 1778. (Kohn, 2011).

Παρά την ψήφιση διαδοχικών νομοθετικών μέτρων στην ομοσπονδιακή νομοθεσία για την προστασία των ομοσπονδιακών υπαλλήλων που αποκαλύπτουν παρατυπίες στον χώρο τους, στην πραγματικότητα δεν είχε καταγγελθεί καμία σημαντική περίπτωση διαφθοράς στα δικαστήρια πριν από το σκάνδαλο Watergate και τη διαρροή των Pentagon Papers στον Τύπο από τον Daniel Ellsberg. Αυτό συνέβη διότι η μοναδική αποδεκτή μέθοδος χειρισμού ήταν η υποβολή εσωτερικής αναφοράς στην υπηρεσία. Αν και μια απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου που ήταν σημαντική για την ελευθερία του Τύπου επέτρεψε τη δημοσίευση των εγγράφων βασιζόμενη στην αντίθεσή της 1ης Τροπολογίας, υπήρχε προστατευτική ομπρέλα για το πρόσωπο που παραβίασε το νόμο και διέρρευσε τα έγγραφα (Lutkenhaus, 2014).

Ο ίδιος ο καταγγέλλων υπέστη ποινική δίωξη για την παράνομη διαρροή των εγγράφων, αλλά η κυβέρνηση παραιτήθηκε από τη δίωξη πριν την εκδίκαση της υπόθεσης, με αποτέλεσμα το ζήτημα να μην φτάσει στο Ανώτατο Δικαστήριο. Μια λεπτή διαφοροποίηση στην ερμηνεία της 1ης Τροπολογίας είναι ότι η απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου προστατεύει πλήρως το δικαίωμα της έκφρασης και της πληροφόρησης, αλλά όχι και το απεριόριστο δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία. (BeVier, 1980). Επομένως, υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ του δικαιώματος του πολίτη να επικοινωνεί τις γνώσεις του και του δικαιώματος να ενημερώνεται για οτιδήποτε επιθυμεί.

Ακόμα και αν ο τύπος έχει ένα συνταγματικά προστατευμένο δικαίωμα να δημοσιεύει πληροφορίες που προέρχονται από παράνομες διαρροές, η εκτελεστική εξουσία έχει το δικαίωμα να λαμβάνει μέτρα κατά του υπαλλήλου που παραβιάζει το νόμο και διαρρέει τα έγγραφα. Αυτή η αντίληψη πηγάζει από τη δυνατότητα που αναγνωρίζει η συνταγματική θεωρία στον πολίτη να παραιτείται από τα δικαιώματά του, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων που προβλέπονται στον Κατάλογο των Δικαιωμάτων των Πρώτων Δέκα Τροπολογιών του Συντάγματος (Small & Jayson , 1964).

Επιπλέον, αναγνωρίζεται η αυξημένη δυνατότητα της κυβέρνησης να περιορίζει την έκφραση των δημόσιων υπαλλήλων όταν αυτή επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης σε θέματα που σχετίζονται με την επαγγελματική τους ενασχόληση. Ωστόσο, αυτός ο περιορισμός αφορά μόνο ζητήματα που δεν αφορούν την έκφραση του υπαλλήλου ως πολίτη

που ενδιαφέρεται για γενικά θέματα και στα οποία η έκφραση του απολαμβάνει προστασία βάσει της 1ης Τροπολογίας (Supreme Court of the United States, 1968).

Όταν ένας καταγγέλλων έχει γνώση γεγονότων που αποκαλύπτει, χωρίς να χρησιμοποιεί τους εσωτερικούς μηχανισμούς της κρατικής μηχανής, κατά την καθιερωμένη διαδικασία του εργασιακού του περιβάλλοντος, τότε ο λόγος του δεν απολαμβάνει προστασία από την 1η Τροπολογία (Supreme Court of the United States, 2005) όπου εισαγγελικός λειτουργός απολύθηκε επειδή αποκάλυψε στον Τύπο την παράνομη συνέχιση μιας ποινικής δίωξης εκ μέρους των ανωτέρων του και στη συνέχεια απολύθηκε., και η κυβέρνηση έχει νόμιμο δικαίωμα να λάβει οποιοδήποτε μέτρο θεωρεί αναγκαίο για την διαχείριση της εργασιακής σχέσης του. Η πρόσφατη απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου, ωστόσο, έχει επεκτείνει το εύρος των πληροφοριών που καλύπτονται από την συνήθη εργασιακή ασχολία του εργαζομένου, καθιστώντας την παροχή μαρτυρίας σε δικαστήριο για την αποκάλυψη ζητημάτων διαφθοράς και διαπλοκής προστατευόμενη δραστηριότητα κατά την έννοια της 1ης Τροπολογίας (Supreme Court of the United States, 2014). Συνεπώς, η απόλυση ενός εργαζομένου λόγω παροχής τέτοιας μαρτυρίας αντιβαίνει την ελευθερία έκφρασης της 1ης Τροπολογίας, δεδομένου ότι τα γεγονότα αφορούν την αποκάλυψη σοβαρού σκανδάλου διαφθοράς και προέκυψαν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του εργαζομένου, και όχι απλώς ως πολίτης. Αν και η δημοσίευση αυτών των πληροφοριών είναι προστατευμένη από την νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου ως προς την ελευθερία του Τύπου, ο καταγγέλλων δεν απολαμβάνει προστασία από την 1η Τροπολογία.

Σε αντίθεση με την Ευρωπαϊκή προσέγγιση προς το whistleblowing, η αμερικανική νομική τάξη προβλέπει επίσης την προστασία του whistleblower σε ένα ευαίσθητο πεδίο του ιδιωτικού τομέα: τον τομέα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και των χρηματιστηριακών οργανισμών. Με τον νόμο Sarbanes-Oxley Act, που στοχεύει στην αντιμετώπιση της εταιρικής απάτης, οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί υποχρεώθηκαν να θεσπίσουν εσωτερικές επιτροπές για την παραλαβή και την επεξεργασία καταγγελιών από τους εργαζομένους τους. (Supreme Court of the United States, 2018).

Η προστασία των πληροφοριοδοτών δεν έχει επεκταθεί στη δυνατότητα απευθείας καταγγελίας στις αρμόδιες ελεγκτικές αρχές των ΗΠΑ για οποιαδήποτε παράβαση των κανόνων της κεφαλαιαγοράς ή της εταιρικής απάτης. Επιπλέον, δεν υπάρχουν ποινικές και διοικητικές κυρώσεις κατά των εργαζομένων που προβαίνουν σε καταγγελίες.

Η προστασία των πληροφοριοδοτών παραμένει ένα ζήτημα που προκαλεί διαφωνίες και προκλήσεις, ιδίως όταν πρόκειται για εργαζομένους στον τομέα των πληροφοριών και της ασφάλειας. Αν και οι υπηρεσίες ασφαλείας επιδιώκουν να διασφαλίσουν το απόρρητο των πληροφοριών τους για να εκτελέσουν αποτελεσματικά τις αποστολές τους και να προστατεύσουν την εθνική ασφάλεια, είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη και τα μέτρα προστασίας για τους πληροφοριοδότες. (Stone, 2009).

2.6. Η προστασία των whistleblowers στο Διεθνές Δίκαιο-Η Οδηγία (ΕΕ) 2019/ 1937 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Από τα τέλη του 2019, έχει δημοσιευθεί η Οδηγία (ΕΕ) 2019/1937 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, η οποία αφορά την προστασία των ατόμων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της ΕΕ (εφεξής η "Οδηγία"). Αυτό το νομοθέτημα, γνωστό ανεπίσημα ως "whistleblowers directive", έπρεπε να ενσωματωθεί στην ελληνική πραγματικότητα έως τις 17 Δεκεμβρίου 2021, (Άρ. 26 της Οδηγίας). (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 26.11.2019).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πρώτη νομοθετική πρόβλεψη για τους «whistleblowers» εμφανίζεται στον τομέα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, με τον Κανονισμό 596/2014 για την κατάχρηση της αγοράς. (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 12.06.2014)

Με το συγκεκριμένο νομοθέτημα θεσπίστηκε ένα ενιαίο ρυθμιστικό πλαίσιο για τη διατήρηση της εμπιστευτικότητας των πληροφοριών, την καταπολέμηση της παράνομης αποκάλυψης προνομιακών πληροφοριών και της χειραγώγησης της αγοράς, καθώς και για την αποτροπή της κατάχρησης της αγοράς (Σπανός, 2022).

Οι «Whistleblowers», αποτελούν έναν από τους διαθέσιμους μηχανισμούς για την ανίχνευση ή πρόληψη παραβάσεων κατά του δημοσίου συμφέροντος. Ουσιαστικά, είναι αυτοί που καταγγέλλουν και έρχονται αντιμέτωποι με καταστάσεις οικονομικής διαφθοράς και τους υπαίτιους αυτών. Λόγω της θέσης ή της κατάστασής τους, είναι σε θέση να εντοπίσουν παράνομες συμπεριφορές και να κοινοποιήσουν τις σχετικές πληροφορίες στις αρμόδιες αρχές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της πρακτικής εντοπίζονται στις περιπτώσεις Ελβετικών τραπεζών, όπου δύο μάρτυρες, ο Ερβέ Φαλτσιανί, που εργάστηκε στην HSBC από το 2001 έως το 2008, και ο Μπράντλεϊ Μπίρκενφελντ στην UBS από το 2001 έως το 2005, υπέβαλαν αναφορές για νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Με αυτόν τον τρόπο, τα εν λόγω πρόσωπα συμβάλλουν στην πρόληψη της ζημιάς και στην ανίχνευση απειλών ή βλαβών στο δημόσιο συμφέρον που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να εντοπιστούν (Βιδάλη, 2019).

Ωστόσο, η αναφορά σε διεθνείς συμβάσεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς και σε κείμενα του "ήπιου δικαίου" δείχνει ότι υπάρχουν ήδη σημαντικές προτάσεις για την προστασία ατόμων που καταγγέλλουν παραβάσεις ή παρέχουν πληροφορίες σχετικά με πράξεις διαφθοράς. Ειδικότερα, αναφέρονται η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για θέματα Αστικού Δικαίου περί Διαφθοράς (Κυρώθηκε με τον Ν 2957/2001 (Α' 260)), η Σύμβαση Ποινικού Δικαίου για τη Διαφθορά (Κυρώθηκε με τον Ν 3560/2007 (Α' 103)), η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς Κυρώθηκε με τον Ν 3666/2008 (Α' 105) και η Σύσταση του ΟΟΣΑ για την Περαιτέρω Καταπολέμηση της Δωροδοκίας Αλλοδαπών Δημοσίων Λειτουργών στις Διεθνείς Επιχειρηματικές Συναλλαγές, η οποία έχει υποστεί εντατική διεθνή αξιολόγηση. (OECD, 2009). Η συγκεκριμένη Σύσταση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την Σύμβαση του ΟΟΣΑ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας στις διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές, που κυρώθηκε με τον Ν 2656/1998 (Α' 265).)

Η ψήφιση της Οδηγίας 2019/1937 από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προστασία των whistleblowers αποτελεί μια σημαντική νομοθετική πρωτοβουλία που στοχεύει στη

διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των καταγγελλόντων παραβιάσεις του Ενωσιακού δικαίου. Η Οδηγία αυτή, που εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 16 Απριλίου 2019, προέκυψε μετά από επανειλημμένα αιτήματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ειδικά στο ψήφισμά του τον Οκτώβριο του 2017, και την πρόταση της Επιτροπής στις 23 Απριλίου 2018 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018).

Θετικά Στοιχεία της Οδηγίας

Σύμφωνα με την αξιολόγηση της «Διεθνούς Διαφάνειας Ελλάς», η Οδηγία παρουσιάζει αρκετά θετικά σημεία:

1. Νομοθετική Οριοθέτηση του Ιδιωτικού Τομέα: Η Οδηγία αναγνωρίζει τη σημασία της προστασίας των καταγγελλόντων και στον ιδιωτικό τομέα.
2. Απαγόρευση Αντιποίνων: Αναλυτική απαρίθμηση 15 δυνητικών αντιποίνων στο άρθρο 19.
3. Οικονομική Συνδρομή: Δυνατότητα παροχής οικονομικής συνδρομής στους καταγγέλλοντες (άρθρο 20 παράγραφος 2).
4. Νομική Προστασία: Παροχή αποτελεσματικής προστασίας από αντίποινα (άρθρα 21-24).
5. Διάυλοι Καταγγελιών: Παροχή εσωτερικών και εξωτερικών διαύλων για τη λήψη καταγγελιών.

Κρίσιμα Ζητήματα και Προβληματισμοί

Παρά τα θετικά στοιχεία, εντοπίζονται ορισμένα σημαντικά ζητήματα:

1. Πεδίο Εφαρμογής: Το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας δεν καλύπτει όλους τους τομείς της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, κάτι που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα κατά την εφαρμογή.
2. Οικονομική Στήριξη: Η Οδηγία δεν περιλαμβάνει ρητή πρόβλεψη για παροχή οικονομικής στήριξης στους whistleblowers, όπως ισχύει στις Η.Π.Α.
3. Ανωνυμία: Δεν προστατεύει τους whistleblowers που καταγγέλλουν ανώνυμα, κάτι που θα μπορούσε να ενθαρρύνει περισσότερες καταγγελίες.
4. Άμυνα και Ασφάλεια: Εξαιρεί τα ζητήματα άμυνας και ασφάλειας από το πεδίο εφαρμογής της.
5. Κυρώσεις και Έκθεση: Δεν προβλέπει υποχρέωση υποβολής εκθέσεων για τη λειτουργία των μηχανισμών λήψης καταγγελιών και δεν προβλέπει κυρώσεις για τα νομικά πρόσωπα που δεν εφαρμόζουν τις υποχρεώσεις της Οδηγίας.

Συμπέρασμα

Η Οδηγία 2019/1937 θέτει ελάχιστα πρότυπα απαιτήσεων για την προστασία των καταγγελλόντων παραβιάσεις του Ενωσιακού δικαίου και μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για την ευρύτερη αναγνώριση της σημασίας των whistleblowers. Παρόλο που υπάρχουν αδυναμίες, η νομοθετική αυτή πρωτοβουλία αποτελεί σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της προστασίας των καταγγελλόντων και την ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η εν λόγω Οδηγία αποτελεί αναμφισβήτητα ένα σημαντικό βήμα προόδου στην προστασία των ατόμων που καταγγέλλουν παρατυπίες, παραβάσεις και αδικήματα. Έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής σε σύγκριση με τις προηγούμενες διεθνείς συμβάσεις που εστιάζουν κυρίως στην καταπολέμηση της δωροδοκίας και της διαφθοράς. Προβλέπει συγκεκριμένες υποχρεώσεις για μεγάλο αριθμό φορέων, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Επίσης, θεσπίζει ένα συγκεκριμένο και ελέγξιμο πλαίσιο για την υποβολή αναφορών και είναι συμβατή με την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Τέλος, προβλέπει λεπτομερή προστασία από τα αντίποινα που μπορεί να υποστούν οι καταγγέλλοντες (Kafteranis, 2019), (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014).

Η οδηγία έχει σχετικά περιορισμένο πεδίο εφαρμογής, καθώς δεν καλύπτει όλους τους τομείς της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, αλλά μόνο εκείνους που αναφέρονται ρητά στο κείμενό της. Τα κράτη μέλη καλούνται να αποφασίσουν αν θα περιορίσουν τη νομοθεσία τους στις απαιτήσεις της οδηγίας ή αν θα την επεκτείνουν σε όλες τις εθνικές νομοθεσίες που δεν καλύπτονται από αυτήν.

Η δημιουργία εσωτερικών διαύλων αναφοράς είναι επίσης αμφιλεγόμενη, ιδιαίτερα στις ιδιωτικές επιχειρήσεις, όπου η επιβολή αντιποίνων και η δημιουργία κλίματος φόβου και ανασφάλειας είναι συνήθεις πρακτικές και δύσκολα αναγνωρίσιμες. Παρόλο που αρχικά η οδηγία προέβλεπε την υποχρεωτικότητα ενός συστήματος αναφοράς τριών επιπέδων, τελικά θεσπίστηκε ότι δεν υπάρχει ιεραρχία μεταξύ των δύο πρώτων επιπέδων αναφοράς, τα οποία έχουν πλέον την ίδια προτεραιότητα. Το τρίτο στάδιο - η αναφορά στο κοινό - παραμένει επικουρικό, όπως είχε αρχικά προβλεφθεί (Dzida & Granetzny, 2020).

Παρά τους περιορισμούς της, η οδηγία αποτελεί μια ισχυρή πρωτοβουλία της ΕΕ για την προστασία των πληροφοριοδοτών, αναγνωρίζοντας πολλά θετικά στοιχεία. Επισημαίνεται η εξίσωση του ιδιωτικού με τον δημόσιο τομέα, καθώς και η αναλυτική απαρίθμηση των μέτρων στήριξης των πληροφοριοδοτών, όπως η απαγόρευση πολλών μορφών αντιποίνων και η παροχή νομικής και οικονομικής βοήθειας. Τέλος, το ευρύ υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της οδηγίας είναι σημαντικό, καθώς καλύπτει όχι μόνο εν ενεργεία εργαζόμενους, αλλά και εκείνους που έχουν λήξει την εργασιακή τους σχέση, ακόμη και υποψηφίους (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, 2013, pp. 8-14).

2.7. Άρθρο 47 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

Η εν λόγω διάταξη, η οποία εισήχθη με το νόμο 4254 /2014 αρχικά στο άρθρο 45B στον προϊσχύσαντα κώδικα ποινικής δικονομίας και στο ισχύον άρθρο 47 στο νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, αποτελεί πλήγμα (Φυτράκης, 2009) στην αρχή της νομιμότητας καθώς επιχειρείται να παρασχεθεί στους μάρτυρες που συντελούν στην καταπολέμηση της διαφθοράς, αυξημένη προστασία.

Ειδικότερα προβλέπεται η αποχή από τη δίωξη των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος. Η διάταξη αυτή αφορά τους ευρύτερα αποκαλούμενους μάρτυρες του στέμματος οι οποίοι όμως σε αυτό το άρθρο εξετάζονται περιοριστικά σε υποθέσεις που αφορούν στις πράξεις

της δωροδοκίας που αναφέρονται στα άρθρα 159, 159 Α, 235, 236, 237 και 237 Α του ποινικού κώδικα καθώς και στις συναφείς με αυτές πράξεις.

Παρέχεται στον αρμόδιο εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή τον εισαγγελέα εγκλημάτων διαφθοράς υπό την έγκριση του εποπτεύοντος αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου ο οποίος και συντονίζει να χαρακτηρίζει ως μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος το άτομο εκείνο το οποίο χωρίς να έχει κάποια εμπλοκή στις πράξεις αυτές και χωρίς να αποσκοπεί σε ίδιον όφελος παρόλα αυτά συντελεί παρέχοντας πληροφορίες στις διωκτικές αρχές στην αποκάλυψη και κατά συνέπεια στην ποινική των εγκληματιών αυτών.

Ο χαρακτηρισμός αυτός από την εισαγγελέα είναι ανακλητοί τέως σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής δίκης στην περίπτωση που αυτός κρίνει ότι δεν συντρέχουν λόγοι Όπως παραδείγματος χάρη στην περίπτωση που εξακριβώσει προσωπική εμπλοκή η προσωπικού όφελος του ευεργετηθέντος μάρτυρα στις αξιόποινες αυτές πράξεις (Πραξ.Εις.Εφ.Αθ.7/15 Ποιν.Δ.2015.417).

Σε περίπτωση ανακλήσεως της πράξεως χαρακτηρισμού του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος ότι Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου ανακαλεί την παραγγελία που έδωσε η οποία αφορούσε την οριστική αποχή από την ποινική δίωξη.

Πέρα από το ποινικό σκέλος προστασίας των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος, αυτοί προστατεύονται και με τις διατάξεις του ΥπαλΚωδ (άρθρο 26 παρ.4 ν.3528/2007) (Μαργαρίτης & Μαργαρίτη, 2021).

Οι βασικές προϋποθέσεις για την κατάταξη ενός ατόμου ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος είναι:

α) Η παροχή πληροφοριών από τον μάρτυρα σχετικά με τα εγκλήματα της δωροδοκίας και δωροληψίας πολιτικών αξιωματούχων (Ποινικός Κώδικας άρθρα 159 και 159Α), δωροδοκίας και δωροληψίας υπαλλήλου και δικαστικού λειτουργού (Ποινικός Κώδικας άρθρα 235-237), εμπορίας επιρροής (Ποινικός Κώδικας άρθρο 237Α), καθώς και σε σχετικές πράξεις (η συνάφεια κρίνεται, σύμφωνα με το άρθρο 128 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). (Σοφός, 2018)

β) Η ουσιαστική συμβολή στην αποκάλυψη και δίωξη των καταγγελλθέντων πράξεων. Παρά την εγγενή αόριστη φύση αυτής της προϋπόθεσης, το ουσιαστικότερο της συμβολής θα αξιολογηθεί με βάση την ποιότητα των παρεχόμενων πληροφοριών σε συνδυασμό με την προσκόμιση επαρκών αποδεικτικών στοιχείων απαραίτητων για την υποστήριξη της καταγγελίας. Η ουσιαστική συμβολή θα πρέπει επίσης να αξιολογείται πάντα *ex ante*, άρα αν καμία ποινική δίωξη δεν ασκηθεί για τις καταγγελλθείσες πράξεις ή εκδοθεί απαλλακτική απόφαση ή αθωωτική απόφαση, ο μάρτυρας δεν θα πρέπει να αποστερηθεί της παρασχεθείσας προστασίας. Αν οι πληροφορίες αποδειχθούν ανακριβείς ή ψευδείς, τότε η ανάκληση της αντίστοιχης καταγγελίας είναι απαραίτητη, εφόσον όμως, ο μάρτυρας είχε γνώση της ανακρίβειας ή του ψεύδους αυτών. Κρίσιμη είναι, συνεπώς, η ειλικρίνεια του

μάρτυρα, δηλαδή η πεποίθησή του ότι οι πληροφορίες ήταν ακριβείς και ορθές . (Ανδρουλάκης Ι. , 2020, σσ. 518-19)

γ) Η απουσία κάθε εμπλοκής του καταγγέλλοντος στις καταγγελλόμενες πράξεις είναι ουσιώδης προϋπόθεση. Αν ο μάρτυρας έχει εμπλακεί στην υπόθεση, τότε μόνο εφαρμόζονται τα ευνοϊκά μέτρα του άρθρου 263Α του Ποινικού Κώδικα, που προβλέπουν την επιβολή μειωμένης ποινής.

δ) Η μη επιδίωξη οιοδήποτε οφέλους είναι επίσης ζωτικής σημασίας. Αν ο μάρτυρας επιδιώκει οικονομικό ή οποιοδήποτε άλλο είδος οφέλους με την υποβολή της καταγγελίας του, τότε δεν δικαιούται προστασίας σύμφωνα με το γράμμα του Νόμου. Το Ερώτημα που τίθεται είναι βέβαια τι προβλέπεται στην περίπτωση που ο μάρτυρας δεν επιδιώκει μεν προσωπικό όφελος, εντούτοις αποβλέπει σε έτερα ιδιοτελή κίνητρα (π.χ. εκδίκηση κατά του εργοδότη του).

Σύμφωνα με την ερμηνεία της διάταξης από την ΕΣΔΑ, θα πρέπει το κίνητρο του καταγγέλλοντος να συνεκτιμάται από τον εισαγγελέα για την παροχή προστασίας, ο οποίος θα καλείται να σταθμίζει το δημόσιο συμφέρον από την αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς και την ανάγκη προστασίας του καταγγέλλοντος. (Παπαχρήστου, 2020), (Meyer, 2018).

Αξίζει να αναφερθεί ότι με την υπ' αριθμ. 6/15.7.2015 Διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών ανακλήθηκε υπ' αριθμ. 7/2015 ΠραξΕισΕφΑθ περί χαρακτηρισμού του προσώπου ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος εξαιτίας της ιδιοτελούς χρησιμοποίησης της ιδιότητας αυτής προκειμένου ο μάρτυρας να πετύχει την επαγγελματική εξέλιξη ή να αποφύγει τον πειθαρχικό έλεγχο· (Κωνσταντινίδης, 2019, σ. 246).

Προκειμένου να γίνει ο χαρακτηρισμός ενός μάρτυρα ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος απαιτείται καταρχάς η έκδοση πράξης του αρμόδιου εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος και η έγκριση του προϊσταμένου εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος. Ο χαρακτηρισμός αυτός λαμβάνει χώρα σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας εφόσον προκύψει ανάγκη παρουσίας του μάρτυρα ακόμη και μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας (Παπαχρήστου, 2020), (Ανδρουλάκης Ι. , 2020, σ. 518), (Κωνσταντινίδης, 2019), (Ασκητής, 2019).

Οι βασικές προϋποθέσεις για την κατάταξη ενός ατόμου ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος είναι:

α) Η παροχή πληροφοριών από τον μάρτυρα σχετικά με τα εγκλήματα της δωροδοκίας και δωροληψίας πολιτικών αξιωματούχων (Ποινικός Κώδικας άρθρα 159 και 159Α), δωροδοκίας και δωροληψίας υπαλλήλου και δικαστικού λειτουργού (Ποινικός Κώδικας άρθρα 235-237), εμπορίας επιρροής (Ποινικός Κώδικας άρθρο 237Α), καθώς και σε σχετικές πράξεις (η συνάφεια κρίνεται, σύμφωνα με το άρθρο 128 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). (Σοφός, 2018), (Ανδρουλάκης Ι. , 2020).υπέρ της επέκτασης της εφαρμογής του άρθρου και σε άλλες

πράξεις διαφθοράς, προτάσσοντας ως επιχείρημα την αρχή της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου.]

β) Η ουσιαστική συμβολή στην αποκάλυψη και δίωξη των καταγγελλέντων πράξεων. Παρά την εγγενή αόριστη φύση αυτής της προϋπόθεσης, το ουσιαστικότερο της συμβολής θα αξιολογηθεί με βάση την ποιότητα των παρεχόμενων πληροφοριών σε συνδυασμό με την προσκόμιση επαρκών αποδεικτικών στοιχείων απαραίτητων για την υποστήριξη της καταγγελίας. Η ουσιαστική συμβολή θα πρέπει επίσης να αξιολογείται πάντα *ex ante*, άρα αν καμία ποινική δίωξη δεν ασκηθεί για τις καταγγελλθείσες πράξεις ή εκδοθεί απαλλακτική απόφαση ή αθωωτική απόφαση, ο μάρτυρας δεν θα πρέπει να αποστερηθεί της παρασχεθείσας προστασίας. Αν οι πληροφορίες αποδειχθούν ανακριβείς ή ψευδείς, τότε η ανάκληση της αντίστοιχης καταγγελίας είναι απαραίτητη, εφόσον όμως ο μάρτυρας είχε γνώση της ανακρίβειας ή του ψεύδους αυτών. Κρίσιμη είναι, συνεπώς, η ειλικρίνεια του μάρτυρα, δηλαδή η πεποίθησή του ότι οι πληροφορίες ήταν ακριβείς και ορθές (Ανδρουλάκης Ι. , 2020, σσ. 518-19).

γ) Η απουσία κάθε εμπλοκής του καταγγέλλοντος στις καταγγελλόμενες πράξεις είναι ουσιώδης προϋπόθεση. Αν ο μάρτυρας έχει εμπλακεί στην υπόθεση, τότε μόνο εφαρμόζονται τα ευνοϊκά μέτρα του άρθρου 263Α του Ποινικού Κώδικα, που προβλέπουν την επιβολή μειωμένης ποινής.

δ) Η μη επιδίωξη οιοδήποτε οφέλους είναι επίσης ζωτικής σημασίας. Αν ο μάρτυρας επιδιώκει οικονομικό ή οποιοδήποτε άλλο είδος οφέλους με την υποβολή της καταγγελίας του, τότε δεν δικαιούται προστασίας σύμφωνα με το γράμμα του Νόμου. Το ερώτημα που τίθεται είναι βέβαια τι προβλέπεται στην περίπτωση που ο μάρτυρας δεν επιδιώκει μεν προσωπικό όφελος, εντούτοις αποβλέπει σε έτερα ιδιοτελή κίνητρα (π.χ. εκδίκηση κατά του εργοδότη του).

Σύμφωνα με την ερμηνεία της διάταξης από την ΕΣΔΑ, θα πρέπει το κίνητρο του καταγγέλλοντος να συνεκτιμάται από τον εισαγγελέα για την παροχή προστασίας, ο οποίος θα καλείται να σταθμίζει το δημόσιο συμφέρον από την αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς και την ανάγκη προστασίας του καταγγέλλοντος. (Παπαχρήστου, 2020). Αξίζει να αναφερθεί ότι με την υπ' αριθμ. 6/15.7.2015 Διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών ανακλήθηκε η υπ' αριθμ. 7/2015 ΠραξΕισΕφΑθ περί χαρακτηρισμού του προσώπου ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος εξαιτίας της ιδιοτελούς χρησιμοποίησης της ιδιότητας αυτής προκειμένου ο μάρτυρας να πετύχει την επαγγελματική εξέλιξη ή να αποφύγει τον πειθαρχικό έλεγχο· (Κωνσταντινίδης, 2019, p. 246), (Ανδρουλάκης Ι. , 2020)

Προκειμένου να γίνει ο χαρακτηρισμός ενός μάρτυρα ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος απαιτείται καταρχάς η έκδοση πράξης του αρμόδιου εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος και η έγκριση του προϊσταμένου εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος. Ο χαρακτηρισμός αυτός λαμβάνει χώρα σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας εφόσον προκύψει ανάγκη παρουσίας του μάρτυρα ακόμη και μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας (Κωνσταντινίδης, 2019).

Επίσης είναι δυνατή η ανάκληση του χαρακτηρισμού ενός μάρτυρα ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας εφόσον προκύψει ότι οι λόγοι που οδήγησαν στην έκδοσή πράξης από τον αρμόδιο εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος δεν συντρέχουν³.

Ο λόγος της ανάκλησης στηρίζεται όπως ορίζεται στην υπ' αριθμ. 6/15.7.2015 Διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών «[...] στη διάψευση της εντύπωσης που δημιουργήσε ο μάρτυρας σχετικά με την απουσία προσωπικής εμπλοκής του στις καταγγελλόμενες πράξεις, την ανιδιοτέλεια, την καλοπιστία, την ειλικρίνεια των λεγομένων του και την ανεπιφύλακτη παροχή όλων των στοιχείων που είχε στη διάθεσή του».

Συνέπεια του χαρακτηρισμού ενός μάρτυρα ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος αποτελεί το γεγονός ότι σε περίπτωση εγκλήσεως ή μηνύσεως για τα εγκλήματα της ψευδορκίας, ψευδούς καταμήνυσης, συκοφαντικής δυσφήμισης, της παραβίασης υπηρεσιακού απορρήτου του ποινικού κώδικα, για τις πράξεις του νόμου 46 24 / 2019 που αφορά την προστασία των προσωπικών δεδομένων σε υποθέσεις που σχετίζονται με τα εγκλήματα της διαφθοράς ο εισαγγελέας που είναι αρμόδιος να ασκήσει ποινική δίωξη προτού προβεί σε οποιαδήποτε πράξη ενημερώνει αρχικά τον Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου ο οποίος είναι ο εποπτεύων και ο συντονιστής του έργου των Εισαγγελέων της διαφθοράς, ο οποίος αν κρίνει ότι η ποινική δίωξη δεν είναι απαραίτητη προκειμένου να προστατευθεί το δημόσιο συμφέρον δύναται να παραγγείλει την οριστική αποχή από την ποινική δίωξη για τις πράξεις αυτές στον αρμόδιο εισαγγελέα. (Μαργαρίτης & Μαργαρίτη, 2021).

Η εν λόγω αποχή από την ποινική δίωξη είναι μεν οριστική, υπό αίρεση δε καθώς στην περίπτωση ανακλήσεως της πράξεως χαρακτηρισμού ενός μάρτυρα ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος ο Προϊστάμενος Εισαγγελέας οικονομικού εγκλήματος ανακαλεί υποχρεωτικά την παραγγελία του για την οριστική αποχή από την ποινική δίωξη (Παπαχρήστου, 2020).

2.7.1. Συμβατότητα των ρυθμίσεων του ελληνικού δικαίου (άρθρο 47 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) με τη νομολογία του ΕΔΔΑ

Το άρθρο 47 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ΚΠΔ) αποτελεί μια ειδική μορφή προστασίας για την εξωτερική καταγγελία (whistleblowing), δεδομένου ότι οι πληροφορίες για τη διάπραξη αξιόποινων πράξεων μεταφέρονται στις διωκτικές αρχές (Παπαχρήστου, 2020).

Από δικονομική σκοπιά, ο θεσμός του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος αποτελεί έκφανση της αρχής της σκοπιμότητας στην ποινική δίκη, κατά την οποία ο νομοθέτης αναθέτει στην αρμόδια αρχή (εν προκειμένω στον Εισαγγελέα) την αρμοδιότητα να αποφασίσει για την

³ Με την ΑΠ 2033/2018, ΤΝΠ ΔΣΑ κρίθηκε υπό το προϋσχόν νομοθετικό καθεστώς ότι δεν επιτρέπεται η άσκηση προσφυγής (εκτιμώμενης ως αίτηση ανάρσεως) κατά της Πράξης Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου που είναι αρμόδιος για την εποπτεία και το συντονισμό του έργου των Εισαγγελέων Εγκλημάτων Διαφθοράς, με την οποία εγκρίνεται κατ' άρθρο 45B παρ.1 ΚΠΔ/1950, Πράξη του Εισαγγελέα Εγκλημάτων Διαφθοράς, με την οποία χαρακτηρίζονται πρόσωπα ως μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος.

ποινική μεταχείριση του καταγγέλλοντος, για λόγους που δεν σχετίζονται με το αξιόποινό του, αλλά αναφέρονται στην αντεγκληματική πολιτική (Βούλγαρης, 2023).

Η εισαγωγή θεσμών σκοπιμότητας στην ποινική διαδικασία δεν παραβιάζει την αρχή της νομιμότητας ούτε την αρχή της διάκρισης των εξουσιών, αλλά εντάσσεται στη γενικότερη φιλοσοφία του ποινικο-δικονομικού νομοθέτη για την απομάκρυνση από το παραδοσιακό πρότυπο της ποινικής δίκης, ειδικά στο προδικαστικό στάδιο διερεύνησης της υπόθεσης (Δαλακούρας, 2014), (Αιτιολογική έκθεση, 2019).

Το σημαντικότερο σημείο τριβής των διατάξεων του ΚΠΔ που αφορούν τους μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος με τις παραδοσιακές αρχές της ποινικής δίκης εντοπίζεται στην ενδεχόμενη ασυμβατότητα της πρόβλεψης του άρθρου 218 για ανωνυμοποίηση του μάρτυρα με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να εξετάζει αποτελεσματικά τους μάρτυρες κατηγορίας (Διονυσοπούλου, 2017, 103 επ). Όπως είναι γνωστό, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) αναγνωρίζει μεν την ύπαρξη ανώνυμων μαρτύρων στην ποινική δίκη, θέτει όμως συγκεκριμένες προϋποθέσεις για την αποδεικτική αξιοποίηση της κατάθεσής τους. Το δικαστήριο εξετάζει πρώτον εάν υφίσταται σοβαρός λόγος για την ανωνυμία του μάρτυρα, δεύτερον εάν η κατάθεση του ανώνυμου μάρτυρα είναι το μοναδικό ή το αποφασιστικό αποδεικτικό στοιχείο για την καταδίκη του κατηγορουμένου, και τρίτον εάν υπάρχουν επαρκή αντισταθμιστικά μέτρα για την αδυναμία του κατηγορουμένου να εξετάσει αποτελεσματικά τον μάρτυρα στο ακροατήριο, ώστε να διασφαλιστεί ότι δεν έχει παραβιαστεί η δίκαιη διαδικασία. Ως τέτοια αντισταθμιστικά μέτρα θεωρούνται, μεταξύ άλλων, η δυνατότητα του κατηγορουμένου να υποβάλλει ερωτήσεις με τη χρήση της τεχνολογίας και η δυνατότητα του δικαστηρίου να παρατηρεί τη συμπεριφορά του μάρτυρα, καθώς και η αποκάλυψη στοιχείων που αφορούν την αξιοπιστία του μάρτυρα (Διονυσοπούλου 2017 ό.π.).

Συμβαδίζοντας με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, ο ποινικός νομοθέτης καθορίζει στο άρθρο 218 παρ. 6 ΚΠΔ το δεύτερο κατά σειρά στάδιο ελέγχου της ανώνυμης μαρτυρικής κατάθεσης, ορίζοντας ότι: *«Αν δεν έχουν αποκαλυφθεί τα στοιχεία ταυτότητας του μάρτυρα, μόνη η κατάθεσή του δεν είναι αρκετή για την καταδίκη του κατηγορουμένου»*.

Αυτός ο κανόνας απαγορεύει την αποδεικτική αξιοποίηση της ανώνυμης κατάθεσης όταν αποτελεί το μοναδικό αποδεικτικό στοιχείο για την καταδίκη, ενώ δεν ιδρύεται απόλυτη ακυρότητα όταν η κατάθεση συνδυάζεται με άλλα αποδεικτικά στοιχεία. Ωστόσο, δεν ρυθμίζεται η περίπτωση κατά την οποία η ανώνυμη κατάθεση δεν είναι το μοναδικό, αλλά το αποφασιστικό αποδεικτικό στοιχείο για την καταδίκη του κατηγορουμένου, καθώς και η ρητή πρόβλεψη αντισταθμιστικών μέτρων που θα μπορούσαν να διασφαλίσουν τη δίκαιη διαδικασία, ακόμα και αν η κατάθεση είναι το μοναδικό ή αποφασιστικό αποδεικτικό μέσο. Σε περιπτώσεις καταθέσεων ανώνυμων μαρτύρων, το δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τη διάταξη της παρ. 6 του άρθρου 218 ΚΠΔ, αλλά και τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, ώστε να κρίνεται επιτρεπτή η αξιοποίηση της ανώνυμης κατάθεσης σύμφωνα με το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), ακόμα και όταν πρόκειται για το μοναδικό ή αποφασιστικό αποδεικτικό μέσο, εφόσον υπάρχουν επαρκείς αντισταθμιστικοί παράγοντες για την αποδεικτική αξιοποίηση (Ιωαννίδου, 2020).

2.8. Ο Νόμος 4990/2022 για την προστασία προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις ενωσιακού δικαίου.

Τα τελευταία χρόνια ψηφίστηκε ο νόμος 4990/2022 που αφορά την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις ενωσιακού δικαίου («Νόμος») στον οποίο ενσωματώνεται η σχετική οδηγία 2019 /1937 η οποία είναι γνωστή και ως Whistleblowing Directive- «Οδηγία» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 26.11.2019). Ο εν λόγω νόμος αποτελεί ένα πολύ σημαντικό νομοθέτημα που ενισχύει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και στόχο είχε να διαμορφώσει νέα ήθη και νοοτροπίες στο εργασιακό περιβάλλον χιλιάδων επιχειρήσεων και δημόσιων φορέων .

2.8.1.Αναλυτική Επισκόπηση των Ρυθμίσεων του Ν. 4990/2022

Ο Ν. 4990/2022 θέτει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο προστασίας για τους καταγγέλλοντες παραβάσεις που εμπίπτουν σε τομείς αρμοδιότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η προστασία καλύπτει αποκαλύψεις που αφορούν παραβιάσεις στους τομείς των δημόσιων συμβάσεων, της πρόληψης νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, της προστασίας του περιβάλλοντος, της δημόσιας υγείας, της ιδιωτικής ζωής, των προσωπικών δεδομένων, της ασφάλειας των συστημάτων δικτύου και πληροφοριών, των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, των κανόνων περί ανταγωνισμού και φορολογίας εταιρειών. Αντίθετα, εκτός πεδίου εφαρμογής τίθενται παραβιάσεις που άπτονται ζητημάτων άμυνας ή ασφάλειας, όπως και προστασία διαβαθμισμένων πληροφοριών, δικηγορικό και ιατρικό απόρρητο, απόρρητο δικαστικών διασκέψεων, κανόνες ποινικής δικονομίας και συνδικαλιστικά δικαιώματα.

Ο νόμος προστατεύει ένα ευρύ φάσμα προσώπων, συμπεριλαμβανομένων των εργαζομένων (δημόσιων υπαλλήλων και εργαζομένων στον δημόσιο τομέα), μη μισθωτών, αυτοαπασχολούμενων, συμβούλων, μετόχων, εθελοντών, ασκούμενων, εργαζομένων υπό την εποπτεία αναδόχων, υπεργολάβων και προμηθευτών. Προστασία παρέχεται και σε όσους αναφέρουν πληροφορίες αποκτημένες στο πλαίσιο λήξασας εργασιακής σχέσης, καθώς και σε διαμεσολαβητές και τρίτα πρόσωπα που μπορεί να υποστούν αντίποινα λόγω της αναφοράς.

Η ουσιαστική προϋπόθεση για την παροχή προστασίας στους καταγγέλλοντες είναι να έχουν βάσιμους λόγους να θεωρούν ότι οι πληροφορίες είναι αληθείς και εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του νόμου. Προστασία παρέχεται ανεξαρτήτως του εάν οι παραβάσεις έχουν ήδη διαπραχθεί. Οι καταγγέλλοντες προστατεύονται τόσο για εσωτερικές όσο και για εξωτερικές αναφορές, δημόσιες αποκαλύψεις και αναφορές στα θεσμικά όργανα της Ένωσης. Η προστασία επεκτείνεται και σε ανώνυμους καταγγέλλοντες που ταυτοποιούνται και υφίστανται αντίποινα (Αιτιολογική έκθεση .4990/2022, 2022, σ. 56).

Οι διατάξεις του νόμου θεσπίζουν ένα σύστημα εσωτερικής και εξωτερικής αναφοράς. Η εσωτερική αναφορά υποβάλλεται σε εσωτερικές υπηρεσίες της επιχείρησης ή του οργανισμού, ενώ η εξωτερική αναφορά υποβάλλεται σε αρμόδιες αρχές ή θεσμικά όργανα της ΕΕ. Δημόσια αποκάλυψη μπορεί να γίνει είτε όταν δεν υπάρχει ανταπόκριση στην εσωτερική ή εξωτερική αναφορά είτε όταν η παραβίαση συνιστά κίνδυνο για το δημόσιο συμφέρον, κατάσταση

έκτακτης ανάγκης, μη αναστρέψιμη βλάβη, κίνδυνο αντιποίνων ή αθέμιτη σύμπραξη των αρχών με τον υπαίτιο της παραβίασης (Παναγούλεα, 2023).

Ο νόμος προβλέπει ότι προσωπικά δεδομένα και πληροφορίες που οδηγούν στην ταυτοποίηση του καταγγέλλοντος δεν αποκαλύπτονται, από εξουσιοδοτημένα μέλη του προσωπικού που λαμβάνουν ή παρακολουθούν τις αναφορές, εκτός αν υπάρχει συγκατάθεση του αναφέροντος. Ωστόσο, η ταυτότητα του αναφέροντος μπορεί να αποκαλυφθεί αν απαιτείται από το δίκαιο για την εξυπηρέτηση των σκοπών του νόμου ή για τα υπερασπιστικά δικαιώματα.

Ο νόμος απαγορεύει αντίποινα κατά των καταγγελλόντων, όπως παύση, απόλυση, υποβιβασμός, αλλαγή τόπου εργασίας, μείωση μισθού, μεταβολή ωραρίου, αρνητική αξιολόγηση επιδόσεων, αρνητική επαγγελματική σύσταση, εκφοβισμός, παρενόχληση, περιθωριοποίηση, διάκριση ή άδικη αντιμετώπιση. Το βάρος απόδειξης μετακυλιέται στον εργοδότη, που πρέπει να αποδείξει ότι το δυσμενές μέτρο δεν συνδέεται με την καταγγελία (Dilling, 2019).

Επιπλέον, ο νόμος καθιερώνει το ανεύθυνο των καταγγελλόντων ως προς την απόκτηση πληροφοριών, εφόσον η απόκτηση ή πρόσβαση στις πληροφορίες δεν συνιστά αυτοτελώς ποινικό αδίκημα. (Ως προς τη συγκεκριμένη εξαίρεση, η ΑιτΕκθ αποκλίνει από το γράμμα της διάταξης, και με μια συσταλτική ερμηνεία της εν θέματι εξαίρεσης σημειώνει: «Όταν η αποκάλυψη είναι αξιόποινη, ο αναφέρων απαλλάσσεται από κυρώσεις, εφόσον βεβαίως θεωρεί ότι η παραβίαση που αποκαλύπτει αφορά αδίκημα βαρύτερο από αυτό που διαπράττει αποκαλύπτοντάς την. Δεν αίρεται η ποινική ευθύνη για αξιόποινη παραβίαση απορρήτων, δηλαδή για την αξιόποινη απόκτηση της πληροφορίας και όχι για την αποκάλυψή της».) ↑ Σε δίκες για συκοφαντική δυσφήμιση, παραβίαση απορρήτου ή προσωπικών δεδομένων, οι καταγγέλλοντες δεν υπέχουν ευθύνη αν είχαν βάσιμους λόγους να πιστεύουν ότι η αναφορά ήταν αναγκαία. Θεσπίζεται επίσης αναστολή της διαδικασίας εναντίον του καταγγέλλοντος μέχρι την ολοκλήρωση της διερεύνησης της αναφοράς (Αιτιολογική έκθεση 4990/2022, 2022, p. 64).

Ο Ν. 4990/2022 συγκλίνει σε πολλά σημεία με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Υπάρχει προτίμηση για εσωτερική αναφορά, χωρίς να είναι υποχρεωτική. Αν οι εσωτερικές υπηρεσίες αποδειχθούν αναποτελεσματικές ή υπάρχει κίνδυνος αντιποίνων, επιτρέπεται η εξωτερική αναφορά. Προστασία παρέχεται όταν ο καταγγέλλων δρα με καλή πίστη και έχει βάσιμους λόγους να θεωρεί τις πληροφορίες ακριβείς. Το κριτήριο της καλής πίστης μοιάζει με τον κανόνα Business Judgement Rule στο εταιρικό δίκαιο. Επιδιώκεται δίκαιη ισορροπία μεταξύ αντικρουόμενων δικαιωμάτων, με συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 18 που θεσπίζει εξαίρεση στο ανεύθυνο των καταγγελλόντων όταν η απόκτηση των πληροφοριών συνιστά ποινικό αδίκημα, αν η παραβίαση που αποκαλύπτει είναι βαρύτερη (Momsen, Grützner, & Oonk, 2011).

Ωστόσο, υπάρχουν και αποκλίσεις από τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Το ΕΔΔΑ δεν ορίζει ρητά τον καταγγέλλοντα και τον αντιμετωπίζει ως φορέα δικαιώματος έκφρασης, ενώ η Οδηγία τον συλλαμβάνει ως όργανο απονομής δικαιοσύνης. Το ΕΔΔΑ επεκτείνει την προστασία και σε συμπεριφορές νόμιμες αλλά κοινωνικά επίμεμπτες και δεν αποκλείει την προστασία όταν η πληροφορία είναι ήδη γνωστή. Στην υπόθεση Gawlik κατά Λιχτενστάιν, το ΕΔΔΑ κρίνει ότι

ο καταγγέλλων έχει καθήκον επιμελούς έρευνας, ενώ η Οδηγία δεν προβλέπει τέτοιο βάρος. Επιπλέον, το κίνητρο του καταγγέλλοντος στο ΕΔΔΑ παίζει ρόλο στην προστασία, ενώ σύμφωνα με τον Ν. 4990/2022 θεωρείται αδιάφορο. Το ΕΔΔΑ αξιολογεί συνολικά τα αντικρουόμενα συμφέροντα, λαμβάνοντας υπόψη τη βλάβη του εργοδότη, τη βαρύτητα της κύρωσης και το δημόσιο συμφέρον (Momsen, Grützner, & Oonk, 2011).

Ο νόμος προστατεύει όσους απασχολούνται στον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα και έχουν αποκτήσει, στο πλαίσιο της εργασίας τους, πληροφορίες σχετικά με παραβιάσεις, ιδίως:

Α) εργαζόμενους με οποιοδήποτε είδος σχέσης, πλήρους ή μερικής, μόνιμης ή εποχιακής απασχόλησης, αποσπασμένους ή μη

Β) μη μισθωτούς, αυτοαπασχολούμενους ή συμβούλους ή εργαζομένους κατ' οίκον

Γ) μετόχους και τα πρόσωπα που ανήκουν στο διοικητικό, διαχειριστικό ή εποπτικό όργανο μιας επιχείρησης, περιλαμβανομένων μη εκτελεστικών μελών, καθώς και εθελοντών και αμειβόμενων ή μη αμειβόμενων ασκούμενων

Δ) οποιαδήποτε πρόσωπα εργάζονται υπό την εποπτεία και τις οδηγίες αναδόχων, υπεργολάβων και προμηθευτών.

Ο νέος Νόμος θέτει σε ισχύ ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο προστασίας για τα άτομα που αναφέρουν παραβιάσεις του ενωσιακού δικαίου, επιβάλλοντας υποχρεώσεις σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς σχετικά με:

1. Τη σύσταση εσωτερικών διαύλων αναφοράς παραβιάσεων στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.
2. Την καθιέρωση της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας ως ενιαίου εξωτερικού εθνικού διαύλου αναφοράς παραβιάσεων.
3. Τη θέσπιση γενικών κανόνων για την υποβολή και παρακολούθηση των αναφορών.
4. Την προστασία της εμπιστευτικότητας των αναφορών και των προσωπικών δεδομένων των αναφερόντων.
5. Την εφαρμογή ισχυρών μέτρων προστασίας για τα άτομα αυτά.

Το πεδίο εφαρμογής του Νόμου περιορίζεται σε παραβιάσεις συγκεκριμένων κρίσιμων τομέων του ενωσιακού δικαίου, όπως η νομοθεσία για τις δημόσιες συμβάσεις, τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, την ασφάλεια των προϊόντων και τροφίμων, την προστασία του περιβάλλοντος, τη δημόσια υγεία, την προστασία των καταναλωτών, την προστασία των προσωπικών δεδομένων, την ασφάλεια πληροφοριών και τον ανταγωνισμό. Αυτό σημαίνει ότι ο Νόμος δεν εφαρμόζεται σε παραβιάσεις της ελληνικής νομοθεσίας που δεν ενσωματώνουν ενωσιακό δίκαιο. Επίσης, σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας, ο Νόμος εξαιρεί ρητά από το πεδίο εφαρμογής του τις αναφορές παραβιάσεων που αφορούν ζητήματα άμυνας ή ασφάλειας. (Ως αποτέλεσμα, το προστατευτικό πλαίσιο της Οδηγίας και του Νόμου δεν εκτείνονται σε περιπτώσεις «whistleblowers», όπως οι Julian Assange και Edward Snowden.)

Το προσωπικό πεδίο εφαρμογής του Νόμου είναι εξαιρετικά ευρύ, καλύπτοντας όχι μόνο τους εργαζόμενους στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, νυν, πρώην και υποψήφιους, αλλά και όσους

εργάζονται με συμβάσεις ανεξάρτητων υπηρεσιών, μετόχους, διοικητικά στελέχη, καθώς και εθελοντές.

2.8.2.Εσωτερικές Αναφορές

Σύμφωνα με την Οδηγία, ο Νόμος 4990/2022 θεσπίζει ένα διπλό σύστημα αναφοράς για παραβιάσεις του ενωσιακού δικαίου. Στο πρώτο επίπεδο, τα άτομα που αναφέρουν παραβιάσεις το κάνουν εσωτερικά στα αρμόδια στελέχη του οργανισμού όπου εργάζονται, τα οποία είναι καλύτερα εξοπλισμένα να διαχειριστούν άμεσα και αποτελεσματικά τους κινδύνους για το δημόσιο συμφέρον από αυτές τις παραβιάσεις.

Ο Νόμος 4990/2022 υποχρεώνει τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς με τουλάχιστον πενήντα (50) υπαλλήλους να καθιερώσουν διαδικασίες εσωτερικής αναφοράς για παραβιάσεις του ενωσιακού δικαίου και να ορίσουν έναν Υπεύθυνο Παραλαβής και Παρακολούθησης των Αναφορών (ΥΠΠΑ). Το αριθμητικό κριτήριο των 50 ή περισσότερων εργαζομένων δεν αποτρέπει και τις μικρότερες επιχειρήσεις οι οποίες δεν υποχρεούνται μεν δύνανται δε να υιοθετούν αντίστοιχους εσωτερικούς διαύλους επικοινωνίας.

Διαδικασία Υποβολής, Παραλαβής και Παρακολούθησης Εσωτερικών Αναφορών

- **Υποβολή:** Οι εσωτερικές αναφορές μπορούν να υποβληθούν γραπτώς, προφορικώς ή μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας που είναι προσβάσιμη και σε άτομα με αναπηρία και λειτουργεί στον διαδικτυακό τόπο του δημόσιου ή ιδιωτικού φορέα. Οι προφορικές αναφορές μπορούν να γίνουν μέσω τηλεφώνου, φωνητικών μηνυμάτων ή προσωπικής συνάντησης με τον ΥΠΠΑ, εντός εύλογου χρονικού διαστήματος κατόπιν αίτησης του αναφέροντος.
- **Παραλαβή:** Οι ΥΠΠΑ παραλαμβάνουν τις αναφορές και επιβεβαιώνουν την παραλαβή τους στον αναφέροντα εντός επτά (7) εργάσιμων ημερών από την υποβολή.

Αυτό το σύστημα διασφαλίζει ότι οι εσωτερικές αναφορές παραβιάσεων αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά και ότι οι πληροφοριοδότες προστατεύονται.

2.8.3.Ο ρόλος του υπεύθυνου παραλαβής και παρακολούθησης αναφορών (ΥΠΠΑ).

Βασική καινοτομία του νέου νόμου είναι η υποχρέωση δημιουργίας εσωτερικών διαύλων επικοινωνίας προκειμένου να λαμβάνονται οι αναφορές είτε αυτές υποβάλλονται γραπτώς είτε προφορικώς μέσω τηλεφώνου ή άλλων συστημάτων φωνητικών μηνυμάτων είτε μέσω προσωπικής συνάντησης ή μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας η οποία θα λειτουργεί στον διαδικτυακό τόπο του ιδιωτικού φορέα προκειμένου να υπάρχει πρόσβαση και στα άτομα με αναπηρία.

Οι επιχειρήσεις που ορίζονται στο νόμο είναι υποχρεωμένες να ορίζουν υπεύθυνο παραλαβής και παρακολούθησης αναφορών και να ενημερώνουν την επιθεώρηση εργασίας ή τον αρμόδιο εποπτικό φορέα. Οι επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 50 εργαζομένους δύνανται χωρίς όμως να έχουν υποχρέωση να ορίσουν ΥΠΠΑ.

Ως ΥΠΠΑ μπορεί να ορισθεί είτε εργαζόμενος σε επιχειρήσεις είτε τρίτο άτομο και έχει θητεία τουλάχιστον ενός έτους και οφείλει να σέβεται τους κανόνες εχεμύθειας και εμπιστευτικότητας και να απέχει από συγκεκριμένες υποθέσεις σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων.

Σύμφωνα με το νόμο τα στάδια και η διαδικασία λήψης και διαχείρισης μιας εσωτερικής αναφοράς είναι τα εξής :

1) Η ΥΠΟΒΟΛΗ: η εσωτερική αναφορά γίνεται είτε γραπτά είτε προφορικά είτε και μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας.

2) Η ΠΑΡΑΛΑΒΗ : Ο ΥΠΠΑ παραλαμβάνει τις αναφορές που αφορούν παραβιάσεις και είναι υποχρεωμένος να βεβαιώνει την παραλαβή της αναφοράς στο άτομο που την κάνει εντός 7 εργάσιμων ημερών από τη μέρα που παρέλαβε την αναφορά.

3) Η ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ. Ο ΥΠΠΑ παρακολουθεί τις αναφορές διατηρεί επικοινωνία με τον αναφέροντα και σε περίπτωση που χρειάζεται αιτείται περαιτέρω πληροφορίες από αυτόν.

4) Η ΔΙΑΒΙΒΑΣΗ: Ο ΥΠΠΑ είναι εκείνος που κάνει τις απαραίτητες ενέργειες προκειμένου να φτάσουν οι αναφορές στα αρμόδια όργανα της επιχείρησης ή στους αρμόδιους κατά περίπτωση φορείς.

5) Η ΑΡΧΕΙΟΘΕΤΗΣΗ: Ο ΥΠΠΑ όταν μια αναφορά είναι ακατάληπτη ή υποβάλλεται καταχρηστικά ή δε στοιχειοθετεί παραβίαση του ενωσιακού δικαίου ή δε συντρέχουν σοβαρές ενδείξεις για μια τέτοια παραβίαση, μπορεί να περατώσει τη διαδικασία βάζοντας τη σχετική αναφορά στο αρχείο. Η απόφαση για αρχειοθέτηση κοινοποιείται στον αναφέροντα ο οποίος μπορεί να επανυποβάλει την αναφορά του στην Εθνική Αρχή Διαφάνειας.

6) Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ: Ο ΥΠΠΑ παρέχει ενημέρωση στον αναφέροντα για τις ενέργειες που προβαίνει μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα το οποίο δεν μπορεί να είναι περισσότερο από τους 3 μήνες από την ημέρα που βεβαιώθηκε η παραλαβή της αναφοράς ή σε περίπτωση που δεν έχει αποσταλεί βεβαίωση παραλαβής σε 3 μήνες από το πέρας των 7 εργάσιμων ημερών από τη μέρα που υπεβλήθη η αναφορά (Αιτιολογική έκθεση .4990/2022, 2022, σ. άρθρο 10).

2.8.4.Εξωτερικές Αναφορές

Ως δεύτερο επίπεδο εξέτασης αναφορών, ο Νόμος 4990/2022 καθιερώνει ένα ειδικό πλαίσιο για τον εξωτερικό δίαυλο αναφοράς και τη διαδικασία παρακολούθησης αυτών των αναφορών. Σύμφωνα με τον νέο Νόμο, τα άτομα που αναφέρουν παραβιάσεις του ενωσιακού δικαίου μπορούν είτε να επανυποβάλουν αναφορές που έχουν ήδη κατατεθεί σε εσωτερικούς διαύλους είτε να υποβάλουν τις αναφορές τους απευθείας στον εξωτερικό δίαυλο αναφοράς.

Η Εθνική Αρχή Διαφάνειας (ΕΑΔ) καθιερώνεται ως ο ενιαίος εξωτερικός δίαυλος αναφοράς για όλες τις κατηγορίες αναφορών, ανεξαρτήτως είδους ή φορέα. Η ΕΑΔ αναλαμβάνει την παραλαβή και διαχείριση των αναφορών που υποβάλλονται σε αυτήν, εντός εύλογου χρονικού

διαστήματος, που δεν πρέπει να υπερβαίνει τους τρεις (3) μήνες ή, σε ειδικά αιτιολογημένες περιπτώσεις, τους έξι (6) μήνες. Η ΕΑΔ κοινοποιεί στα αναφέροντα πρόσωπα το τελικό αποτέλεσμα των ερευνών που διενεργήθηκαν κατόπιν της αναφοράς.

Ως αποδέκτης των εξωτερικών αναφορών, η ΕΑΔ υποχρεούται να διασφαλίζει κατάλληλα μέτρα παρακολούθησης, συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης της ακρίβειας των ισχυρισμών που διατυπώνονται στην αναφορά και της αντιμετώπισης των αναφερόμενων παραβιάσεων με την έναρξη εσωτερικής διερεύνησης, έρευνας, δίωξης ή αγωγής για την ανάκτηση κονδυλίων ή άλλο κατάλληλο ένδικο μέσο. Εναλλακτικά, η ΕΑΔ μπορεί να παραπέμψει την αναφορά σε άλλη αρμόδια αρχή για τη διερεύνηση της παραβίασης, διασφαλίζοντας την κατάλληλη παρακολούθηση της αναφοράς από την εν λόγω αρχή.

Επιπλέον, η ΕΑΔ αναρτά στον διαδικτυακό της τόπο, σε διακριτό, εύκολα αναγνωρίσιμο και προσβάσιμο τμήμα, πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία υποβολής αναφοράς, τις ενέργειες παρακολούθησης και τις προϋποθέσεις προστασίας των αναφερόντων προσώπων.

Ο Νόμος δεν ρυθμίζει ρητά την αποδοχή ή μη των ανώνυμων αναφορών, αφήνοντας αυτό στη διακριτική ευχέρεια των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων καθώς και της ΕΑΔ. Ωστόσο, τα άτομα που έχουν αναφέρει ή δημοσιεύσει ανώνυμα πληροφορίες απολαμβάνουν την προστασία του Νόμου, εφόσον στη συνέχεια εντοπιστούν και υποστούν αντίποινα.

2.8.5.Εμπιστευτικότητα & Προστασία Προσωπικών Δεδομένων

Ο Νόμος 4990/2022 θέτει αυστηρούς όρους για την προστασία της ταυτότητας και των προσωπικών δεδομένων των αναφερόντων και των αναφερόμενων προσώπων.

Συγκεκριμένα, ο Νόμος επιβάλλει στους υπόχρεους φορείς και την ΕΑΔ την υποχρέωση να μην αποκαλύπτουν δεδομένα και πληροφορίες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν άμεσα ή έμμεσα στην ταυτοποίηση του αναφέροντος σε οποιονδήποτε τρίτο πέρα από τα εξουσιοδοτημένα μέλη του προσωπικού που είναι αρμόδια να λαμβάνουν ή να παρακολουθούν τις αναφορές, εκτός αν υπάρχει συγκατάθεση από τον αναφέροντα. Προς τον σκοπό αυτό, οι φορείς λαμβάνουν κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, όπως τεχνικές ψευδωνυμοποίησης, κατά την παρακολούθηση της αναφοράς και την επικοινωνία με τις αρμόδιες αρχές.

Κατ' εξαίρεση, αποκαλύψεις στο πλαίσιο ερευνών από αρμόδιες αρχές ή στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών μπορούν να γίνουν νόμιμα, αφού προηγηθεί έγγραφη ενημέρωση του αναφέροντος σχετικά με τους λόγους αποκάλυψης της ταυτότητάς του και των λοιπών εμπιστευτικών στοιχείων. Ο αναφέρων έχει δικαίωμα να υποβάλει εγγράφως παρατηρήσεις στην αρχή που προβαίνει στην αποκάλυψη, οι οποίες δεν κοινοποιούνται σε κανέναν. Αν οι λόγοι των παρατηρήσεων δεν κρίνονται επαρκείς, η αποκάλυψη της ταυτότητας και των λοιπών εμπιστευτικών στοιχείων μπορεί να προχωρήσει.

Η ταυτότητα των αναφερόμενων προσώπων προστατεύεται κατά τη διάρκεια των ερευνών που κινούνται από την αναφορά ή τη δημόσια αποκάλυψη. Επιπλέον, οι αναφερόμενοι έχουν

πρόσβαση σε όλα τα ένδικα βοηθήματα και μέσα και απολαμβάνουν τα δικαιώματα της δίκαιης δίκης, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής σε αμερόληπτο δικαστήριο, το τεκμήριο αθωότητας και τα δικαιώματα υπεράσπισης, όπως το δικαίωμα ακρόασης και πρόσβασης στον φάκελό τους.

Η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων κατά τη διαχείριση αναφορών υπόκειται στον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 (ΓΚΠΔ) και στον Νόμο 4624/2019, καθώς και στις ειδικότερες προβλέψεις του Νόμου 4990/2022. Συγκεκριμένα:

- Η νομική βάση της επεξεργασίας είναι η υποχρέωση καθιέρωσης διαύλων αναφορών και η λήψη των απαραίτητων μέτρων για την παρακολούθησή τους.
- Οι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς καθώς και η ΕΑΔ έχουν την ιδιότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων που επεξεργάζονται και τηρούν σε σχέση με τις αναφορές.
- Οι υπεύθυνοι επεξεργασίας συλλέγουν μόνο τα απαραίτητα και σχετικά προσωπικά δεδομένα για την επίτευξη των σκοπών επεξεργασίας, διαγράφοντας άσχετα ή υπερβολικά δεδομένα. Έχουν το δικαίωμα να τεκμηριώνουν προφορικές αναφορές με τη μεταγραφή συνομιλιών ή την τήρηση πρακτικών, και να ηχογραφούν συνομιλίες με συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων.
- Ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν παρέχει ενημέρωση για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων στον αναφερόμενο και σε κάθε τρίτο πρόσωπο για όσο διάστημα είναι απαραίτητο για την πρόληψη παρεμπόδισης της αναφοράς ή της διερεύνησης, ή για την προστασία έναντι αντιποίνων.
- Σε περίπτωση παραβίασης δεδομένων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν ενημερώνει το υποκείμενο των δεδομένων αν αυτό μπορεί να αποβεί επιζήμιο για τους σκοπούς του Νόμου.
- Επιτρέπεται η διαβίβαση πληροφοριών στις αρμόδιες εποπτικές και ανακριτικές αρχές, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά μέσα σε διοικητικές, αστικές και ποινικές διαδικασίες.

Οι υπόχρεοι φορείς και η ΕΑΔ τηρούν εμπιστευτικά αρχεία των αναφορών μέχρι την ολοκλήρωση κάθε έρευνας ή δικαστικής διαδικασίας που έχει ξεκινήσει ως συνέπεια της αναφοράς.

2.8.6.Συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ

Σύμφωνα με τις διατάξεις του ΓΚΠΔ, οι φορείς πρέπει:

- Να εκτελούν εκτίμηση αντικτύπου προστασίας προσωπικών δεδομένων λόγω του υψηλού κινδύνου για τα δικαιώματα των υποκειμένων.
- Να διασφαλίζουν την προστασία προσωπικών δεδομένων από τον σχεδιασμό και εξ ορισμού.
- Να παρέχουν στα υποκείμενα των δεδομένων την ενημέρωση των άρθρων 13-14 του ΓΚΠΔ.

- Να λαμβάνουν μέτρα για την ασφάλεια και εμπιστευτικότητα των δεδομένων.
- Να διαχειρίζονται με ασφάλεια ειδικές κατηγορίες δεδομένων και δεδομένα ποινικών αδικημάτων.
- Να επικαιροποιούν το αρχείο δραστηριοτήτων επεξεργασίας και να τεκμηριώνουν τη συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ σύμφωνα με την αρχή της λογοδοσίας

2.8.7.Δημόσιες Αποκαλύψεις & Μέτρα Προστασίας

Τα άτομα που προβαίνουν σε δημόσιες αποκαλύψεις παραβιάσεων του ενωσιακού δικαίου δικαιούνται προστασίας σύμφωνα με τον Νόμο 4990/2022, εφόσον πληρείται μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- Έχει προηγηθεί υποβολή εσωτερικής ή εξωτερικής αναφοράς για την παραβίαση, αλλά δεν έχει ληφθεί καμία ενδεδειγμένη ενέργεια ως απάντηση εντός του προβλεπόμενου χρονικού διαστήματος, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες και τη φύση των παραβιάσεων.
- Το άτομο έχει βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι η παραβίαση μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο για το δημόσιο συμφέρον, ή όταν υπάρχει κατάσταση έκτακτης ανάγκης ή κίνδυνος μη αναστρέψιμης βλάβης. Επίσης, όταν υπάρχει κίνδυνος αντιποίνων ή μικρή προοπτική αποτελεσματικής αντιμετώπισης της παραβίασης, λόγω πιθανής συγκάλυψης αποδεικτικών στοιχείων ή αθέμιτης συνεργασίας των αρχών με τον υπαίτιο της παραβίασης.

Ο Νόμος 4990/2022 παρέχει ισχυρά μέτρα προστασίας για τα άτομα που αναφέρουν παραβιάσεις, εφόσον πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

- Οι αναφέροντες είχαν βάσιμους λόγους να πιστεύουν ότι οι πληροφορίες σχετικά με τις παραβιάσεις ήταν αληθείς και εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Νόμου.
- Οι αναφέροντες υπέβαλαν την αναφορά είτε εσωτερικά, είτε εξωτερικά, είτε μέσω δημόσιας αποκάλυψης, ή στα αρμόδια θεσμικά όργανα και οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο Νόμος 4990/2022 προβλέπει κυρώσεις για φυσικά πρόσωπα και φορείς που παραβιάζουν τις υποχρεώσεις τους, καθώς και για τους αναφέροντες που προβαίνουν σε ψευδείς αναφορές:

- Οποιοδήποτε άτομο που παρεμποδίζει την υποβολή αναφοράς, προβαίνει σε αντίποινα ή παραβιάζει την εμπιστευτικότητα της ταυτότητας του αναφέροντος, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης και χρηματική ποινή.
- Αναφέροντες που εν γνώσει τους υποβάλλουν ψευδείς αναφορές ή δημόσιες αποκαλύψεις τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών και χρηματική ποινή.
- Σε υπόχρεους φορείς που παραβιάζουν τον Νόμο επιβάλλονται διοικητικά πρόστιμα από δέκα χιλιάδες (10.000) έως πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ (Μπρούμας & Κανελλάκη, 2022).

2.8.8. Ενδιάμεσο συμπέρασμα

Οι εσωτερικοί δίαυλοι αναφορών βοηθούν τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς να εντοπίζουν έγκαιρα επιλήψιμες ή παράνομες συμπεριφορές και να λαμβάνουν μέτρα πρόληψης και αποτροπής, βελτιώνοντας τις εσωτερικές τους λειτουργίες και την αποτελεσματικότητά τους. Οι πληροφοριοδότες δημοσίου συμφέροντος συμβάλλουν στην αποκάλυψη και την πρόληψη παραβιάσεων της νομοθεσίας, διασφαλίζοντας την κοινωνική ευημερία. Η προστασία τους είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική επιβολή των νόμων.

Με την εφαρμογή του Νόμου 4990/2022, θεσπίζεται ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο προστασίας των πληροφοριοδοτών δημοσίου συμφέροντος, το οποίο αναμένεται να έχει θετικό αντίκτυπο στην επιβολή των κανόνων του ενωσιακού δικαίου προς όφελος των επιχειρήσεων, των πολιτών και της κοινωνίας. Η πρακτική εφαρμογή του Νόμου μπορεί να αναδείξει περιθώρια βελτιώσεων, ιδίως σχετικά με την ανωνυμία των αναφορών, τη λειτουργία του εξωτερικού διαύλου αναφορών, την προστασία από αντίποινα και την προστασία προσωπικών δεδομένων. Ωστόσο, το πιο βασικό βήμα για την ενίσχυση της διαφάνειας έχει ήδη γίνει.

2.9. Διάκριση Whistleblowers και συναφών εννοιών

2.9.1. Διάκριση μεταξύ gatekeeper και whistleblowers.

Σύμφωνα με τον ορισμό του καθηγητή Reinier Kraakman, ως θυροφύλακες νοούνται «ιδιώτες που είναι ικανοί να διακόψουν την κακοδιαχείριση αρνούμενοι τη συνεργασία τους με τους παραβάτες» (Kraakman, 1986, σ. 53).

«Βασικά στοιχεία τους είναι: α) η ιδιότητα του ιδιώτη, β) η ύπαρξη παράβασης, γ) η ικανότητα παρέμβασης στο πλαίσιο της πρόληψής της και δ) η άρνηση της συνεργασίας με τον παραβάτη» (Λερίου, 2022, σ. 46).

Διακρίνονται από τους «whistleblowers» που αποτελούν έναν συγγενή όρο.

Κατά την ακριβή μετάφραση «whistleblower» είναι εκείνος ο οποίος «φυσά τη σφυρίχτρα». Είναι το άτομο που παρεμβαίνει για να ειδοποιήσει για κάτι και να το σταματήσει. Συνηθέστερος είναι ο όρος «μάρτυρας δημόσιου συμφέροντος», προκειμένου να αποφευχθεί κάποιο αρνητικό περιεχόμενο.

Κεντρικό πρόσωπο στην προβληματική των «whistleblowers» είναι ο εργαζόμενος.

Ο εργαζόμενος απευθύνεται στον εργοδότη ή σε αρμόδιο όργανο της εταιρίας (στην περίπτωση που ο καταγγελλόμενος έχει εταιρική μορφή), που μπορεί να είναι ο διευθύνων σύμβουλος, το διοικητικό συμβούλιο ή μία επιτροπή η οποία έχει συσταθεί στο πλαίσιο λειτουργίας συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Η καταγγελία μπορεί να γίνεται εκτός της σφαίρας του εργοδότη και σε συγκεκριμένα σε αρμόδια διοικητική αρχή, σε βουλευτές, σε μη κυβερνητικές οργανώσεις, σε μη κερδοσκοπικές ενώσεις προσώπων ή ακόμη και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Πολλές φορές η νομοθεσία απονέμει την ιδιότητα του μάρτυρα δημόσιου συμφέροντος και σε πρόσωπα που δε συνδέονται με τον καταγγελλόμενο με σχέση ή σύμβαση εργασίας.

Η θεωρία των «gatekeepers» και των «whistleblowers» έχουν κοινή ιδεολογική αφετηρία.

Και οι δύο αποσκοπούν στην πρόληψη και καταστολή παράνομων ενεργειών και παραλείψεων.

Θυροφύλακες και μάρτυρες δημόσιου συμφέροντος διαφέρουν όσον αφορά το είδος της σχέσης που τους συνδέει με τον εκδότη και τον καταγγελλόμενο αντιστοίχως. Οι θεματοφύλακες είναι ελεύθεροι επαγγελματίες που παρέχουν υπηρεσίες προς τον εκδότη. Από την άλλη μεριά, οι μάρτυρες του δημοσίου συμφέροντος είναι εκείνοι που απασχολήθηκαν ή απασχολούνται ή πρόκειται να απασχοληθούν στην επιχείρηση του καταγγελλόμενου με σχέση ή σύμβαση εργασίας.

Επίσης ο όρος «gatekeepers» χρησιμοποιείται μόνο σε σχέση με την κεφαλαιαγορά και μάλιστα σε σχέση με τη δράση ιδιωτών. Ο όρος «whistleblowers» δεν συνδέεται αποκλειστικά με συγκεκριμένη δραστηριότητα αλλά αφορά οποιονδήποτε κλάδο που σχετίζεται με τη δραστηριότητα του καταγγελλόμενου. Επίσης αφορά, καταγγελία πράξεων τόσο του ιδιωτικού τομέα όσο και του δημοσίου.

Άλλη διαφορά αφορά τα κίνητρα που ωθούνται οι «whistleblowers» και οι «gatekeepers» σε δράση καθώς στην πρώτη περίπτωση είναι εξωτερικά (απαιτείται η παρέμβαση του νομοθέτη με τη θέσπιση προστατευτικών μέτρων ή και χρηματικής ανταμοιβής προκειμένου να αισθανθεί ασφαλής ο «whistleblower» και να αποφασίσει να προβεί στην καταγγελία της παρανομίας), ενώ στη δεύτερη εσωτερικά (οι θυροφύλακες δρουν με το ένστικτο της αυτοσυντήρησης προκειμένου να προστατεύσουν το κεφάλαιο της φήμης τους). (Λερίου, 2022).

Ο ρόλος του whistleblower είναι ιδιαίτερα συνυφασμένος με τις πρακτικές του good governance, accountability και internal audit. Για το λόγο αυτό οι υπερεθνικοί οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ και η GRECO έχουν κρίνει ότι η προστασία των πολιτών αυτών αποτελεί το πρώτο βήμα στην καταπολέμηση της διαφθοράς. Μάλιστα θεωρείται ως μείζονος εθνικής σημασίας για χώρες όπως η Ελλάδα που ταλαιπωρείται τα μέγιστα από τη μάστιγα αυτή (Λερίου, 2022).

2.9.2. Διαφορά μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος και μάρτυρα του στέμματος.

Πρόκειται για πρόσωπα που λαμβάνουν μεν την ιδιότητα του μάρτυρα όταν καλούνται να καταθέσουν στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, όμως ουσιαστικά η λειτουργία τους ξεπερνά κατά πολύ αυτήν του αποδεικτικού μέσου. Βασικό χαρακτηριστικό και των δύο άλλωστε αποτελεί η συμβολή τους στην εξιχνίαση και δίωξη εγκληματικών πράξεων, με αποτέλεσμα να αποκτούν ιδιαίτερη σημασία από πλευράς αντεγκληματικής σκοπιμότητας.

Διαφοροποιούνται, όμως, ουσιαστικά από τους υπόλοιπους προστατευόμενους μάρτυρες γιατί οι μάρτυρες; «δημοσίου συμφέροντος» δεν μπορούν να εμπλέκονται καθ' οιονδήποτε τρόπο προσωπικά με τελεσθείσες αξιόποινες πράξεις για τις οποίες έρχονται τώρα να καταθέσουν, ούτε να αποβλέπουν σε ίδιον όφελος με την κατάθεσή τους. Με άλλα λόγια αυτοί δεν είναι

ιδίως μετανιωμένοι δυνητικοί, πραγματικοί ή και «παρά λίγο» εγκληματίες, που σπεύδουν να επιστρέψουν στη νομιμότητα με την μαρτυρική τους κατάθεση –αυτοί, που κατά την διεθνή ορολογία ονομάζονται «collaborators of justice»,– ούτε συγκαλυμμένα δρώντες αστυνομικοί ή ιδιώτες (πληροφοριοδότες τους), αλλά αποκλειστικά άνθρωποι, που η συγκυρία (κάποτε και η ίδια η αποστολή τους, ιδίως στο πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων τους στους χώρους εργασίας), τους έφερε σε επαφή με υπαρκτές ή επικείμενες έκνομες δραστηριότητες άλλων, στις οποίες αυτοί, νομοταγείς όντες, σπεύδουν να θέσουν φραγμό με την αποτρεπτική συμπεριφορά/κατάθεσή τους.

Η ξεχωριστή προστασία των ως άνω ανθρώπων προβλέπεται στο άρθρο 33 της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά της Διαφθοράς, το οποίο έδωσε το κύριο έναυσμα για την τροποποίηση του ελληνικού δικονομικού δικαίου. Η Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4254/2014 παραπέμπει, επίσης, στο (γενικότερο) άρθρο 22 της ποινικής Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά της Διαφθοράς, στις συστάσεις, που είχαν γίνει στη χώρα μας στο πλαίσιο της τρίτης αξιολόγησης για την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΟΣΑ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας στις διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές, και σε μια σειρά μη δεσμευτικών κειμένων.

Στην διάταξη αυτή γίνεται λόγος για την προστασία των «αναφερόντων προσώπων» (reporting persons). Στις αγγλοσαξονικές χώρες, όμως, γίνεται χρήση, συνήθως, για τις περιπτώσεις μαρτύρων αυτού του είδους, του χαρακτηριστικού όρου whistleblowers (αυτοί, που κάνουν χρήση σφυρίχτρας) . Θα μπορούσαμε να πούμε: «Οι άνθρωποι με τη σφυρίχτρα». Τέτοιοι ήσαν παλαιότερα εκεί σχεδόν όλοι οι κάθε βαθμίδας εν υπηρεσία αστυνομικοί, στον βασικό εφοδιασμό/ «εξοπλισμό» των οποίων περιλαμβανόταν πάντοτε και μία οξύφωνη μεταλλική σφυρίχτρα. Κάνοντας χρήση της εν λόγω σφυρίχτρας του ο κάτοχός της αστυνομικός ενημέρωνε με το σφύριγμά του τους συναδέλφους του για μια εν εξελίξει ευρισκόμενη εγκληματική παρανομία και καλούσε έτσι σε κινητοποίηση τους κατεστημένους μηχανισμούς αντίδρασης στο έγκλημα. (Παναγοπούλου-Κουτνατζή, 2016, σ. 3), (Ασκητής, 2019), (Τσιλίκης, 2018).

Οι θεσμοί του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος και του μάρτυρα του στέμματος, αν και παρουσιάζουν αρχικά αρκετά κοινά στοιχεία, διαφοροποιούνται σε ουσιώδη σημεία, που αφορούν την προγενέστερη εμπλοκή των μαρτύρων στα εγκλήματα, τα κίνητρα παροχής των πληροφοριών και τις έννομες συνέπειες.

Κοινά Στοιχεία:

Και οι δύο θεσμοί περιλαμβάνουν τη συνεργασία των μαρτύρων με τις αρμόδιες αρχές για την παροχή κρίσιμων πληροφοριών που θα οδηγήσουν στη διαλεύκανση των φερόμενων ως τελεσθέντων εγκλημάτων. Οι προϋποθέσεις εφαρμογής των διατάξεων στις οποίες θεμελιώνονται οι δύο θεσμοί παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες. Συγκεκριμένα, στα άρθρα 263Α ΠΚ, 187Γ ΠΚ και στο άρθρο 47 ΚΠΔ απαιτείται η ουσιώδης συμβολή των μαρτύρων στην αποκάλυψη των ένδικων πράξεων διαφθοράς για να εφαρμοστούν υπέρ αυτών οι ευνοϊκές ρυθμίσεις των εν λόγω άρθρων. Αμφότεροι οι θεσμοί εισάγουν το ζήτημα της κάμψης της αρχής της νομιμότητας υπέρ της αρχής της σκοπιμότητας.

Διαφορές:

1.Προγενέστερη Εμπλοκή στο Έγκλημα:

•Μάρτυρας Δημοσίου Συμφέροντος: Η βασική προϋπόθεση για το χαρακτηρισμό ενός προσώπου ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος είναι η μη εμπλοκή του καθ' οιονδήποτε τρόπο στα εγκλήματα που αναφέρονται περιοριστικά στο άρθρο 47 ΚΠΔ. Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα αυτά δεν εμπλέκονται στην τέλεση πράξεων διαφθοράς αλλά συμβάλλουν ουσιωδώς στην αποκάλυψη και δίωξή τους.

•Μάρτυρας του Στέμματος: Σε αντίθεση, ο μάρτυρας του στέμματος είναι υπαίτιος, δηλαδή υπάρχει προγενέστερη εμπλοκή του στο προς διαλεύκανση έγκλημα. Ο μάρτυρας του στέμματος είχε συμμετοχή (είτε ως φυσικός αυτουργός είτε με άλλο συμμετοχικό ρόλο, π.χ. συνεργός, ηθικός αυτουργός) στην τέλεση του συγκεκριμένου εγκλήματος.

2.Κίνητρα Παροχής Πληροφοριών:

•Μάρτυρας Δημοσίου Συμφέροντος: Για να χαρακτηριστεί κάποιος ως μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος, πρέπει να μην αποσκοπεί σε προσωπικό όφελος από την παροχή των πληροφοριών του στις αρχές. Δεν επιδιώκει να παραμείνει ατιμώρητος ή να του επιβληθεί ελαφρότερη ποινή, καθώς δεν κατηγορείται για την τέλεση του υπό διερεύνηση εγκλήματος. Η μόνη έννομη συνέπεια της παροχής πληροφοριών από μέρους του είναι η προστασία του από αντίποινα σε βάρος του ιδίου ή των οικείων του, βάσει του άρθρου 218 ΚΠΔ, καθώς και η δυνατότητα αποχής από τη σε βάρος του ποινική δίωξη για συγκεκριμένα εγκλήματα.

•Μάρτυρας του Στέμματος: Ο μάρτυρας του στέμματος παρέχει πληροφορίες στις αρχές με σκοπό την ευνοϊκότερη μεταχείρισή του. Μπορεί είτε να παραμείνει ατιμώρητος είτε να του επιβληθεί μειωμένη ποινή, παρά τη συμμετοχή του στο έγκλημα. Ο στόχος του είναι η προσωπική του απαλλαγή από το έγκλημα ή η επιβολή μικρότερης ποινής.

3.Νομικές Συνέπειες:

•Μάρτυρας Δημοσίου Συμφέροντος: Ο μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος δεν αποβλέπει σε ιδιοτελή οφέλη, καθώς δεν είναι κατηγορούμενος για το έγκλημα. Η προστασία του από αντίποινα σύμφωνα με το άρθρο 218 ΚΠΔ και η δυνατότητα αποχής από τη δίωξη για συγκεκριμένα εγκλήματα παρέχεται για την προστασία του από ενδεχόμενες πράξεις αντεκδίκησης. Η συνεργασία του έχει στόχο την καταπολέμηση της διαφθοράς που έχει υποπέσει στην αντίληψή του.

•Μάρτυρας του Στέμματος: Ο μάρτυρας του στέμματος αποσκοπεί σε προσωπικά οφέλη, όπως η απαλλαγή από την ποινή ή η επιβολή μειωμένης ποινής, λόγω της συμμετοχής του στο έγκλημα. Η συνεργασία του με τις αρχές αποβλέπει στη δική του ευνοϊκότερη μεταχείριση.

Συμπέρασμα:

Οι θεσμοί του μάρτυρα του στέμματος και του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος, αν και συγκλίνουν όσον αφορά την ουσιώδη συμβολή τους στη δίωξη και διαλεύκανση των εγκλημάτων, διαφέρουν ως προς την ιδιότητα των μαρτύρων και τα κίνητρα τους. Ο μάρτυρας του στέμματος έχει προηγούμενη εμπλοκή στο έγκλημα και παρέχει πληροφορίες για προσωπικό όφελος, ενώ ο μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος δεν εμπλέκεται στο έγκλημα και δεν αποβλέπει σε προσωπικό όφελος από τη συνεργασία του με τις αρχές. Η διαφορά αυτή

έχει ως αποτέλεσμα την εφαρμογή διαφορετικών διατάξεων και έννομων συνεπειών για τους δύο θεσμούς.

2.10. Η νομολογία του ΕΔΔΑ για την προστασία των μαρτύρων συμφέροντος

Ένα από τα κυριότερα ζητήματα που προκύπτουν από τη ρύθμιση του άρθρου 218 ΚΠΔ για την προστασία των μαρτύρων είναι το κατά πόσο αυτή είναι συμβατή με την ΕΣΔΑ και, ειδικότερα, με το άρθρο 6 παρ. 3 στοιχ. δ' της ΕΣΔΑ.

Η στάση του ΕΔΔΑ για το ζήτημα αυτό αποτυπώνεται ξεκάθαρα στην απόφαση της υπόθεσης Doorson κατά Ολλανδίας, όπου ο προσφεύγων κατηγορήθηκε για εμπορία ναρκωτικών και καταδικάστηκε βάσει των μαρτυρικών καταθέσεων τοξικομανών. Κατά τη διάρκεια της δίκης, ο συνήγορος υπεράσπισης του κατηγορουμένου μπορούσε να υποβάλλει ερωτήσεις στους μάρτυρες κατηγορίας κατά την προδικασία ενώπιον του ανακριτή, χωρίς όμως να γνωρίζει την ταυτότητά τους. Οι μάρτυρες κατηγορίας ζήτησαν την εφαρμογή δικονομικών μέτρων προστασίας, όπως τη μη γνωστοποίηση των ονομάτων τους, λόγω προηγούμενων απειλών. Παρότι δεν αποδείχθηκε ότι οι μάρτυρες είχαν δεχθεί απειλές από τον συγκεκριμένο κατηγορούμενο, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η απόφαση για διατήρηση της ανωνυμίας τους ήταν ορθή, λαμβάνοντας υπόψη τον γενικότερο κίνδυνο αντιποίνων. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι η καταδίκη του κατηγορουμένου δεν πρέπει να βασίζεται αποκλειστικά ή σε καθοριστικό βαθμό σε ανώνυμες καταθέσεις, όπως συνέβη στην εν λόγω υπόθεση. Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, δεν υπήρξε παραβίαση της δίκαιης δίκης, επειδή: α) ο φόβος αντιποίνων ήταν δικαιολογημένος, β) ο κατηγορούμενος δεν καταδικάστηκε αποκλειστικά βάσει των μαρτυρικών καταθέσεων, και γ) η υπεράσπιση είχε τη δυνατότητα να υποβάλλει ερωτήσεις στους μάρτυρες (European Court of Human rights, Doorson v. the Netherlands - 20524/92, 1996), (Κωνσταντινίδης, 2019), (Σοφός, 2018) (Διονυσοπούλου 2017).

Παρόμοια απόφαση έλαβε το ΕΔΔΑ στην υπόθεση Van Mechelen κατά Ολλανδίας, όπου κρίθηκε ότι η χρήση ηλεκτρονικών μέσων για την εξέταση των προστατευόμενων μαρτύρων χωρίς τη φυσική τους παρουσία στο δικαστήριο παραβιάζει τα δικαιώματα των άρθρων 6 παρ. 1 και 6 παρ. 3 στοιχ. δ' της ΕΣΔΑ. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η νομοθετική καθιέρωση του ανώνυμου μάρτυρα δεν αντίκειται στο άρθρο 6 παρ. 3 στοιχ. δ' της ΕΣΔΑ, υπό τον όρο ότι το μέτρο αυτό είναι απαραίτητο και ότι δεν υπάρχει πιο ήπιο μέσο για την προστασία του μάρτυρα (European Court of Human rights, 1997), (Κωνσταντινίδης, 2019).

Σε μεταγενέστερες αποφάσεις, όπως στις υποθέσεις Schatschaschwili κατά Γερμανίας και Al-Khawaja και Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου, το ΕΔΔΑ διαφοροποίησε τη νομολογία του, εξετάζοντας αν υπάρχουν επαρκείς αντισταθμιστικοί παράγοντες που επιτρέπουν τη θεώρηση μιας ανέλεγκτης μαρτυρικής κατάθεσης ως αξιόπιστης (Διονυσοπούλου 2017).

Στην υπόθεση Schatschaschwili, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η κατάθεση μαρτύρων που αποκτήθηκαν στην προδικασία ή στην κύρια διαδικασία δεν είναι ασυμβίβαστη με το άρθρο 6 παρ. 1 και 3 στοιχ. δ' της ΕΣΔΑ, εφόσον γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα της υπεράσπισης (European Court of Human rights, 2015).

Στην υπόθεση Al-Khawaja και Tahery, η έλλειψη αντισταθμιστικών παραγόντων, όπως η ενίσχυση της αξιοπιστίας της κατάθεσης, οδήγησε το Δικαστήριο να κρίνει ότι η ανέλεγκτη μαρτυρική κατάθεση δεν μπορούσε να εκληφθεί ως αξιόπιστη (European Court of Human rights, 2011).

Οι αρχές που το Δικαστήριο εξετάζει σε κάθε υπόθεση είναι: α) αν υπάρχει σοβαρός λόγος για τη μη εμφάνιση του μάρτυρα (φόβος αντιποίνων, εξαφάνιση, θάνατος κ.λπ.), β) αν η κατάθεση του απολειπόμενου μάρτυρα είναι η μόνη ή η αποφασιστική απόδειξη για την καταδίκη του κατηγορουμένου, και γ) αν υπάρχουν επαρκείς αντισταθμιστικοί παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των διαδικαστικών εγγυήσεων, που να αντισταθμίζουν τα προβλήματα που προκαλεί στην υπεράσπιση η αποδοχή ανεξέταστων και ανέλεγκτων αποδεικτικών στοιχείων και να διασφαλίζουν τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης.

Το έργο του δικαστή είναι ιδιαίτερα δύσκολο στις περιπτώσεις που τίθεται ζήτημα προστασίας μαρτύρων ή χαρακτηρισμού κάποιου ως μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος. Ωστόσο, ο δικαστής είναι αυτός που επωμίζεται την ευθύνη της απόδειξης στην ποινική δίκη (*Probatio fit non solum judici, sed etiam per judicem*) (Κωνσταντινίδης, 2019, p. 241).

3. ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΤΟΥ ΣΤΕΜΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΥΝΟΪΚΑ ΜΕΤΡΑ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ (263Α ΠΚ ΚΑΙ 187 Γ ΠΚ)

Το πρόβλημα της διαφθοράς διεθνώς-αποτελεί μείζον πρόβλημα της αντεγκληματικής πολιτικής, και η πολιτεία στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει το εν λόγω πρόβλημα που ενδημεί στους κόλπους της δημόσιας διοίκησης και προκειμένου να εναρμονισθεί στις διεθνείς και ευρωπαϊκές επιταγές προχώρησε, σε μια σειρά νομοθετικών πρωτοβουλιών ανάμεσα στις οποίες είναι και τα μέτρα επιείκειας και προστασίας του καταγγέλλοντος της δωροδοκίας

Προς την κατεύθυνση αυτή βρίσκεται το άρθρο 263 Α του Ποινικού Κώδικα που προβλέπει τα μέτρα επιείκειας όπως αυτό προστέθηκε με το νόμο 3849/ 2010 και αφορά τα άτομα που συμβάλλουν στην αποκάλυψη των πράξεων διαφθοράς. Στο εν λόγω άρθρο προβλέπεται η μείωση της ποινής στο μισό καθώς και η δυνατότητα αναστολής της ποινής για όσους από αυτούς συμμετείχαν στην τέλεση υπηρεσιακών εγκλημάτων που συμβάλλουν ουσιαστικά καταγγέλλοντας πράξεις τους στην αποκάλυψη πράξεων υπαλλήλων ή δικαστικών λειτουργών αλλά και για τους υπαλλήλους που διαπράττουν υπηρεσιακά εγκλήματα οι οποίοι με την καταγγελία τους συντελούν στην αποκάλυψη υπηρεσιακών εγκλημάτων που τελούνται από άτομα με υπηρεσιακή θέση σημαντικά υπερέχουσα εκείνης που κατέχει ο καταγγέλλων.

Σημειωτέον ότι τα μέτρα επιείκειας δεν ταυτίζονται με τα μέτρα προστασίας που έχει λάβει ο νομοθέτης και που αφορούν τους μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος δηλαδή τα άτομα εκείνα που συμβάλλουν στην αποκάλυψη των εγκλημάτων της διαφθοράς χωρίς οι ίδιοι να είναι εμπλεκόμενοι στην τέλεση των πράξεων διαφθοράς αλλά τα άτομα που είναι υπαίτια για τις πράξεις αυτές και συνεργάζονται με τις αρχές (reporting persons). Τα μέτρα επιείκειας για να εξασφαλιστεί η συνεργασία των υπαιτίων εγκλημάτων διαφθοράς με τις αρχές προβλέπονται ρητά στο άρθρο 37 της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά της Διαφθοράς του 2003 που ισχύει στην Ελλάδα από το 2008 με το ν.3666/2008. Το εν λόγω άρθρο καλεί τα κράτη μέλη να εξασφαλίσουν κίνητρα στους δράστες προκειμένου να παράσχουν πληροφορίες που οδηγούν στη εξιχνίαση καθώς και στην ανάκτηση των προϊόντων του εν λόγω εγκλήματος.

Τα κίνητρα αυτά συνίστανται τόσο στη δυνατότητα μείωσης ή αναστολής της ποινής (άρθρο 37 παρ.2) όσο και στην παροχή ασυλίας από μια ενδεχόμενη ποινική δίωξη (37 παρ.3) (Ανδρουλάκης Ι. , 2016).

Ο Έλληνας νομοθέτης δύο αιώνες μετά την αποτύπωση της σκέψεως του Beccaria⁴ πρόσφερε

⁴ «Τινά δικαστήρια συγχωρούν το πταίσμα εις εκείνον, όστις φανέρωση τούς συναιτίους του. Η συγχώρησις αυτή δύναται νά ήναι καί βλαβερά καί ωφέλιμος. Είναι βλαβερά, διότι το "Έθνος δικαιώνει τοιοιτοτρόπως την προδοσίαν, την οποίαν μισούν καί αυτοί οί 'κακούργοι' είναι βλαβερά, διότι όλιγώτερον βλέπουν το "Έθνος τά αδικήματα τής ανδρίας παρά τά αδικήματα τής ανανδρίας, καθόσον ή μεν ανδρία είναι σπάνιος . . . , ή δέ δειλία είναι κοινότερα, διαδίδεται ευκόλως . . . αυξάνουσα καθημέραν. Μέ ταύτην την συγχώρησιν το δικαστήριον δείχνει ακόμη την αμηχανίαν του, και ό νόμος φανερώνει την ιδίαν αδυναμίαν, έπειδή ζητεί βοήθειαν άπ' αυτόν τον παραβάτην τού νόμου. Γίνεται εξεναντίας ωφέλιμος, διότι εμποδίζει τά δεινά αδικήματα, τα όποια φοβίζουν περισσά τον λαόν, ενόσω αγνοεί τούς αιτίους Ωφελιμώτερος ήθελ' εισθαι, κατά την γνώμην μου, γενικός τις νόμος, υποσχόμενος συγχώρησιν εις εκείνον από τούς συναιτίους, όστις φανέρωση το αδίκημα, παρά μερικών

ως ανταμοιβή στους παραβάτες του Ν.Δ 743/70 περί ναρκωτικών την συνεισφορά τους στην αποκάλυψη του εν λόγω εγκλήματος. Ο μάρτυρας του στέμματος (king's evidence, state's witness είναι θεσμός που προέρχεται από τη βρετανική μοναρχική και την αμερικανική ρεπουμπλικανική παράδοση αντίστοιχα και αναφέρεται στο δράστη ο οποίος προκειμένου να επιτύχει την ατιμωρησία του ως αντάλλαγμα καταδίδει τους συνενόχους του στις αρχές (Radzinowicz, 1956).

Αναφέρεται στον δράστη ο οποίος προκειμένου να εξασφαλίσει την ατιμωρησία του καταδίδει στις κατηγορούσες αρχές τους συνενόχους του, οι οποίες από την μεριά τους του υπόσχονται ασυλία (immunity) για όσα θα καταθέσει.

Προκειμένου να ελαφρυνθεί η θέση αυτών που εμπλέκονται σε πράξεις διαφθοράς θεσπίστηκαν για τις περιπτώσεις αυτών που συνεργάζονται με τις αρχές, μια σειρά από ευνοϊκά μέτρα. Συγκεκριμένα ως εμπλεκόμενοι σε πράξεις διαφθοράς θεωρούνται τα πρόσωπα που σχετίζονται με πράξεις δωροδοκίας ή δωροληψίας τα οποία προκειμένου να συμβάλλουν στη διαλεύκανση του εγκλήματος συνεργάζονται με τις αρχές.

Το άρθρο 187Γ του Ποινικού Κώδικα και το άρθρο 263Α του Ποινικού Κώδικα και το άρθρο 132, παράγραφος 5, του Ν. 2725/1999 προβλέπουν ειδικές περιστάσεις ποινής με αναστολή, που συνιστούν τα λεγόμενα ευνοϊκά μέτρα. Οι διατάξεις αυτές αποσκοπούν στην καταγγελία σοβαρών εγκλημάτων. Η πρώτη περίπτωση αφορά εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο πλαίσιο εγκληματικής τρομοκρατικής οργάνωσης και η δεύτερη για αδικήματα διαφθοράς (δωροδοκία, δωροδοκία αξιωματούχων ή δικαστικών λειτουργών, κατάχρηση εξουσίας, απιστία). Οι ρυθμίσεις αυτές παραγκωνίζουν της αρχής της νομιμότητας υποκρύπτοντας μία προφανή συνδιαλλαγή της πολιτείας με τον δράστη της αξιόποινης πράξης (Hettinger, 2011). Αναδεικνύουν την χρησιμοθηρία και τη σκοπιμότητα με αποτέλεσμα να επηρεάζουν τις δικαιοκρατικές εγγυήσεις που κυριαρχούν στην ποινική δίκη. Συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρο 187Γ παρ. 2 ΠΚ προβλέπεται ότι για τον υπαίτιο πράξεων των άρθρ. 187 και 187Α ΠΚ μπορεί να διαταχθεί η αναστολή της ποινής που του επιβάλλεται όταν συμβάλλει ουσιωδώς στην εξάρθρωση της οργάνωσης, εκτιμώντας ιδίως την έκταση της συμμετοχής του υπαιτίου στην οργάνωση και τον βαθμό της συμβολής του στην εξάρθρωσή της.

Επίσης αντίστοιχες ρυθμίσεις υπάρχουν και σε ειδικούς ποινικούς νόμους, κατά τον ίδιο τρόπο που αυτό συμβαίνει και με την ειδική ανακριτική πράξη της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών (Διονυσοπούλου 2022, σελ. 91 επ.). Έτσι λ.χ. στο Ν. 2725/ 1999 για τον Ερασιτεχνικό και Επαγγελματικό Αθλητισμό στο άρθρο 132 προβλέπεται ότι «αν κάποιος από τους υπαίτιους των πράξεων Δωροδοκίας -Δωροληψίας για την αλλοίωση του αποτελέσματος αγώνα (όπως οι πράξεις αυτές τιμωρούνται στις παραγράφους 1 έως 4 του ίδιου άρθρου) καταστήσει δυνατή με αναγγελία στην αρχή την πρόληψη της διάπραξης ενός από τα σχεδιαζόμενα εγκλήματα ή με τον ίδιο τρόπο συμβάλλει ουσιωδώς στην τιμωρία τους

συνχωρήσεως διαλάλημα εις μερικὴν τινα περίστασιν. Διότι τοιοῦτος νόμος ἤθελ' ἐμποδίζειν τὰς ἐνώσεις καὶ συνωμοσίας των κακούργων, φοβίζων καθένα ἀπὸ τοὺς συναιτίους . . . Ἀλλὰ τί ματαίως ἀγωνίζομαι νὰ παύσω τῆς συνειδήσεως τὴν ταραχὴν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι, συγχωρὼν τὴν προδοσίαν καὶ τὸ ψεῦδος εἰς τοὺς ἱεροὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὸ σημεῖον τῆς κοινῆς πίστεως, καὶ τὸ θεμέλιον τῆς ἠθικῆς των ἀνθρώπων . . .» (Beccaria, 1989, σσ. 58-61).

απαλλάσσεται από την ποινή για τις πράξεις αυτές. Αν το πρόσωπο αυτό έχει ήδη τελέσει κάποιο από τα διωκόμενα εγκλήματα των παραγράφων 1 έως 4 το δικαστήριο επιβάλλει σε αυτόν ποινή ελαττωμένη κατά το άρθρο 83 του ποινικού κώδικα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις το δικαστήριο εκτιμώντας όλες τις περιστάσεις και ιδίως την έκταση της συμμετοχής του υπαιτίου στην εγκληματική πράξη και το βαθμό της συμβολής του στην αποκάλυψη ή τιμωρία της μπορεί να διατάξει την αναστολή της εκτέλεσης της ποινής για 3 έως 10 έτη εφαρμόζοντας κατά τα λοιπά των άρθρων 99 έως 104 του ποινικού κώδικα.

Ειδική περίπτωση πληροφοριοδότη ορίζεται στο άρθρο 27 του νόμου 4139 /2013 που αναφέρεται στους «εξαφανιζόμενους μάρτυρες» δηλαδή σε εκείνος που ενώ έχουν την ιδιότητα είτε του υπόπτου είτε του κατηγορουμένου το αδίκημα της διακίνησης των ναρκωτικών παρ' όλα αυτά αποφασίζουν να συνδράμουν στην εξάρθρωση δικτύων διακίνησης ναρκωτικών ή στη σύλληψη διακινητών..

Στην περίπτωση των μαρτύρων αυτών το περιεχόμενο της μεταμέλειας αποτελεί ένα θεσμό φορτισμένο με αντεγκληματική σκοπιμότητα

Από την παρ. 1 του εν λόγω άρθρου διακρίνονται δύο βασικές κατηγορίες προστατευόμενων προσώπων:

Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τους ουσιώδεις μάρτυρες που έλαβαν γνώση συμπτωματικά για το εκδικαζόμενο έγκλημα ή υπήρξαν θύματά του, ενώ στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται τα πρόσωπα που απέκτησαν γνώση για τις δραστηριότητες της εγκληματικής οργάνωσης εκ των έσω, δηλαδή προέρχονται από την ίδια την εγκληματική οργάνωση. Οι τελευταίοι διακρίνονται περαιτέρω σε δύο υποκατηγορίες, ήτοι:

α) Στους μάρτυρες που συνεργάζονταν μέχρι πρότινος με τους κατηγορούμενους, αλλά αποσκίρτησαν οικειοθελώς ή μη από την οργάνωση και προσφέρονται να συνεισφέρουν τις απαραίτητες πληροφορίες για την εξιχνίαση του εγκλήματος, και

β) Στα πρόσωπα εκείνα που ναι μεν προέρχονται άμεσα από την εγκληματική ομάδα, πλην όμως εισχώρησαν σ' αυτή κατά τρόπο τεχνητό· πρόκειται, δηλαδή, για τα «έμπιστα πρόσωπα», όπως αποκαλούνται, και τους «κεκαλυμμένα δρώντες αστυνομικούς». (Ζαχαριάδης, 2007)

3.1. Ευνοϊκές ρυθμίσεις (187Γ ΠΚ)

Το εν λόγω άρθρο προβλέπει ρυθμίσεις που αφορούν την ευνοϊκή μεταχείριση προσώπων συνεργαζόμενων με τις αρχές προκειμένου να διευκολυνθεί η αποκάλυψη, δίωξη και τιμωρία της εγκληματικής οργάνωσης καθώς και του τρόπου δράσης του στα πλαίσια του οργανωμένου εγκλήματος.

Με τον τρόπο αυτό καθιερώνεται παρέκκλιση από την αρχή της νομιμότητας της ποινικής δίωξης ως κίνητρο προκειμένου να επιτευχθεί η συμβολή προσώπων που σε αντίθετη περίπτωση θα υφίσταντο ποινικές κυρώσεις προκειμένου να συμβάλλουν στην αποκάλυψη και τιμωρία της εγκληματικής οργάνωσης.

Συγκεκριμένα η παράγραφος του άρθρου αυτού αναφέρεται σε μέλη της οργάνωσης πώς συμβάλλουν αποφασιστικά στην εξάρθρωση της ή στην πρόληψη μελλοντικών εγκλημάτων ενώ η παράγραφος 2 αναφέρεται στην περίπτωση επιβολής μειωμένης ποινής όταν ο συνεργαζόμενος έχει εμπλακεί στην τέλεση κάποιου από τα εγκλήματα στο πλαίσιο της εγκληματικής οργάνωσης.

Παράλληλα στις παραγράφους 3 και 4 για τα ευάλωτα θύματα της εγκληματικής οργάνωσης καταγγέλλουν τις επιχειρούμενες εις βάρος τους πράξεις προβλέπονται ευνοϊκά μέτρα καθώς πρόκειται για άτομα που απειλούνται με διώξεις καθώς έχουν ήδη διαπράξει παραβάσεις του νόμου περί αλλοδαπών ή εκδιδομένων με αμοιβή προσώπων ή διαμένουν παράνομα στη χώρα και συνεπώς προβλέπεται εις βάρος τους απέλαση.

Οι αναφορές των παραγράφων 3 και 4 έχουν θεωρηθεί από πολλούς ως εκμετάλλευση εξαθλιωμένων θυμάτων που καθίστανται από το νομοθέτη «κυνηγοί κεφαλών» (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2007, σσ. 69-70).

Στο επιχείρημα αυτό αντιτάσσεται η άποψη ότι η συγκεκριμένη ρύθμιση συνιστά ουσιαστικά την άρση ενός σημαντικού εμποδίου για τα θύματα τα οποία όντας ήδη σε επισφαλή θέση επιθυμούν να καταγγείλουν τα εγκλήματα που τελούνται εις βάρος τους αίροντας το ανυπέρβλητο δίλημμα για κάθε πιθανό θύμα να υποστεί τις εις βάρος του εγκληματικές πράξεις χωρίς να αναζητήσει προστασία ή να στραφεί στις αρμόδιες αρχές να υποστεί και το ίδιο διώξεις .

Συνεπώς τα θύματα της εμπορίας ανθρώπων η διακίνηση μεταναστών έχουν τη δυνατότητα χωρίς τον φόβο της ποινικής διώξης εις βάρος τους να προβαίνουν σε καταγγελίες των κυκλωμάτων που τα εκμεταλλεύονται.

Σημειωτέον στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 187Γ γίνεται αναφορά και σε υπαίτιος της πράξης της παραγράφου 3 του άρθρου 187 ποινικού κώδικα δηλαδή είσαι μέλος συμμορίας. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νέου ποινικού κώδικα στόχος του νομοθέτη ήταν τα ευνοϊκά μέτρα των παραγράφων 1 και 2 να έχουν ισχύ και για τα μέλη της συμμορίας. Αντίθετα στις περιπτώσεις των παραγράφων 3 και 4 Που αφορούν θύματα τα ευνοϊκά μέτρα ισχύουν μόνο όταν οι καταγγελίες αφορούν εγκληματική οργάνωση.

Η θέσπιση του άρθρου η θέσπιση του άρθρου 187 Γ του ποινικού κώδικα αποβλέπει στην αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 2928/ 2001 με τον οποίο εισήχθησαν πρώτη φορά σχετικά μέτρα (Λίμα, 2022).

Επίσης και με την αιτιολογική έκθεση του νέου ποινικού κώδικα η δυνατότητα του δικαστηρίου να διατάσσει αναστολή εκτέλεσης ποινής διευρύνεται με αποτελέσματα σχετικά ευνοϊκά μέτρα να είναι επαρκώς δελεαστικά. Και από το άρθρο 26 της σύμβασης του Παλέρμο προκύπτει υποχρέωση των κρατών μελών να παρέχουν ευνοϊκά μέτρα.

Το εν λόγω άρθρο μάλιστα παρέχει στα κράτη μέλη και τη δυνατότητα επιβολής μειωμένης ποινής ή αποχής από τη δίκη.

Με τον τρόπο αυτό ο νομοθέτης στρατολογεί ως πληροφοριοδότες τα άτομα εκείνα που μπορούν να συμβάλουν στην καταστολή μιας εγκληματικής οργάνωσης.

Πρόκειται για προέκταση της λογικής των ειδικών ανακριτικών πράξεων που προβλέπονται για το οργανωμένο έγκλημα με σκοπό τη διείσδυση στα μέλη της οργάνωσης ώστε να την εξουδετερώσει (Λίμα, 2022).

Οι παραπάνω ρυθμίσεις σύμφωνα με τη θεωρία τυγχάνουν ηθικά απαράδεκτες καθ' όσον το σύστημα απονομής δικαιοσύνης παρουσιάζεται ότι εκμεταλλεύεται την αδυναμία των δυστυχισμένων ανθρώπων, οι οποίοι προκειμένου να μη διωχθούν ή να παραμείνουν στη χώρα αντιμετωπίζουν το δίλημμα είτε να σιωπήσουν και να τιμωρηθούν ή να απελαθούν είτε να απευθυνθούν στις αρχές προκειμένου να μην διωχθούν και να παραμείνουν στη χώρα (Μανωλεδάκης, Ασφάλεια και Ελευθερία, 2002, σ. 145).

Βέβαια η δυνατότητα που παρέχεται από το νόμο καμιά φορά οδηγεί και σε ψευδείς ακόμη καταγγελίες προκειμένου οι άνθρωποι αυτοί να παραμείνουν στη χώρα χωρίς προβλήματα.

Πολλές μάλιστα περιπτώσεις κυρίως στα εγκλήματα της μαistroπείας σωματεμπορίας και λοιπά έχει αποδειχθεί ότι υποβάλλονται ψευδείς καταγγελίες σε βάρος αθώων ανθρώπων προκειμένου να εξασφαλίσουν το ακαταδίωκτο ή την αναστολή της απέλασης γεγονός που καθιστά επιφυλακτικούς τους εισαγγελείς πλημμελειοδικών για την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου (Ζαχαριάδης, 2007).

Η αναγγελία αναφέρεται στο εν λόγω άρθρο δεν είναι απαραίτητο να γίνεται αυτοπροσώπως αλλά μπορεί να γίνει με οποιοδήποτε τρόπο δηλαδή είτε προφορικός, εγγράφως τηλεφωνικός κ.λπ. Μάλιστα και η ειδοποίηση της αρχής που γίνεται είτε δια αντιπροσώπου είτε δια αγγελιοφόρου. Εκεί στην οποία γίνεται η σχετική αναγγελία νοείται οποιαδήποτε αρχή όχι μόνο οι αστυνομικοί αλλά και οποιαδήποτε άλλη έστω και αν είναι αναρμόδια. Ως αρχή στην οποία γίνεται η αγγελία δεν νοείται μόνο η αστυνομική αλλά και οποιαδήποτε άλλη η οποία ενδεχομένως να είναι και αναρμόδια.

Μάλιστα η περιέλευση της αναγγελίας σε γνώση του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών πριν ασκηθεί η ποινική δίωξη τον υποχρεώνει να απέχει από αυτήν και να υποβάλλει τη δικογραφία στον εισαγγελέα Εφετών σύμφωνα με αυτά που ορίζονται στο άρθρο 43 παράγραφος 3 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ενώ στην περίπτωση που η αναγγελία προς την αρχή συντελείται μετά τη διάπραξη κάποιου εγκλήματος που σχετίζεται με την οργάνωση συμμορία εγκλημάτων ο δράστης απαλλάσσεται για την ίδρυση ή συμμετοχή του στην εγκληματική οργάνωση συμμορία αλλά τιμωρείται με μειωμένη ποινή κατά το άρθρο 83 του ποινικού κώδικα για το έγκλημα που διέπραξε.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει για την παρεχόμενη στο δικαστήριο δυνατότητα αναστολής της ποινής που αναφέρεται στην παράγραφο 2 η οποία κατά την ορθότερη άποψη μπορεί να χορηγηθεί ανεξάρτητα από το ύψος της ποινής που καταδικάστηκε ο δράστης (Κωστάρας, 2020).

3.2. Άρθρο 263 Α του Ποινικού Κώδικα (Μέτρα επιείκειας)

Το άρθρο αυτό αναφέρεται στα μέτρα προστασίας και επιείκειας για εκείνους που συμβάλλουν στην αποκάλυψη διαφθοράς. Η παρούσα διάταξη επιβλήθηκε λόγω της αυξανόμενης διαφθοράς που παρατηρείται μεταξύ των υπαλλήλων, ιδίως στον δημόσιο τομέα, καθώς και μεταξύ υψηλόβαθμων υπαλλήλων, δικαστικών λειτουργών και πολιτικών προσώπων. Ο σκοπός αυτής της διάταξης είναι να δημιουργήσει προϋποθέσεις για την αποκάλυψη πράξεων διαφθοράς, θεσπίζοντας συγκεκριμένα μέτρα προστασίας και επιείκειας για εκείνους που συντελούν σε αυτήν την αποκάλυψη.

Τα μέτρα επιείκειας περιλαμβάνουν τα εξής:

Οι πράξεις που περιγράφονται στα άρθρα 236 παράγραφος 1, 2 και 3, 237 παράγραφος 2 και 3 και 237B παράγραφος 1 του Ποινικού Κώδικα μπορούν να παραμείνουν ατιμώρητες εάν ο δράστης, κατά τη δική του επιλογή και πριν αντιμετωπιστεί ως ύποπτος ή κατηγορούμενος για την πράξη του, αναφέρει την πράξη στον εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή σε άλλο αρμόδιο αξιωματούχο, υποβάλλοντας είτε γραπτή είτε προφορική καταγγελία, με αποτέλεσμα να συνταχθεί σχετική έκθεση. Ειδικότερα στο εν λόγω αυτό ορίζεται ότι σε περίπτωση που υπάλληλος ενώ έχει διαπράξει ενεργητική δωροδοκία, δωροδοκία δικαστή ή συμμετέχει σε παθητική δωροδοκία σε εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία καθώς και στο αδίκημα της απιστίας παρ' όλα αυτά συμβάλλει ουσιωδώς στην αποκάλυψη της συμμετοχής στις εν λόγω αυτές πράξεις υπαλλήλου ή δικαστικού λειτουργού με αναγγελία στην αρχή τιμωρείται με μειωμένη ποινή.

Αν ο υπαίτιος των πράξεων που περιγράφονται στα άρθρα 236 παράγραφος 1, 2 και 3 και 237 παράγραφος 2 και 3, ή ο συνεργός στις πράξεις των άρθρων 235 παράγραφος 1, 2 και 3, 237 παράγραφος 1 και 239 έως 260, καθώς και του άρθρου 390, επιτελεί σημαντικό ρόλο στην αποκάλυψη της συμμετοχής υπαλλήλου σε αυτές τις πράξεις με αναφορά στην αρχή, τότε επιβάλλεται μειωμένη ποινή σύμφωνα με το άρθρο 44 παράγραφος 2 εδάφιο πρώτο. Το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να αποφασίσει για την αναστολή εκτέλεσης της ποινής αυτής, ανεξαρτήτως των προϋποθέσεων των άρθρων 99 και 100. Το συμβούλιο Πλημμελειοδικών, μετά από πρόταση του αρμόδιου εισαγγελέα, μπορεί να διατάξει την αναστολή της ποινικής δίωξης για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, προκειμένου να επαληθευτούν τα στοιχεία που παρέχονται.

Το δικαστήριο μπορεί επίσης να διατάξει την αναστολή της δίωξης, εφόσον τα στοιχεία υποβάλλονται πριν από την εκδίκαση σε δεύτερο βαθμό. Με την ίδια απόφαση ή απόφαση, μπορεί επίσης να ανακληθούν ή να αντικατασταθούν τα μέτρα που έχουν επιβληθεί για την αναγκαστική παρακολούθηση. Αν μετά την αναστολή της ποινικής δίωξης διαπιστωθεί ότι τα παραδεκτά στοιχεία που παρουσιάστηκαν δεν ήταν επαρκή για την άσκηση ποινικής δίωξης κατά του υπαλλήλου, το αντίστοιχο ψήφισμα ή απόφαση ανακαλείται και η ανασταλείσα ποινική δίωξη συνεχίζεται κατά του υπαίτιου.

Η παρούσα παράγραφος εφαρμόζεται επίσης στην περίπτωση που ο υπάλληλος, υπαίτιος για τη διάπραξη των πράξεων των άρθρων 235 έως 260 και του άρθρου 390, ή συμμετέχον σε αυτές, συνεισφέρει ουσιαστικά, αναφέροντας στην αρχή τη συμμετοχή άλλων υπαλλήλων σε αυτές τις πράξεις, εφόσον το άτομο που καταγγέλλεται κατέχει θέση ανώτερη από αυτό και έχει μεταβιβάσει στο Δημόσιο όλα τα περιουσιακά στοιχεία που έχει αποκτήσει, αμέσως ή έμμεσα, από τη διάπραξη ή τη συμμετοχή στη διάπραξη των παραπάνω εγκλημάτων. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, εάν η μεταβίβαση δεν έχει ολοκληρωθεί έως την επιβολή της ποινής, το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει για την αναβολή της απόφασης σχετικά με την ποινή, διακόπτοντας τη διαδικασία για κάποιο χρονικό διάστημα και χωρίς να υπόκειται στο χρονικό όριο του άρθρου 352 παράγραφος 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Σε αυτήν την περίπτωση, το δικαστήριο θα ορίσει επίσης τις συγκεκριμένες μεταβιβάσεις ή άλλες ενέργειες που πρέπει να πραγματοποιήσει ο κατηγορούμενος για να επωφεληθεί από αυτήν την δυνατότητα που του παρέχει ο νόμος (Φράγκος,).

Ως υπάλληλος θεωρείται ο ημεδαπός καθώς ο αλλοδαπός βάσει του 263 α παράγραφος 2 του ποινικού κώδικα μόνο στην εφαρμογή των άρθρων 235 παράγραφος 1 και 2 και 236 θεωρείται υπάλληλος.

Η διάκριση αυτή που αφορά τα προνόμια των ημεδαπών σε σχέση με τους αλλοδαπούς υπαλλήλους αντίκειται στη δικαιολογητική βάση της εν λόγω διάταξης που είναι η ενθάρρυνση αποκαλύψεως των πράξεων διαφθοράς (Μυλωνόπουλος, 2016).

Ο εν λόγω υπάλληλος τυγχάνει μειωμένης ποινής στην περίπτωση που το πρόσωπο που καταγγέλλεται κατέχει θέση σημαντικά ανώτερη από τη δική του και ο ίδιος μεταβιβάζει στο δημόσιο το σύνολο των περιουσιακών του στοιχείων, τα οποία είναι προερχόμενα από την τέλεση ή τη συμμετοχή του στα ως άνω περιγραφόμενα αδικήματα.

Στην περίπτωση που ο δράστης εγκλημάτων που σχετίζονται με την υπηρεσία, του εγκλήματος της απιστίας ή του ξεπλύματος χρήματος προσφέρει αποδεικτικά στοιχεία εις βάρος ατόμων που διατελούν ή διατέλεσαν μέλη της κυβερνήσεως και τα οποία συμμετείχαν στις πράξεις αυτές το δικαστικό συμβούλιο με βούλευμα ύστερα από πρόταση του εισαγγελέα διατάσσει την αναστολή της ποινικής δίωξης σε βάρος του πρώτου και την αμελλητί παραπομπή στη βουλή της δικογραφίας. Στην περίπτωση που οι πληροφορίες αυτές προσφέρονται μέχρι την έκδοση απόφασης σε δεύτερο βαθμό την αναστολή δύναται να διατάξει και το δικαστήριο.

Στην περίπτωση που σε βάρος υπουργού ή υφυπουργού αποφασιστεί από τη Βουλή η άσκηση ποινικής δίωξης όπως ορίζει το άρθρο 86 του συντάγματος σε περίπτωση καταδίκης από το ειδικό δικαστήριο, το άτομο που προσκόμισε τα αποδεικτικά στοιχεία τιμωρείται με μειωμένη ποινή στο μέτρο του άρθρου 44 παρ.2 εδάφιο πρώτο. Στην περίπτωση που λόγω παραγραφής (λόγος εξάλειψης του αξιόποινου) δεν είναι δυνατόν να κινηθεί ειδική διαδικασία επιβάλλεται στον κατηγορούμενο μειωμένη ποινή. (Παναγοπούλου, 2023).

3.3. Τα ευνοϊκά μέτρα του άρθρου 27 του Ν. 4139/2013.

Τα τελευταία χρόνια, στην προσπάθεια καταπολέμησης σοβαρών μορφών εγκληματικότητας, παραχωρείται ένα είδος άμεσης ή έμμεσης ασυλίας ή ευνοϊκής ποινικής μεταχείρισης σε εκείνους τους δράστες που συνδράμουν αποφασιστικά τις διωκτικές αρχές στην αποκάλυψη του εγκληματικού παρασκήνιου ή στον εντοπισμό συγκατηγορουμένων προσώπων (Μανωλεδάκης, 2002) , (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2007), (Λίβος, 2007).

Η περίπτωση του δράστη ενός εγκλήματος που συνεργάζεται με τις διωκτικές αρχές για να τύχει ευνοϊκής μεταχείρισης αποτελεί κατασταλακτικό εργαλείο αγγλοσαξονικής προέλευσης. Αυτό αναφέρεται στον «μάρτυρα του στέμματος» (king's evidence, witness of the crown), ο οποίος καταδίδει τους συνενόχους του με αντάλλαγμα τη δική του ασυλία ή μειωμένη ποινή (Αναγνωστόπουλος, 1986), (Τοπαλνάκος, 2022).

Πρόδρομος αυτών των ρυθμίσεων ήταν το άρθρο 8 του ΝΔ 743/1970 "Περί ναρκωτικών", το οποίο προέβλεπε ότι η εθελοντική συνδρομή στην ανακάλυψη και εξάρθρωση συμμορίας που επιδίδεται σε διακίνηση ναρκωτικών συνεπαγόταν, ανάλογα με τον χρόνο παροχής της, την υποχρεωτική αναστολή εκτέλεσης της ποινής από το δικαστήριο ή την απόλυση υπό όρο από το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο (Παύλου, 2006).

Η προαναφερθείσα πρωταρχική ρύθμιση του άρθρου 8 του ΝΔ 743/1970 αποδείχθηκε ανθεκτική, καθώς συνέχισε να προσελκύει το ενδιαφέρον του νομοθέτη και τα επόμενα χρόνια. Έτσι, με ορισμένες παραλλαγές, μορφοποιήθηκε ως άρθρο 24 του Ν 1729/1987, η σημερινή έκφραση του οποίου αποτελεί το άρθρο 27 του Κώδικα Νομοθεσίας Ναρκωτικών (Ν 3459/2006).

Η λογική αυτής της ρύθμισης αποτυπώνεται στην ακόλουθη επίσημη έκφραση της υποτιθέμενης "μεταμέλειας": Ο δράστης (ανεξαρτήτως αν είναι εξαρτημένος ή όχι) των εγκλημάτων του άρθρου 20, εάν συμβάλει, ως αποτελεσματικός πληροφοριοδότης των διωκτικών αρχών, στην ανακάλυψη ή την εξάρθρωση συμμορίας διακίνησης ναρκωτικών ή στη σύλληψη μεγαλεμπόρου ναρκωτικών και η επικινδυνότητα του ιδίου, καθώς και η βαρύτητα της πράξης του, είναι "καταδήλως μικρότερες" από την επικινδυνότητα και τη βαρύτητα της πράξης των προσώπων, στη σύλληψη των οποίων συνέβαλε, τότε απολαμβάνει μια σειρά από "ευεργετήματα" (Παπαδαμάκης, 2009).

Η κατηγορούσα αρχή υπόσχεται ασυλία στον επίδοξο συνεργάτη της για όσα πρόκειται να καταθέσει, προκειμένου να κάμψει την όποια διστακτικότητά του. Ο πρώην εχθρός της εννόμου τάξεως γίνεται σύμμαχός της και αφηγείται τη δική του εκδοχή της αλήθειας, αποκαλύπτοντας γεγονότα που, αν και μπορεί να γεννούν ποινική ευθύνη για τον ίδιο, είναι αποδεικτικά και επαρκή για την καταδίκη των συνενόχων του. Αναμφισβήτητα, η αναμενόμενη συμπεριφορά του κατηγορουμένου δεν συνδέεται με τη μεταμέλεια, ως λόγο επιεικούς επιμέτρησης της ποινής, ούτε με την έμπρακτη μετάνοια, ως πράξη αποκατάστασης της προσβολής και λόγο εξάλειψης του αξιοποιούν. Το άρθρο 27 του ΚΝΝ, καθώς και όλες οι προγενέστερες αντίστοιχες ρυθμίσεις, συνιστούν αγγλοαμερικανικής προελεύσεως επινόηση

και ενσαρκώνουν τον αποκαλούμενο «μάρτυρα του στέμματος» (King's evidence), δηλαδή τον δράστη που καταδίδει τους συνενόχους του με αντάλλαγμα την ατιμωρησία του. Η κατηγορούσα αρχή υπόσχεται στον κατηγορούμενο που είναι πρόθυμος να συνεργαστεί, ασυλία για όσα θα καταθέσει. Ο θεσμός αυτός είναι σύμφωνος με τη διαπραγματευτική φύση της αγγλοσαξονικής δίκης, η οποία επιτρέπει τη συναλλαγή μεταξύ των αντιπάλων μερών, πλην όμως συνιστά κατάφωρη παραβίαση της αρχής της νομιμότητας που διατρέχει το δικονομικό μας σύστημα, ευνοεί την ωφελιμιστική αλληλοκατηγορία συγκατηγορουμένων και ενδεχομένως δεν αποσκοπεί σε αρχάριους εγκληματίες, καθώς δεν απαιτεί την απουσία προηγούμενης καταδίκης για την αναστολή εκτέλεσης της ποινής, ούτε απαιτεί προσδοκία έντιμου βίου για την απόλυση από τις φυλακές (Παπαδαμάκης, 2009).

Η συνδιαλλαγή μεταξύ Πολιτείας και εγκληματία λειτουργεί ως μια ανταλλακτική σχέση, όπου κάθε πλευρά επιχαιρεί για τα αποτελέσματα της συνεργασίας. Η κοινωνική συναίνεση που επιτυγχάνεται ανακουφίζει και αποκαθαίρει τις όποιες θεσμικές αντιρρήσεις.

Η πρώτη απόπειρα ενσωμάτωσης στο ελληνικό ποινικό σύστημα ρυθμίσεων για ευνοϊκή μεταχείριση ατόμων που έχουν διαπράξει εγκληματικές πράξεις αλλά συνεργάζονται με τις αρχές έγινε κατά τη δικτατορία με το ν.δ. 743/1970.

Με την πάροδο του χρόνου, προέκυψε η ανάγκη ριζικής αναμόρφωσης της ελληνικής ποινικής νομοθεσίας για να αντιμετωπιστούν τα ολοένα και πιο πολύπλοκα προβλήματα της διακίνησης ναρκωτικών. Ο ν. 1729/1987 περιέλαβε ρύθμιση υπό τον τίτλο «Μεταμέλεια» (άρθρο 24), σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του οποίου: «*Το άρθρο 24 αντιστοιχεί στο άρθρο 8 του ΝΔ 743/1970. Αυτό θα μπορούσε να δημιουργήσει την εντύπωση ότι η Πολιτεία ευνοεί τους καταδότες, γεγονός που θα μπορούσε να προκαλέσει καταχρήσεις. Σχετικές καταγγελίες έχουν δει το φως της δημοσιότητας. Όλοι οι υπόδικοι για ναρκωτικά επιδιώκουν να επωφεληθούν από το άρθρο 8, επιβαρύνοντας το ηθικό κλίμα γύρω από αυτές τις αποφάσεις, χωρίς ουσιαστικό όφελος για την ποινική καταστολή*».

Ωστόσο, τελικά κρίθηκε σημαντική η χρησιμότητα της διάταξης για την εξάρθρωση των δικτύων και τη διάσπαση του φράγματος σιωπής που τα προστατεύει. Συνεπώς, αποφασίστηκε να περιληφθεί στο σχέδιο διάταξη που περιέχει ευνοϊκές ρυθμίσεις για περιπτώσεις μεταμέλειας και συνεργασίας με τις αρχές, με στόχο την πιο αποτελεσματική καταπολέμηση των σοβαρών εγκλημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Άλλωστε, παρόμοιες διατάξεις ισχύουν και σε άλλες χώρες (π.χ. η παράγραφος 31 του νόμου της 26.7.1981 της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας).

Ωστόσο, η νέα διάταξη διαφέρει σημαντικά από την παλιά, ειδικότερα στα εξής σημεία:

Α) Εκτός από την εξάρθρωση συμμορίας, η μεταμέλεια και η συνεργασία του κατηγορουμένου ή κατάδικου μπορεί να οδηγήσει στη σύλληψη και παραπομπή μεμονωμένων ατόμων. Με αυτόν τον τρόπο ενθαρρύνεται η αποκάλυψη από τους μικροέμπορους των μεγαλεμπόρων που βρίσκονται πίσω από αυτούς.

Β) Η πράξη που διέπραξε ο ευεργετούμενος πρέπει να είναι ελαφρύτερη σε σχέση με εκείνη στην ανακάλυψη της οποίας συνέβαλε.

Γ) Η αναστολή ή η απόλυση υπό όρο είναι δυνητική για το δικαστήριο. Μόνο αυτό μπορεί να αξιολογήσει τις περιστάσεις, και δεν είναι δυνατές πλέον τυχόν συναλλαγές που θα ήταν αντίθετες στο πνεύμα του νόμου.

Δ) Για να αποτραπεί οποιαδήποτε κατάχρηση της δυνατότητας που προβλέπεται σε αυτό το άρθρο, η παράγραφος 3 ορίζει ότι οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 εφαρμόζονται μόνο μία φορά για τον ίδιο υπαίτιο (Τοπαλνάκος, 2022).

Σύμφωνα με το ισχύον άρθρο 27 του Κώδικα Ναρκωτικών Νομοθεσίας (όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 24 του Νόμου 1729/1987 και το Νόμο 2661/1993), για την εξασφάλιση των ευεργετικών ρυθμίσεων του νόμου απαιτείται η συνδρομή των εξής τριών προϋποθέσεων:

1. **Πρόκειται για δράστη που έχει τελέσει εγκλήματα του άρθρου 20.** Τα εγκλήματα αυτά είναι τα βασικά κακουργήματα της νομοθεσίας περί ναρκωτικών. Διευκρινίζεται ότι το άρθρο 27 δεν εφαρμόζεται όταν η πράξη του υπαιτίου εμπίπτει στις διακεκριμένες συμπεριφορές των άρθρων 21, 23 και 23Α του ΚΝΝ.
2. **Συντέλεση με δική του πρωτοβουλία στην ανακάλυψη ή εξάρθρωση συμμορίας διακίνησης ναρκωτικών ή στην ανακάλυψη και σύλληψη μεγάλεμπορου ναρκωτικών.**
3. **Η επικινδυνότητα του υπαιτίου και η βαρύτητα της πράξεώς του να είναι καταδήλως μικρότερες από την επικινδυνότητα και τη βαρύτητα της πράξεως των προσώπων που αποκαλύφθηκαν.**

Από τα παραπάνω, μπορούν να γίνουν οι ακόλουθες ουσιώδεις ερμηνευτικές παρατηρήσεις:

1. **Πρωτοβουλία Υπαίτιου:** Η παροχή πληροφοριών πρέπει να γίνεται με έμπρακτη πρωτοβουλία του υπαιτίου, δηλαδή να συνιστά ενεργητική και ουσιαστική συμβολή, ώστε να πληρούται το στοιχείο της έμπρακτης μεταμέλειας. Η γενική συνεργασία του κατηγορουμένου με τις διωκτικές αρχές δεν αρκεί. Ωστόσο, πρόκειται για μια επίφαση μεταμέλειας, καθώς ο υπαίτιος βρίσκεται ήδη υπό την πίεση της απειλούμενης ή επιβληθείσας ποινής. Συχνά, την πρωτοβουλία της επαφής δεν την έχει ο υπαίτιος, αλλά οι αρμόδιοι αξιωματικοί της δίωξης ναρκωτικών, που αναλαμβάνουν τις σχετικές διαπραγματεύσεις και την τεκμηρίωση της συνδρομής του.
2. **Στάθμιση Επικινδυνότητας και Βαρύτητας:** Η ουσιώδης στάθμιση ανάμεσα στην επικινδυνότητα και τη βαρύτητα της πράξεως του ευεργετούμενου κατηγορουμένου και των αποκαλυπτόμενων προσώπων είναι ορθολογική, καθώς αποκλείει περιπτώσεις εύνοιας προς γνωστούς διακινητές ναρκωτικών. Τα κριτήρια για τον προσδιορισμό του βαθμού επικινδυνότητας περιλαμβάνουν την αντικειμενική βαρύτητα, τον αριθμό των πράξεων, τις περιστάσεις τέλεσης και τα ατομικά χαρακτηριστικά των εμπλεκόμενων προσώπων. Για τη βαρύτητα της πράξης, λαμβάνονται υπόψη τα πλαίσια της από το νόμο ποινής, το είδος και η ποσότητα του ναρκωτικού.

3. **Δράση Εγκληματικής Οργάνωσης:** Όταν ο υπαίτιος τέλεσε την πράξη του άρθρου 20 στο πλαίσιο δραστηριότητας εγκληματικής οργάνωσης, κατά τα άρθρα 187 και 187Α, δεν υφίσταται έδαφος για εφαρμογή του άρθρου 27 του ΚΝΝ, σύμφωνα με τη νέα πρόβλεψη του άρθρου 10 του Νόμου 3722/2008, που αντικατέστησε την περίπτωση β' της παραγράφου 1 του άρθρου 27 του ΚΝΝ και περιόρισε την ευεργετική του εμβέλεια.
4. **Πληροφοριοδότες-Δράστες εξ Αμελείας:** Η διάταξη του άρθρου 27 του ΚΝΝ μπορεί να εφαρμοστεί και σε πληροφοριοδότες-δράστες εξ αμελείας εγκλημάτων, κατά το άρθρο 26 του ΚΝΝ, καθώς και σε περιπτώσεις δραστών των εγκλημάτων του άρθρου 29 του ΚΝΝ.

Με αυτές τις προϋποθέσεις και περιορισμούς, το άρθρο 27 διασφαλίζει την ορθολογική και δίκαιη εφαρμογή του νόμου, αποτρέποντας την κατάχρηση των ευεργετικών του διατάξεων από γνωστούς εγκληματίες (Παπαδαμάκης, 2009).

3.3.1. Οι Έννομες Συνέπειες της «Εμπρακτής Μεταμέλειας»

Υπό το πρίσμα των παραπάνω διευκρινίσεων σχετικά με την ουσία και τον σκοπό της «μεταμέλειας» του άρθρου 27 ΚΝΝ, εξετάζοντας τις έννομες συνέπειές της, διαπιστώνουμε ότι αυτές εξαρτώνται τόσο από το βαθμό αποδεικτικής βεβαιότητας της συμβολής του υπαιτίου όσο και από το διαδικαστικό στάδιο στο οποίο εκδηλώνεται η συμβολή αυτή.

Συγκεκριμένα, οι συνέπειες είναι οι εξής:

1. **Αναστολή Ποινικής Δίωξης:** Η αναστολή της ασκηθείσας ποινικής δίωξης διατάσσεται από το συμβούλιο πλημμελειοδικών όταν η υπόθεση βρίσκεται στο προδικαστικό στάδιο και πιθανολογείται αποφασιστική συνδρομή του υπαιτίου. Επίσης, μπορεί να διαταχθεί από το δικαστήριο, εάν η υπόθεση έχει οδηγηθεί ενώπιον του και αποφασιστεί με αιτιολογημένη απόφαση ότι πιθανολογείται σχετική πρωτοβουλία του υπαιτίου. Η αναστολή αυτή διατάσσεται για ορισμένο χρονικό διάστημα, με σκοπό την ανακάλυψη ή εξάρθρωση συμμορίας ή τη σύλληψη μεγάλεμπορου ναρκωτικών. Αν μετά την αναστολή της ποινικής δίωξης αποδειχθεί ότι οι πληροφορίες δεν ήταν αληθινές ή δεν αφορούσαν σε μεγάλεμπορο ναρκωτικών ή συμμορία διακίνησης ναρκωτικών, το σχετικό βούλευμα ή η απόφαση ανακαλείται και η ποινική δίωξη συνεχίζεται.
2. **Ελαφρυντική Περίσταση:** Κατά την εκδίκαση της υπόθεσης, ανεξαρτήτως του αν είχε ανασταλεί η ποινική δίωξη ή αν επιβεβαιώθηκε η αλήθεια των πληροφοριών, η συνδρομή των όρων του άρθρου 27 ΚΝΝ συνιστά υποχρεωτικά ελαφρυντική περίπτωση. Αυτό οδηγεί σε μείωση του πλαισίου της απειλούμενης ποινής (άρθρο 83 ΠΚ). Επίσης, προβλέπεται η δυνατότητα χορήγησης αναστολής εκτέλεσης της ποινής από 2 έως 20 έτη, χωρίς να απαιτείται η συνδρομή των προϋποθέσεων του άρθρου 99 ΠΚ. Οι διατάξεις των άρθρων 101 επ. ΠΚ σχετικά με την άρση ή την ανάκληση της αναστολής εφαρμόζονται αναλόγως.

3. **Υφ' Όρον Απόλυση:** Αν οι προϋποθέσεις του άρθρου 27 παρ. 1 ΚΝΝ συντρέξουν μετά την αμετάκλητη καταδίκη του υπαιτίου πληροφοριοδότη, είναι δυνατή η υφ' όρον απόλυσή του χωρίς τις προϋποθέσεις των άρθρων 105 επ. ΠΚ. Αυτό ισχύει εφόσον κριθεί ότι η βραδύτητα του υπαιτίου να αποκαλύψει τις κρίσιμες πληροφορίες ήταν δικαιολογημένη (π.χ. αν απέκτησε τις πληροφορίες μέσα στη φυλακή).

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι η «έμπρακτη μεταμέλεια» του υπαιτίου, όπως ορίζεται στο άρθρο 27 ΚΝΝ, συνεπάγεται σημαντικές έννομες συνέπειες, οι οποίες ποικίλουν ανάλογα με το στάδιο της διαδικασίας και τη συμβολή του υπαιτίου στην αποκάλυψη σημαντικών πληροφοριών (Παπαδαμάκης, 2009).

3.3.2. Η χρησιμότητα και αποτελεσματικότητα του θεσμού της «Έμπρακτης Μεταμέλειας»

Από τα προηγούμενα στοιχεία προκύπτει ότι ο ρόλος και ο λόγος ύπαρξης της διάταξης για την «έμπρακτη μεταμέλεια» είναι αμφιλεγόμενοι. Η ήσυχη εισαγωγή και η παρατεταμένη ισχύς της αποδίδονται στον «ζήλο για την πάταξη των ναρκωτικών». (Ανδρουλάκης Ν. , 1982, σ. 337) .Η διάθεση για έντονη καταπολέμηση των ναρκωτικών που διαπνέει τη νομοθεσία και τη νομολογία, καθώς και το τιμωρητικό κλίμα στην ευρύτερη κοινή γνώμη, προφανώς ευνοούν την υιοθέτηση μεθόδων που συμβάλλουν στην περιορισμό αυτής της κοινωνικής μάστιγας (Καράμπελας, 1985) (Αναγνωστόπουλος, 1986).

Οι υποστηρικτές της διάταξης επικαλούνται την εγκληματοπροληπτική σκοπιμότητα, θεωρώντας ότι η επιβράβευση της «έμπρακτης μεταμέλειας» ενθαρρύνει τη βοήθεια «εκ των έσω». Χωρίς αυτήν, οι προσπάθειες των διωκτικών αρχών θα είναι μάλλον περιορισμένες και ενδεχομένως καταδικασμένες σε αποτυχία. (Καράμπελας, 1985, σ. 81). Αυτή η επιχειρηματολογία είναι πολιτικά αποτελεσματική και έχει συναντήσει την υποστήριξη ισχυρών ομάδων πίεσης, ενισχυόμενη από την αυξανόμενη ανησυχία της κοινής γνώμης.

Πράγματι, ένας μεγάλος αριθμός εγκλημάτων που σχετίζονται με τα ναρκωτικά διαπράττεται από καλά οργανωμένα δίκτυα, η εξάρθρωση των οποίων δεν είναι εύκολη υπόθεση. Συνήθως, στα χέρια της αστυνομίας πέφτουν απλοί χρήστες και μικροδιακινητές. Από αυτήν την άποψη, η χρησιμότητα των πληροφοριοδοτών δεν φαίνεται να συναντά ιδιαίτερες δυσκολίες στην αποδοχή της. (Αναγνωστόπουλος, 1986).

Ωστόσο, ο θεσμός της «έμπρακτης μεταμέλειας» είναι προβληματικός λόγω των εξής λόγων:

1. **Προβληματική Ηθική Βάση:** Η επιβράβευση της καταγγελίας συνενόχων με αντάλλαγμα την ατιμωρησία μπορεί να θεωρηθεί ηθικά αμφιλεγόμενη, καθώς ενδέχεται να ευνοεί την εκμετάλλευση και την προδοσία εντός των εγκληματικών δικτύων.
2. **Εκμετάλλευση από Εγκληματίες:** Υπάρχει ο κίνδυνος οι γνωστοί εγκληματίες να εκμεταλλεύονται τη διάταξη αυτή για να αποφύγουν την ποινική τιμωρία καταδίδοντας μικρότερους συνεργάτες ή απλούς χρήστες.

3. **Αναξιόπιστες Πληροφορίες:** Οι πληροφορίες που παρέχονται από τους καταγγέλλοντες δεν είναι πάντοτε αξιόπιστες, και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένες διώξεις ή άσκοπες αναστολές ποινικών διώξεων.
4. **Πίεση και Εκβιασμοί:** Οι κατηγορούμενοι που βρίσκονται υπό πίεση ή εκβιασμό από τις διωκτικές αρχές μπορεί να παρέχουν πληροφορίες με μοναδικό στόχο την προσωπική τους ατιμωρησία, χωρίς να συμβάλλουν ουσιαστικά στην εξάρθρωση εγκληματικών δικτύων.

Συμπερασματικά, ενώ η χρησιμότητα του θεσμού της «έμπρακτης μεταμέλειας» μπορεί να είναι εμφανής σε ορισμένες περιπτώσεις, η εφαρμογή της απαιτεί προσεκτική στάθμιση και έλεγχο για να διασφαλιστεί ότι δεν καταλήγει σε καταχρήσεις και ηθικά αμφιλεγόμενες πρακτικές (Παύλου, 2006), (Αναγνωστόπουλος, 1986). Η ανάλυση της «έμπρακτης μεταμέλειας» αναδεικνύει τις πολύπλοκες και συχνά αμφιλεγόμενες πτυχές αυτού του νομικού μηχανισμού στην ποινική δικαιοσύνη. Το άρθρο 27 ΚΝΝ, το οποίο επιτρέπει στους κατηγορουμένους να ελαφρύνουν την ποινή τους μέσω της παροχής πληροφοριών που οδηγούν στην εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων ή στη σύλληψη σημαντικών προσώπων, ενέχει σημαντικά δικαιιοπολιτικά ζητήματα και προκλήσεις.

3.3.3. Προβλήματα της «Έμπρακτης Μεταμέλειας»

Η εξάρτηση των ποινικών αποφάσεων από την χρησιμότητα των πληροφοριών που παρέχονται από τον κατηγορούμενο μπορεί να θέτει σε κίνδυνο την αρχή της δικαιοσύνης και της ισότητας. Η πρακτική αυτή δημιουργεί ανισότητες και αποτελεί εργαλείο πίεσης που δεν συνάδει με τις αρχές μιας φιλελεύθερης δικαιοκρατίας.

Ο κίνδυνος ψευδών ή ανακριβών μαρτυριών για την απόκτηση προνομίων είναι σημαντικός, κάτι που μπορεί να παραπλανήσει τις δικαστικές αρχές και να οδηγήσει σε αδικίες. Σε περιπτώσεις πολλών συγκατηγορουμένων, η τάση για αλληλοκατηγορίες με σκοπό την εξασφάλιση ευεργετημάτων μπορεί να οδηγήσει σε αναξιόπιστες μαρτυρίες και παραπλάνηση των οργάνων της Πολιτείας.

Η σύγχυση ανάμεσα στους ρόλους της αστυνομίας και της δικαιοσύνης είναι ένα άλλο σημαντικό ζήτημα. Η δικαιοσύνη εξαρτάται από την αστυνομική χρησιμότητα των πληροφοριών, γεγονός που υποβιβάζει τον ελεγκτικό της ρόλο και ενισχύει τον καταναλωτικό και βοηθητικό ρόλο της. Η προνομιακή μεταχείριση κατηγορουμένων που συμβάλλουν στην εξάρθρωση συμμοριών ναρκωτικών παραβιάζει τις θεμελιώδεις αρχές της ισότητας και της δικαιοσύνης. Για άλλους παραβάτες με αντίστοιχη συμβολή σε άλλα πεδία εγκληματικότητας δεν ισχύει το ίδιο, γεγονός που κλονίζει την πίστη των πολιτών στην ισχύ των αρχών της δικαιοσύνης.

Η εξάρτηση της χορήγησης ευεργετημάτων από την αστυνομική επιτυχία αποκαλύπτει έλλειψη σεβασμού στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια του κατηγορουμένου. Μια έννομη τάξη που θέτει ως υπέρτατο κριτή την αστυνομική χρησιμότητα δεν μπορεί να καυχηθεί ότι σέβεται την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παροχή προστασίας στους whistleblowers, ή μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος, είναι ένα κρίσιμο στοιχείο για την ενίσχυση της αντεγκληματικής πολιτικής και τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής του δικαίου. Η προστασία αυτή ενισχύει την αρχή του κράτους δικαίου, συμβάλλοντας στην καταπολέμηση της διαφθοράς και της κακοδιαχείρισης τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Η παροχή προστασίας στους καταγγέλλοντες δημοσίου συμφέροντος (whistleblowers) αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο για την ενίσχυση της αντεγκληματικής πολιτικής και την αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου. Ο θεσμός αυτός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την αρχή του κράτους δικαίου, συμβάλλοντας στην καταπολέμηση της διαφθοράς και της κακοδιαχείρισης τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα.

Οι whistleblowers έχουν καθοριστικό ρόλο στην αποκάλυψη παραβιάσεων που βλάπτουν το δημόσιο συμφέρον. Επειδή είναι συχνά οι πρώτοι που αντιλαμβάνονται τέτοιες παραβιάσεις, μπορούν να ενημερώσουν τις αρμόδιες αρχές για αυτές. Η συμβολή τους στην προώθηση της διαφάνειας και της λογοδοσίας είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της νομιμότητας και την ανάπτυξη μιας κουλτούρας μηδενικής ανοχής στη διαφθορά.

Παρά τα οφέλη, οι καταγγέλλοντες αποθαρρύνονται συχνά από τον φόβο των αντιποίνων και την αίσθηση ότι οι αναφορές τους δεν θα έχουν αποτέλεσμα. Η πίστη στους εργοδότες, η εχθρότητα προς τους whistleblowers και η έλλειψη διαθέσιμων διαύλων αναφοράς συνιστούν σημαντικά εμπόδια. Για την αποτελεσματική προστασία των whistleblowers, απαιτούνται ισχυροί νομοθετικοί μηχανισμοί και πολιτικές. Η νομοθεσία πρέπει να εγγυάται ότι οι καταγγέλλοντες δεν θα υποστούν αντίποινα, όπως απόλυση ή υποβιβασμό, και ότι οι αναφορές τους θα λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και θα οδηγούν σε κατάλληλες ενέργειες. Αυτό περιλαμβάνει τη δημιουργία ανεξάρτητων διαύλων αναφοράς, τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας και την επιβολή αυστηρών κυρώσεων για όσους επιχειρούν αντίποινα κατά των καταγγελλόντων.

Η νέα Οδηγία 1937/2019 της Ε.Ε. στοχεύει στην υιοθέτηση ενός ενιαίου θεσμικού πλαισίου για την προστασία των καταγγελλόντων τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Η επαρκής προστασία των πληροφοριοδοτών είναι ζωτικής σημασίας για τη διαφύλαξη του δημόσιου συμφέροντος, την προώθηση της διαφάνειας και την ενίσχυση της δημοκρατικής διακυβέρνησης.

Παράλληλα, η κοινωνία πρέπει να υιοθετήσει μια κουλτούρα αντίστασης στη διαφθορά, όπου το whistleblowing θεωρείται πράξη ευθύνης και όχι απλά νομική υποχρέωση. Οι καταγγελίες πρέπει να εξετάζονται προσεκτικά, διασφαλίζοντας τόσο την προστασία των whistleblowers όσο και τη δίκαιη δίκη των κατηγορουμένων, σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου. Η προστασία των μαρτύρων και των συνεργαζόμενων δραστών πρέπει να συμβάλλει στη διαλεύκανση των ποινικών υποθέσεων, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης των κατηγορουμένων. Με αυτόν τον τρόπο,

επιτυγχάνεται η ισορροπία μεταξύ της προστασίας της κοινωνίας από το έγκλημα και της διασφάλισης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου.

Συνολικά, η ενίσχυση και προστασία των καταγγελλόντων είναι θεμελιώδης για την προώθηση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της δημοκρατικής διακυβέρνησης, συμβάλλοντας στην ομαλή λειτουργία της δημοκρατίας και την προάσπιση του δημόσιου συμφέροντος. (Κωνσταντινίδης, 2019)

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

5.1. Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Banisar , D. (2011). Whistleblowing: International Standards and Developments. In I. Sandoval, *Corruption and Transparency: Debating the Frontiers between State, Market and Society*. World Bank-Institute for Social Research.

Beccaria, C. (1989). *Περί αδικημάτων και ποινών*. (A. A. Κοραής, Ed.) Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

BeVier, L. (1980). An informed Public, an Informed Press: the search for a Constitutional Principle. *68 California Law Review*,, pp. 482-517.

Birkenfeld, B. (2010). Inside the Cartel: Bradley Birkenfeld. *World Policy Journal*, vol. 27 no. 1, pp. 10-12. Retrieved from muse.jhu.edu/article/379988.

Calland , R., & Dehn , G. (2004). *Whistleblowing Around the World: Law, Culture & Practice*. ODAC.

Carr, I. (2007). Corruption, legal solutions and limits of law. *International Journal of Law in Context*, pp. 227-255. doi:<https://doi.org/10.1017/S1744552307003035>

Carvajal, R. (1999). Large-Scale Corruption: Definition, Causes, and Cures. ,. *Systemic Practice and Action Research* 12, pp. 335–353. doi:<https://doi.org/10.1023/A:1022492112414>

Dilling , J. (2019). Der Schutz von Hinweisgebern und betroffenen Personen nach der EU-Whistleblower-Richtlinie. *CCZ*, pp. 214-224.

Dzida, B., & Granetzny, T. (2020). Die neue EU-Whistleblowing-Richtlinie und ihre Auswirkungen auf Unternehmen. *NZA*, pp. 1201 - 1207.

European Commission. (2018). *Robust protection for whistleblowers across EU: Commission proposes new rules*. European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/620400>

European Court of Human rights. (1996). *Doorson v. the Netherlands - 20524/92*. European Court of Human rights. Retrieved from [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-9157%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-9157%22]})

European Court of Human rights. (1997). *Van Mechelen and Others v. the Netherlands*. European Court of Human rights. Retrieved from [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Van%20Mechelen%22\],%22itemid%22:\[%22002-9011%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Van%20Mechelen%22],%22itemid%22:[%22002-9011%22]})

European Court of Human Rights. (2008). *Grand Chamber judgment Guja v. Moldova 12.02.08*. Strasbourg : European Court of Human Rights. Retrieved from [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22003-2266532-2424493%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22003-2266532-2424493%22]})

European Court of Human rights. (2011). *The case of Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom*. Strasbourg: European Court of Human rights. Retrieved from [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Al-](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Al-)

Khawaja%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-108072%22]}}

European Court of Human rights. (2015). *The case of Schatschaschwili v. Germany*,. Strasbourg: European Court of Human rights. Retrieved from [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Schatschaschwili%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-159566%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Schatschaschwili%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-159566%22]})

Grand Chamber . (12.02.08). *Grand Chamber judgment Guja v. Moldova*. Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-2266532-2424493>

Hettinger, M. (2011). Οι δικονομικές συμφωνίες στην ποινική δίκη ως πρόβλημα του κράτους δικαίου. (Λίβου, Ed.) *ΠονΧρ*.

Jubb , P. (1999). Whistleblowing”: a Restrictive Definition and Interpretation. *Journal of Business Ethics*, pp. 77-94.

Kafteranis, D. (2019). Rethinking financial rewards for whistle-blowers under the proposal for a Directive on the protection of whistle-blowers reporting breaches of EU law. *Nordic Journal of European Law*, 2(1), pp. 38-49.

Kohn, S. (2011, 06 13). *The Whistleblowers of 1777*. Retrieved from The New York Times: <https://www.nytimes.com/2011/06/13/opinion/13kohn.html>

Kraakman, R. (1986). Gatekeepers: The Anatomy of a Third-Party Enforcement Strategy. *The Journal of Law, Economics, and Organization*, Volume 2, Issue 1, pp. 53–104. doi:<https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.jleo.a036906>

La Scoume, P. (2003). *Διαφθορά*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης.

Lutkenhaus, J. (2014, June). PROSECUTING LEAKERS THE EASY WAY: 18 U.S.C. § 641. *Columbia Law Review*, Vol. 114,. No. 5, pp. 1167-1208.

Meyer, F. (2018). Whistleblowing – Zwischen Selbstregulierung und effektiver Rechtsdurchsetzung. *HRRS*, pp. 322-332.

Momsen, C., Grützner, T., & Oonk, A. (2011). Whistleblowing als außerordentlicher Kündigungsgrund? *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 8/9, pp. 754-760.

Near, J., & Miceli, M. (1985). Organizational Dissidence: The Case of Whistle-Blowing. *Journal of Business Ethics*, 4, pp. 1-16.

OECD. (2009). *Recommendation of the Council for Further Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions* . OECD. Retrieved from <https://web.archive.org/2019-05-10/111174-OECD-Anti-Bribery-Recommendation-ENG.pdf>

Radzinowicz, L. (1956). *A history of English criminal law : and its administration from 1750. 2. The clash between private initiative and public interest in the enforcement of the law*. London: Stevens.

Small, N., & Jayson , L. (1964). *The Constitution of the United States of America-Analysis and Interpretation, Annotations of cases decided by the Supreme Court of the USA to June 22 1964*.

Washington: Legislative Reference Office, Library of Congress, US Government Printing Office. Retrieved from <https://www.govinfo.gov/content/pkg/GPO-CONAN-1992/pdf/GPO-CONAN-1992.pdf>

Stone, G. (2009). Free Speech and National Security. *Indiana Law Journal*, vol84/3, pp. 939-962.

Supreme Court of the United States. (1968). *Pickering v. Board of Education*, 391 U.S. 563. Supreme Court of the United States. Retrieved from <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/391/563/>

Supreme Court of the United States. (2005). *Garcetti v. Ceballos*, 547 U.S. 410. Supreme Court of the United States. Retrieved from <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/547/410/>

Supreme Court of the United States. (2014). *Lane v. Franks*, 573 U.S. 228. Supreme Court of the United States. Retrieved from <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/573/228/>

Supreme Court of the United States. (2018). *Digital Realty Trust, Inc. v. Somers*, 583 U.S. Supreme Court of the United States. Retrieved from <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/583/16-1276/>

Weigend, T. (1998). *Bewältigung von Beweisschwierigkeiten durch Ausdehnung des materiellen Strafrechts*. FS Triffete.

5.2. Ελληνική βιβλιογραφία

Αιτιολογική έκθεση .4990/2022. (2022). *Προστασία προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις ενωσιακού δικαίου - Ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1937 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2019 (L 305)*. ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. Retrieved from https://www.e-forologia.gr/webTexts/docsAttachments/2022/NA/NA_gr_4990_20221111_n499022_ait.pdf

Αιτιολογική έκθεση. (2019). *ΑιτΕκθ Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*.

Αναγνωστόπουλος, Η. (2001). Αστυνομική παγίδευση και δίκαιη δίκη. *ΠοινΧρ*.

Αναγνωστόπουλος, Η. (1986). Εξάρθρωση συμμορίας και αναστολή εκτελέσεως της ποινής (παρατηρήσεις στο άρθρο 8 του ΝΔ 743/70 περί ναρκωτικών). In *Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδία. Τόμος πρώτος*. (pp. 251-264). Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Αναγνωστόπουλος, Η., Λίβος, Ν., Δημήτραινας, Γ., Παναγιωτόπουλος, Π., Καζής, Π., & Τσιρίδης, Π. (2013). Η συμβολή των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος (whistleblowers) στην καταπολέμηση της διαφθοράς. In 6ο Συνέδριο ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, *Η ποινική διαχείριση της δωροδοκίας Δυνατότητες και όρια* (pp. 467-494). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ανδρουλάκης, Ι. (2016). Μέτρα επιείκειας για τους υπαίτιους πράξεων διαφθοράς που συνεργάζονται με τις αρχές. In Δ. Γασπαρινάτου, *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (pp. 845-856). Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα.

Ανδρουλάκης, Ι. (2016). Μέτρα επιείκειας για τους υπαίτιους πράξεων διαφθοράς που συνεργάζονται με τις αρχές. In Δ. Ζιούβας, *Δίκαιο και πολιτική κατά της Διαφθοράς* (pp. 179-180). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ανδρουλάκης, Ι. (2020). Προστατευόμενοι (ψευδώνυμοι) μάρτυρες, «χάρτινοι» μάρτυρες και «μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος. In Συλλογικό, *Liber Discipulorum για τα εβδομηκοστά γενέθλια του καθηγητή Ιωάννη Γιαννίδη, Το Ποινικό Δίκαιο σε Κρίση και υπό Κρίση* (pp. 473-520). Αθήνα: Σάκκουλας Π.Ν.

Ανδρουλάκης, Ι. (2020). Προστατευόμενοι (ψευδώνυμοι) μάρτυρες, χάρτινοι μάρτυρες και μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος. In *Τιμητικός Τόμος Ιωάννη Γιαννίδη "Το ποινικό δίκαιο σε κρίση και υπό κρίση*. Αθήνα: Π.Ν.Σάκκουλας,.

Ανδρουλάκης, Ν. (1982). Συμβολή στην επίλυση κάποιων προβλημάτων φαινομένης συρροής,. *ΠοινΧρ*, p. 350.

Ανδρουλάκης, Ν. (2020). *Θεμελιώδεις έννοιες της Ποινικής Δίκης, 5η έκδοση*. Αθήνα: Ποινική Δικονομία, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας.

Ασκητής, Α. (2019). Whistleblowers και ελευθερία της έκφρασης - Οι νομολογιακές τάσεις του ΕΔΔΑ σε αντιπαραβολή με το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ και η προβληματική των υπηρετούντων σε υπηρεσίες πληροφοριών. *ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ)*, p. 164.

Βαθιώτης, Κ. (2001). Η προστασία των μαρτύρων κατά το άρθρο 9 Ν. 2928/2001. *ΠοινΧρ* .

Βασιλειάδης , Ν. (2023). *Αναστολή εκτέλεσης της ποινής*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2019). Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος,. In Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπος, *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βιτώρος, Ν. (2018 τ. 127). Οι μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος : Μία πρόκληση αλλά και μία δοκιμασία για το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. *Συνήγορος* .

Βούλγαρης, Δ. (2023). *Σημείο συνάντησης ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου*. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.

Βρυνιώτης, Π. (2019). *Το ποινικό δίκαιο στην πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βώρος, Α. (2022). Οι υποχρεώσεις των επιχειρήσεων υπό το πρίσμα του νόμου 49 92/2022 για την προστασία προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις ενωσιακού δικαίου . *Συνήγορος 154*, pp. 20-23.

Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου , Α. (2013). Διαφθορά: Ένα διμερές έγκλημα που έχει σαν θεμέλιο την αρχή ότι ο πλουτισμός είναι η πρώτη αξία. In Η. Σαγκουνίδου Δασκαλάκη, *Η διαφθορά & η καταπολέμηση της* (pp. 3-10). Αθήνα: Ίδρυμα Μαραγκόπουλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου, Νομική Βιβλιοθήκη.

Δαλακούρας , Θ. (2014). Δαλακούρα, Η αποχή από την ποινική δίωξη ως εναλλακτική μορφή περάτωσης της ποινικής διαδικασίας. *ΠοινΧρ*, p. 321.

Δαλακούρας , Θ. (2019). *Ποινική Δικονομία*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.

Δαλακούρας, Θ., & Κωνσταντινίδης, Α. (2014). *Εμβάθυνση στο Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δαλακούρας, Θ. (2005). Προστασία μαρτύρων: ένα δικαιοκρατικό στοίχημα. In Ν. Αλιβιζάτος, Ν. Παρασκευόπουλος, & Η. Αναγνωστόπουλος, *Τιμητικός τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη* (pp. 1166-1170). Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Δαλακούρας, Θ. (2016). Η ανακριτική διαδικασία στα εγκλήματα διαφθοράς. Όρια επέμβασης στα δικαιώματα του ατόμου υπό το φως της ΕΣΔΑ. *ΠοινΔικ*.

Δημάκης, Α. (2008). Οι πρόσφατες εξελίξεις στη νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με την αστυνομική παγίδευση και οι συνέπειες για την ελληνική νομολογία. *ΠοινΧρ*.

Δημόπουλος, Χ. (2005). *Η διαφθορά*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δημόπουλος, Χ. (2022). *Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς. (2013, Απρίλιος). *Εναλλακτική στη σιωπή, Αποτελεσματικότερη προστασία και υποστήριξη των whistleblowers στην Ελλάδα*. Αθήνα: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς. Retrieved from <https://www.transparency.gr/wp-content/uploads/2013/09/enallaktiki-stisiopi.pdf>

Διονυσοπούλου, Α. (2017). *Το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην εξέταση μαρτύρων κατηγορίας (άρθρο 6 παρ. 3δ' ΕΣΔΑ)*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018). *Πρόταση ΟΔΗΓΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την προστασία των προσώπων που καταγγέλλουν παραβάσεις του δικαίου της Ένωσης*. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης και Καταναλωτών. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A52018PC0218>

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (12.06.2014). *ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 596/2014 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 16ης Απριλίου 2014 για την κατάχρηση της αγοράς (κανονισμός για την κατάχρηση της αγοράς) και την κατάργηση της οδηγίας 2003/6/ΕΚ*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2014). *ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 596/2014 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 16ης Απριλίου 2014*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0596>

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2019). *ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2019/1937 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23ης Οκτωβρίου 2019 σχετικά με την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1937>

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (26.11.2019). *ΟΔΗΓΙΑ (ΕΕ) 2019/1937 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 23ης Οκτωβρίου 2019 σχετικά με την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης*. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1937>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2018). *Ενίσχυση της προστασίας των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0214>

Ζαχαριάδης, Α. (2007). Προστασία μαρτύρων και μέτρα επιείκειας κατά τη διαδικασία διώξεως του οργανωμένου εγκλήματος (Παρατηρήσεις στα άρθρα 9 ν. 2928/2001 και 187 Β ΠΚ). In Συλλογικό Έργο, *Συλλογικό Έργο, Τιμητικός τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη*, Συλλογικό Έργο, *Τιμητικός τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη* τόμ. 2, Γ. ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ – ΔΙΚΑΙΟ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΠΟΙΝΩΝ (pp. 767-776). Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ζαχαριάδης, Α. (2007). Προστασία μαρτύρων και μέτρα επιείκειας κατά τη διαδικασία διώξεως του οργανωμένου εγκλήματος (Παρατηρήσεις στα άρθρα 9 ν. 2928/2001 και 187 Β ΠΚ),. In Συλλογικό Έργο, *Τιμητικός τόμος για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη*, τόμ. 2 (p. 770). Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλας.

Ηλιάδου, Α. (2016). *Δημόσιες επιχειρήσεις*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ιωαννίδου. (2020). Άρθρο 218, πλαγιάριθμ. 29. In Μαργαρίτης, *ΕρμΚΠΔ*. Εκδόσεις Σάκκουλα.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2015). *Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα. Τόμ. 3. Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., & Παπακυριάκου, Θ. (2019). *Στοιχεία Ενωσιακού Ποινικού Δικαίου*, 2η έκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Καραγιάννης, Γ. (2021). *Κύρια Ανάκριση*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Καράκωστας, Β. (2018). *Νομικές Σκέψεις...Ναι μεν, αλλά*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Καράκωστας, Β. (2018). Τα νόμιμα όρια προστασίας των «προστατευομένων» μαρτύρων. *ΣΥΝ*, pp. 76-77.

Καράμπελας, Λ. (1985). *Η νομοθετική αντιμετώπιση του προβλήματος των ναρκωτικών*. Αθήνα .

Καρράς, Α. (2020). *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο* 7η έκδ. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Καρράς, Α. (2020). *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, 7η έκδοση. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κουσουλός, Ι. (2015). Έννοια μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος, διεθνής – ευρωπαϊκή – εθνική κατοχύρωση θεσμού, ελλιπής συμμόρφωση της Ελλάδας στη νομοθετική κατοχύρωση του θεσμού, έννοια και συνέπειες της διαφθοράς. *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ. 5, pp. 421-423.

Κουσουλός, Ι. (2015). Παρατηρήσεις στην ΠραξΕισΕφΑθ . *ΠοινΔικ*, p. 421.

Κωνσταντινίδης. (2019). Προστατευόμενοι μάρτυρες και Μάρτυρες Δημοσίου Συμφέροντος. *ΠοινΧρον*.

Κωνσταντινίδης, Α. (1991). *Καθήκον μαρτυρίας» και επαγγελματικό απόρρητο στην ποινική δίκη*, 2η έκδοση. Αθήνα : Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας.

- Κωνσταντινίδης, Α. (2016). Το δικαίωμα αποδείξεως στην ποινική δίκη. In Μ. Γασπαρινάτου, *Εγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης-Τιμητικός τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (pp. 472-493). Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κωνσταντινίδης, Α. (2022). *Η απόδειξη στην ποινική δίκη*, 2η έκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Κωστάρας, Α. (2020). *ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ Επιλογές Ειδικού Μέρους 4η έκδοση*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λερίου, Ε.-Ε. (2022). *Η αστική ευθύνη των gatekeepers της κεφαλαιαγοράς έναντι των επενδυτών*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λίβος, Ν. (2013). Η συμβολή των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος (whistleblowers) στην καταπολέμηση της διαφθοράς. *Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, Η ποινική διαχείριση*. Αθήνα: Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων.
- Λίβος, Ν. (2007). *Οργανωμένο Έγκλημα και Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις, Τόμος Ι: Δογματική του Οργανωμένου Εγκλήματος, α': ο εγκληματολογικό-δογματικός φαινότυπος του οργανωμένου εγκλήματος*. Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας.
- Λίμα, Δ. (2022). *Οργανωμένο Έγκλημα Δογματική ανάλυση και δικαιοφιλοσοφική θεμελίωση της ποινικής αντιμετώπισης του αδικήματος της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Μαντζούφας, Π. (2009). *Ο λόγος περί διαφθοράς και η ποινική ευθύνη των υπουργών*. Retrieved from Όμιλος Αριστόβουλος Μάνεσης: www.constitutionalism.gr.
- Μανωλεδάκης, Ι. (2002). *Ασφάλεια και Ελευθερία*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Μαργαρίτης, Α. (2020). *Ο νέος κώδικας ποινικής δικονομίας ερμηνεία κατ' άρθρο του ν 4620/2019*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Μαργαρίτης, Μ., & Μαργαρίτη, Α. (2021). *Κώδικας Ποινικής Δικονομίας ΠΝ Σάκκουλας*. Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας.
- Μιχελή, Π. (2019). Σκέψεις ως προς τους ευρωπαϊκούς και εθνικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς καταστολής της κακοδιοίκησης και διαφθοράς σε σύγχρονο κράτους δικαίου. *Τομέας Διοικητικής Επιστήμης Τμ. Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Παν/μίου, Δημόσια Διακυβέρνηση, 2019 / ΜΕΡΟΣ Β'. Ελεγκτικοί Μηχανισμοί στη Διοίκηση*.
- Μπιτζιλέκης, Ν. (2009). Η διαφθορά ως νομικό και πολιτικό πρόβλημα. *Ποινικά Χρονικά*, p. 98.
- Μπιτζιλέκης, Ν. (2013). Ένα παράδειγμα μετανεωτεरिकού Ποινικού Δικαίου. *ΠοινΧρ*, pp. 321-328.
- Μπούμας, Α., & Κανελλάκη, Μ. (2022). Το πλαίσιο προστασίας του Ν 4990/2022 για το Whistleblowing. *ΔιΜΕΕ*, 3/2022, pp. 357-362.
- Μπούμας, Α., & Κανελλάκη, Μ. (2022). Το πλαίσιο προστασίας του Ν 4990/2022 για το Whistleblowing. *Πρακτικά του Συνεδρίου της Ε.Ε.Π.*, pp. 357-367.

Μυλωνόπουλος , Χ. (2016). Προβλήματα διεθνούς ποινικού δικαίου στη νομοθεσία περί διαφθοράς. In Δ. Ζιούβας, *Δίκαιο και Πολιτική κατά της διαφθοράς* (p. 87). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Νάιντος , Χ. (2021). *Η Αρχή της Αμεσότητας στην Ποινική Δίκη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Παναγοπούλου, Φ. (2016). *Ο θεσμός του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος (whistleblowing)*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Παναγοπούλου, Φ. (2023). *Ηλεκτρονική ψηφοφορία: Μια συνταγματική θεώρηση*. sakkoulasOnline.

Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Φ. (2016). *Ο θεσμός του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος, Μια ηθικοσυνταγματική θεώρηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Παναγούλεα, Χ. (2023). Παρουσίαση του ν. 4990/2022 για την προστασία προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις ενωσιακού δικαίου. *ΝοΒ*, pp. 604-605.

Πανούσης, Γ. (2006). Διαφθορά-Διαπλοκή και πολιτική μηχανή. *ΠοινΔικ*.

Παπαδαμάκης , Α. (2006). *Εφαρμογές Ποινικής Δικονομίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Παπαδαμάκης, Α. (2009). Μεταμέλεια και ευνοϊκή μεταχείριση: αντεγκληματική αναγκαιότητα ή δικαιοκρατικό έλλειμμα (ά 27 ΚΝΝ). In *Εγκληματικότητα και κράτος δικαίου* (pp. 141-150). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Παπαχαλαράμπος , Χ. (2019). Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του Ποινικού Δικαίου. In Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπος, *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (pp. 139-156). Αθήνα: Ε.Α.Π.

Παπαχρήστου. (2020). Άρθρο 47. In Α. Μαργαρίτης, *ΕρμΠΚ Ι*.

Παύλου, Σ. (2006). *Ναρκωτικά, Δογματικά και Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά – Κ. Ν. Ν. ν. 3459/2006, 3η Έκδοση*. Αθήνα: Π. Ν Σάκκουλας.

Προστασία των Εργαζομένων Μαρτύρων Δημόσιου Συμφέροντος στο Δημόσιο Τομέα. (n.d.).

Ράικος, Χ. (2006). *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά από την σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Σοφός, Θ. (2018). Προστατευόμενοι μάρτυρες και Ε.Σ.Δ.Α. *ΝοΒ*, p. 420.

Σπανός, Κ. (2022). Το νομικό πλαίσιο για τους whistleblowers, μια κριτική ματιά. *Ένωση Ελλήνων Νομικών, e-ΘΕΜΙΣ*.

Στυλιανίδου, Μ. (2017). *Προστασία των Εργαζομένων Μαρτύρων Δημόσιου Συμφέροντος στο Δημόσιο Τομέα-Οι whistleblowers σε Διεθνείς Οργανισμούς και σε κράτη της Ευρώπης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Συμβούλιο της Ευρώπης. (2000). *Έκθεση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή - Σχετικά με την σφαιρική πολιτική της ΕΕ για την καταπολέμηση της δωροδοκίας /* COM/2003/0317 τελικό */*. Retrieved

from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52003DC0317>

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2007). *Οργανωμένο έγκλημα και τρομοκρατία*, 2η έκδ. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Τοπαλνάκος, Π. (2022). *Η απόλυση υπό όρο στην ποινική νομοθεσία των ναρκωτικών*. Sakkoulas online.

Τριανταφύλλου, Α. (2014). *Ζητήματα μαρτυρικής απόδειξης στην ποινική δίκη*. Αθήνα: Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας.

Τσήτουρα, Α. (2000). Η πρόληψη και η καταστολή της διαφθοράς (δωροδοκίας) στο προσκήνιο ... αντεγκληματικής πολιτικής – Η Ποινική Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. *ΠοινΔικ.*

Τσιλίκης, Δ. (2018, 05). *The art of crime*. Retrieved from Προστατευόμενοι καταγγέλλοντες και μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος: Η προβληματική των «whistleblower» στον διεθνή χώρο: <https://theartofcrime.gr/προστατευόμενοι-καταγγέλλοντες-και>

Τσουδερού, Β. (1999). Τι ορίζεται ως διαφθορά,. In Σ. Μάνος, *Κράτος και Διαφθορά*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης.

Φράγκος, Κ. (n.d.). *Online κατ' άρθρο ερμηνεία Ποινικού Κώδικα*. Αθήνα: sakkoulas Online. Retrieved from <https://www.sakkoulas-online.gr/editions/96f01ff6ddb0c2bef891/>

Φυτράκης, Ε. (2009). *Τα ελεγκτικά σώματα της διοίκησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χατζηκώστας, Κ. (2010). *Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, Νομική Βιβλιοθήκη.

Χρυσόγονος, Κ. (2023). *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, 5η έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.